TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 43

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ VE ORİJİNAL METİN

TEVFİK FİKRET

TOPLU HİKÂYELERİ

Senin İçin

TÜRK EDEBİYATI

TEVFİK FİKRET
TOPLU HİKÂYELERİ: SENİN İÇİN

UYARLAMAYA KAYNAK ALINAN ÖZGÜN ESER
İLGİLİ SÜRELİ YAYINLAR, İSTANBUL
1894-1899

Sertifika No: 40077

EDİTÖR
HACER ER

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

SON OKUMA
YONCA GÜNEŞ YÜCEL

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM: TEMMUZ 2020, İSTANBUL

ISBN 978-625-405-020-6

BASKI
DÖRTEL MATBAACILIK SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
ZAFER MAH. 147. SOK. 9-13A
ESENYURT İSTANBUL
Tel: (0212) 565 11 66
Sertifika No: 40970

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 43

Hikâye

toplu hikâyeleri senin için

TEVFİK FİKRET

Hazırlayan: Erol Gökşen

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Editörün notu: Tevfik Fikret hikâyelerinin bazıları ilk kez bu kitapta yayımlandığından günümüz Türkçesiyle ve orijinal metin olarak ikili basım uygun görülmüştür.

İçindekiler

Tevfik Fikret'in Hikâye ve Mensûreleri Üzerine Birkaç Söz

Şiirleri, sanat ve edebiyat anlayışıyla Tanzimat'tan sonra Batı tesirindeki yenileşme dönemi Türk edebiyatının önde gelen isimlerinden biri olan Tevfik Fikret, gerek hayatta iken, gerekse ölümünden sonra birçok şairi etkilemiş önemli bir şahsiyettir.

Şiire erken sayılabilecek bir yaşta başlayan Tevfik Fikret'in ilk şiir denemeleri, geleneğin bir nevi devamı mahiyetinde divan şiiri tarzındadır. Gençlik yıllarında, eski şiir anlayışını sürdüren hocaları Muallim Nâci ve Muallim Feyzi'den etkilenmiş, bu etki daha sonra Recâizâde Ekrem ve Abdülhak Hâmid'i tanıdıktan sonra onların tarafına doğru yön değiştirmiştir. Onun, 1890'lı yıllarda *Mirsad*, *Malûmat*, *Maarif* ve *Mektep* dergilerinde yayımlanan bu döneme ait şiirlerinde şekil ve muhteva ile ilgili herhangi bir yenilik söz konusu değildir. Daha ziyade romantik tarzda aşk ve tabiat konularını işlediği bu yıllara ait şiirlerinden bir kısmını daha sonra *Rübâb-ı Şikeste*'nin "Eski Şeyler" bölümüne dahil etmiştir.

Bu devreyi takiben taklitten uzaklaşıp bir süre sonra şiirde asıl şahsiyetini bulma yolunda bazı denemelere girişen Tevfik Fikret, bu sırada tesadüfen bir antolojide rastladığı ve hayatı boyunca örnek alacağı Charles Baudelaire, Sully Prudhomme ve özellikle François Coppée'yi tanıdıktan sonra asıl yönünü belirlemiş olur. 1896 yılında *Servet-i Fünun*

mecmuasının başına geçtikten sonra, kısa sürede mecmua etrafında bir araya gelen Edebiyat-ı Cedîde topluluğunun 1901'de dağılmasına kadar geçen beş yıl içinde, daha çok "sanat için sanat" anlayışı etrafında ferdiyeti ön plana çıkaran şiirler yazar. Bu tarihe kadar hayata mümkün mertebe iyimser bir gözle bakan, hatta dinî muhtevalı bir kısım şiirler de yazan Fikret, daha sonra, biraz da devrin karamsar havası dolayısıyla, hayattan ve çevreden şikâyet etmeye başlar. Aile hayatındaki mutsuzluk, zamanla bütün hayatını karartır. Onun hayata bakışındaki bu köklü değişme, bir kısım araştırmacılar tarafından kısmen irsiyet, ama daha çok Sultan II. Abdülhamid ve istibdat idaresine karşı duyduğu kin ve nefretle açıklanmaya çalışılmıştır.

Mehmet Kaplan, 1896-1900 yılları arasında *Servet-i Fünun*'da yayımladığı şiirlerinin büyük bir kısmını *Rübâb-ı Şikeste*'de bir araya getiren Tevfik Fikret'in şiirlerini ele aldığı konulara göre şu başlıklar altında inceler:

1- Kendi benini ve duyuş tarzını anlattığı şiirler ("Sühâ ve Pervin", "Tefelsüf", "Resim Yaparken"); 2- Sanatla ilgili şiirler ("Heykel-i Giryân", "La Danse Serpantine"); 3- Kötümserlik duygusunun hâkim olduğu şiirler ("Ukde-i Hayat", "Gayyâ-yı Vücud"); 4- Hayal şiirleri ("Âşiyân-ı Dil", "Ömr-i Muhayyel", "Yeşil Yurt"); 5- Aşk şiirleri ("Sen Olmasan", "Şekvâ-yı Firâk", "Fırsat Yolunda"); 6- Tabiat şiirleri ("Bir Yaz Levhası", "Berf-i Zerrîn", "Yağmur", "Perî-i Hazân"); 7- Oğlu Halûk için yazdığı şiirler ("Halûk'un Sesi", "Halûk'un Bayramı"); 8- Portreler ("Fuzûlî", "Nedim", "Cenab", "Üstad Ekrem", "Nef'î", "Hâmid"); 9- Merhamet ve şefkat şiirleri ("Hasta Çocuk", "Ramazan Sadakası", "Balıkçılar"); 10- Vatanî ve dinî muhtevalı şiirler ("Hasan'ın Gazâsı", "Asker Geçerken", "Kılıç", "Sabah Ezanında", "Şehidlik'te").

*

Türk edebiyatında hikâye türünün oldukça eski bir geçmişi bulunmakla beraber, Tanzimat'tan sonraki yıllarda Batı edebiyatı etkisi altında meydana gelen yeni hikâye

anlayışı doğrultusunda dikkati çeken ilk örnekler arasında Giritli Aziz Efendi'nin *Muhayyelât*'ı (1852) ile kısmen klasik üslûpla kaleme alınmış olan Emin Nihad'ın *Müsâmeretnâme*'si (1872) hatırlanır. Bunları, Batılı tarzda hikâyeye yaklaşan, fakat *Kıssadan Hisse* (1870) gibi eserlerinde eski hikâye geleneğini devam ettiren Ahmet Midhat Efendi, aynı zamanda yenileşmenin getirdiği birtakım görüşleri de telkin eder. Okuyucularına bir yandan hoşça vakit geçirtirken bir yandan da bir şeyler öğretme gayreti içindeki Ahmet Midhat Efendi'nin *Letâif-i Rivâyât* (1870-1873 yılları arasında 25 kitap) tarzı hikâyecilik ise, daha sonraki yıllarda Ahmet Rasim ve Hüseyin Rahmi tarafından devam ettirilir.

Bu yıllarda Recâizâde Ekrem *Muhsin Bey yahut Şairliğin Hazin Bir Neticesi* (1889) adlı eserine yazdığı önsözde küçük hikâye hakkında bazı bilgiler verir. Batılı anlamda ilk kısa hikâye yazarı kabul edilen Samipaşazâde Sezai ise hikâyelerinde, dış dünya kadar insan ruhu üzerinde de durur. Onun bir kısım Fransız hikâyecilerinin eserlerini örnek aldığı *Küçük Şeyler*'deki (1892) hikâyeleri, Türk edebiyatının ilk realist örnekleri arasında kabul edilir. Bu sırada onu takip eden diğer realist hikâyeci ise Nâbizâde Nâzım'dır. Onun *Karabibik* (1890) adlı uzun hikâyesi, Türk hikâyeciliğinde köy hayatını anlatan ilk eserlerden biri sayılır.

Servet-i Fünun döneminde ise hikâye türünün oldukça geliştiği görülür. Özellikle Guy de Mauppasant etkisinde kalan Halit Ziya, daha sonra *Bir Yazın Tarihi* (1900), *Solgun Demet* (1901), *Bir Şi'r-i Hayal* (1914) ve *Sepette Bulunmuş* (1920) gibi kitaplarında bir araya getirdiği hikâyeleriyle, hikâyeyi "bir vak'anın tasvirinden ziyade bir hissiyat levhası" olarak gördüğünden, eserlerinde romantizm ile realizm bir aradadır. Bu dönemde Batı tesiri altında gelişen hikâye türünün en güzel örneklerini başta Halit Ziya olmak üzere, Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit (Yalçın) ve Ahmet Hikmet (Müftüoğlu) gibi isimler ortaya koyar.

İşte bu isimler arasında Tevfik Fikret de, hemen hemen aynı yıllarda, muhtemelen bir heves sonucu bazı hikâyeler

kaleme almış, ancak pek de başarılı olamadığı kanaatiyle, yedi sekiz denemeden sonra hikâye yazmaktan vazgeçerek şiire yönelmiştir.

Elinizdeki kitapta yer alan bu hikâyeler sırayla şu isimleri taşımaktadır: "Nâdim", "Validelik", "Jean", "Vedia'dan Bir Parça", "Vedia'dan Bir Parça Daha", "Valideleri Vefat Etmişti", "Zavallı Nuri", "Av Âlemi", "Tarlada" ve "Meftûr-ı Gayret".

Mutlu bir evlilik yapamamış, hattâ bir ara karısından şüphe eden bir erkeğin, sonunda şüphelerinin ortadan kalkması ve karısını anlamasının anlatıldığı "Nâdim" adını taşıyan ilk sıradaki hikâye ile Fikret'in bizzat kendi hayatı ve "Tecdîd-i İzdivac" isimli şiiri arasında bir benzerlik söz konusudur. Pek müreffeh ve nazlı bir çocukluk hayatı geçiren Tevfik Fikret, Mekteb-i Sultanî'den mezun olunca, birlikte büyüdüğü dayısının kızını evlenmek üzere başkasının istediğini işitir işitmez; "Nâzıma'yı ben almak isterim!" diye haber gönderir. Nikâh kıyılır kıyılmaz dayısının evine yerleşen Fikret, muhtemelen kısa bir süre sonra aceleyle verdiği bu karardan pişman olur ama iş işten geçer.

Onun "Tecdîd-i İzdivac" adlı şiirinde ise, ailelerinin zoruyla evlenen karı-koca arasındaki sevgisizlik ve anlaşmazlığın aileye dahil olan bir çocukla, geçici bir süre için de olsa, nasıl son bulduğu anlatılmaktadır.

Küçük yaşta, devrin akla ilk gelen ölümcül hastalığı vereme yakalan ve daha baştan âkıbeti belli Ayşe adlı bir kızın oldukça acıklı hikâyesinin anlatıldığı "Validelik" adını taşıyan ikinci sıradaki hikâye hayli hacimlidir. Yer yer Ayşe'nin maddî ve ruhî portresinin de yapıldığı, zayıf bir şekilde kurgulanan hikâyede anlatılan olay oldukça ayrıntılı şekilde anlatılmaya çalışılsa da nedense pek inandırıcı bir özellik taşımamaktadır.

"Jean" adını taşıyan üçüncü hikâyede hasta ve alil bir adamın İstanbul'da Sirkeci'de bir lokantaya gelişi ve orada daha önce kaybettiği torunu Jean'a benzettiği küçük bir çocukla karşılaşması anlatılmaktadır. Herhangi bir aksiyon

bulunmayan bu hikâyenin de orijinal bir tarafı bulunduğunu söylemek oldukça zor görünüyor.

Oldukça ayrıntılı tasvirler, ikili üçlü tamlamalarla dolu "Vedia'dan Bir Parça" ile onun devamı mahiyetindeki "Vedia'dan Bir Parça Daha", devrin yaygın konularından birini teşkil eden vereme yakalanan bir kızın hikâyesi etrafında canlı tabiatın anlatıldığı bir hikâye. Fikret'in gerek burada gerekse tabiattan bahsettiği diğer hikâyelerinde tabiattaki güzellikleri anlatmaktan sanki ayrı bir zevk aldığı anlaşılmaktadır.

Yine tabiatın bütün ayrıntılarıyla tasvir edildiği "Valideleri Vefat Etmişti" adlı hikâyede iki kardeşin kırlarda dolaşırken yağmur yağması ve şimşekler çakması, gökkuşağı, arkasından da tertemiz bir havada güneşin doğması anlatılıyor. Muhtemelen Bebek sırtlarında geçen hikâyenin sonlarına doğru iki kardeş bulundukları mevkiden Ayasofya ve Sultanahmet camilerinin kubbe ve minarelerini görürler. Böyle bir manzara içinde âdeta kendinden geçen hikâye kahramanı Enis, evde Kur'an okuyan Vedia'nın sesiyle kendini başka bir dünyada hissediyor. Hikâye, "Âhiret-güzînlerin ervâhını şâd etmek için işlenen bu hayır bir dünyevîyi de behre-dâr-ı feyz eylemiş idi." cümlesiyle sona erer. Fikret, hayata henüz olumlu bir şekilde baktığı bu yıllarda, burada olduğu gibi, tabiata da panteist bir gözle bakmaktadır.

Devrin yaygın romantik anlayışına uygun olarak kaleme alınan "Zavallı Nuri" adını taşıyan hikâyede de birbirine âşık Nuri ile Nerime adlı iki gencin hazin soru anlatılmaktadır. Nuri, annesiyle babasını küçük yaşta kaybedince dayısı Rahmi Efendi tarafından büyütülmüş, yirmi yaşlarında tahsilli ama mahzun ve düşünceli nazik bir gençtir. Nerime ise, dayısı Rahmi Efendi'nin oldukça güzel ama son derece mağrur, hırçın, müstehzi ve şımarık büyütülmüş biricik kızıdır. Dolayısıyla, konusu aşk olan bütün hikâyelerde olduğu gibi, burada da bir dengesizlik söz konusudur. Birlikte büyüdükleri birbirlerini delice sevdikleri halde, Nerime'nin anlamsız kaprisleri yüzünden, bir türlü birbirlerine açılamazlar. Ni-

hayet Nuri, aşk acısının artık dayanılmaz bir hal aldığı bir bahar sabahı bahçede karşılaştığı Nerime'ye aşkını ilân eder, ama umduğunun tam aksine ondan soğuk bir karşılık alır. Duruma yakından şahit olan Rahmi Efendi'nin, "Bugün buradan çıkmalısınız; çünkü size burada harem vardır..." ikazı üzerine, Nuri köşkteki odasında kalbine iki el kurşun sıkmak suretiyle canına kıyar. Ruhunu teslim ederken son sözleri, "Ah Nerime... Nerimeciğim... Nerime..." olur.

Öncekilere göre hikâye formuna biraz daha uygun görünen, ancak yabancı isimlerle dolu "Av Âlemi" ise, biraz tercüme kokmakta. Sade bir dille kaleme alınan hikâye çeşitli avcı hikâyelerini ihtiva etmektedir.

Oldukça ayrıntılı, güzel bir kır tasviriyle başlayan "Tarlada" adını taşıyan hikâye ise aynı şekilde devam eder. Yazarın, buradan köy hayatını ve tabiatı çok yakından tanıdığı anlaşılmaktadır. Bakış açısı karamsar, ama olumsuz bir gözle baktığı köylüler ve çiftçiler hayatlarından memnun. Diğer hikâyelere göre oldukça sade bir dille yazılan "Tarlada" diğerlerinden farklı olarak olumlu sonla bitmekte.

Muhtemelen romantik yazarların etkisiyle köy hayatı ile şehir hayatı arasındaki tezat üzerine kurulu olan "Meftûr-ı Gayret"te bilgiden, kültürden, şehirden nefret eden bir kahramanın tabiata karşı duyduğu özlem hikâye ediliyor. Hikâye kahramanının sanki kendisiyle hesaplaştığı ve ayrıntılı tasvirlerin yapıldığı hikâyenin dili yine oldukça ağır.

*

Türk edebiyat tarihinde mensûre ya da diğer adıyla mensur şiirden ilk söz eden Recâizâde Ekrem'dir. Recâizâde Ekrem, *I. Zemzeme Mukaddimesi*'nde "her şiir mevzun ve mukaffâ olmak lâzım gelmez, her mevzun ve mukaffâ söz şiir olmak iktizâ etmediği gibi" demek suretiyle, mensur şiirin varlığını kabul etmiş ve bu şekilde şiirle nazmı birbirinden ayırmış olur. Böylece, vezinsiz ve kafiyesiz bir şiir "mensur şiir" adını alır. Şeklen nesri andıran mensur şiir, iç kafiye, iç âhenk, şairâne benzetmeler ve duygu yüklü ifadelerle şiirle nesir arasında, nesirden çok şiire yakın bir türdür. Recâizâ-

de Ekrem, *Nağme-i Seher* (1871) ve *Zemzemeler*'inde (I-III, 1883-1885) mensur şiirin ilk örneklerine yer verir. Recâizâde Ekrem'den sonra bu türü en çok benimseyen ve yaygınlaştıran ise Servet-i Fünuncular olur. Halit Ziya'nın *Mensur Şiirler* (1890) ve *Mezardan Sesler*'ini (1891), Mehmet Rauf'un *Siyah İnciler*'i (1901) ile daha sonraki yıllarda Yakup Kadri'nin *Erenlerin Bağından*'ı (1922) takip eder.

Bu yıllarda daha çok *Servet-i Fünun*, *Resimli Kitap*, *Rübâb* ve *Musavver Muhit* gibi dergilerde Celâl Sâhir, Emin Bülent, Râif Necdet, Tahsin Nahit, Makbûle Leman ve Selâhattin Enis gibi yazarlar tarafından kaleme alınmış çeşitli mensur şiir örnekleri görülür. Mensur şiir türü daha sonraki yıllarda giderek zayıflar, Cumhuriyet'ten sonra ise türün genel özelliklerinden giderek uzaklaşarak anlamsız, duygusuz, etkisiz sözler hâline dönüşür.

1926 yılında kaleme aldığı meşhur "Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar" adlı poetik metninde, "Şiir nesre çevrilemez ve çevrilmemelidir" demek suretiyle mensur şiire karşı çıkan Ahmet Haşim ise, bu konudaki görüşlerini şu şekilde dile getirir:

"Şiirin evzâ ve harekâtını taklide özenen bir nesrin sahteliğine, ancak nesrin sarahat ve insicâmını istiâre eden gölgesiz bir şiirin hazin çıplaklığı erişebilir. Denilebilir ki şiir, nesre kabil-i tahvil olmayan nazımdır."

*

Recâizâde Ekrem'in *Takdîr-i Elhân*'ından (1886) iktibas edilen "Hepimiz tabiatın birer acemi şâkirdiyiz." cümlesiyle başlayan Tevfik Fikret'in burada yer alan ilk mensûresi, oldukça güzel bir tabiat tasviriyle başlar. Elinde Lamartine, Hugo, Baudelaire, Musset, Banville, Prudhomme ve Coppée gibi Fransız romantik ve sembolist şairlerinin şiirlerinin yer aldığı bir antolojiyle Burgazada'da Çamlık mevkiine çıkan şair, orada elindeki antolojiden bir yandan adı geçen şairlerin şiirlerini okurken bir yandan da zihninde onların Türkçede benzerlerini bulmaya çalışır. Derken Lamartine'in Alp Dağları'nda bir gurup levhasını tasvir ettiği şiirini ken-

dinden geçercesine okurken neden sonra karanlık çöktüğünü fark eder. Tam yedi satır hâlindeki tek cümlelik ikinci paragraftan sonra mensûre, "Şüphe yok; en muktedir edibler de tecellî-zâr-ı kudretin birer acemi şâkirdidir!" cümlesiyle sona erer.

Tevfik Fikret'in burada ikinci sıradaki "Manzûme-i Garrâ" adlı mensur parçasını okurken Abdülhak Hâmid'in meşhur:

Şâir odur ki gûşuna sesler gelir müdâm
Bir perdedâr-ı mutribe-i cilve-sâzdan

beyti ile yine Fikret'in "Resim Yaparken" manzûmesini hatırladım. Abdülhak Hâmid şiir yazarken nasıl ilham perisine tâbi oluyorsa, adı geçen manzûmede:

On gündür işte uğraşıyor fikr ü san'atım
Bir mevc-i hisse vermek için şekl-i intisâm;

diyen Fikret ise tam aksine, nasıl saatlerce uğraştığı halde ancak birkaç mısra yazabildiğini ifade etmektedir. Nitekim burada da, bir saat zarfında "Manzûme-i Garrâ"dan sadece şu iki mısrayı yazıya dökebilir:

Çırpınmadan peyinde hevâ-yı visâl ile,
Bî-tâb düştü hâke piristû-yı fikretim

Hepimizin bildiği gibi Tevfik Fikret aynı zamanda natürmortlar, tabiat manzaraları ve portreler yapan bir ressamdır. Hatta karısı Nâzıma Hanım'ın ifadesine göre resme merakı şiirden daha fazladır. "Hemşiremin Hastalığında" parçasında bir yaz mevsimi Diaz de La Peña'dan kopya ettiği bir sonbahar manzarasıyla, daha sonra bundan vazgeçip gayr-ı ihtiyârî olarak kolundaki sepetten etrafa goncalar saçan ve dudaklarından gül bûseler hediye eden bir dilber kıyafetinde resmettiği kız çocuğu tablosu yaparken, birdenbire bunun

hasta kız kardeşine benzediğini fark eder ve bu durum onu hayli sarsar. Kitaptaki bu parça dolayısıyla, Tevfik Fikret ablası Sıdıka Hanım'ın genç yaşta ölümü münasebetiyle kaleme aldığı ve kadın konusu gündeme geldiğinde sık sık tekrarlanan:

Elbet değil nasibî mezellet kadınlığın
Elbet değil melekliğin ümîdi zulm ü şer
Elbet sefîl olursa kadın, alçalır beşer

mısralarının yer aldığı meşhur "Hemşirem İçin" şiirini hatırlattığını belirtelim.

Sevdiği kadın için ölümü dahi arzu eden birinin ağzından kaleme alınan "Senin İçin" parçası, kısa fakat güzel ve anlamlı bir mensûre özelliği taşımaktadır.

Âşık Veysel'in o çok bilinen:

Güzelliğin on para etmez
Bu bendeki aşk olmasa

deyişi gibi, Tevfik Fikret'in "Güzelliğin" adını taşıyan burada yer alan son mensûresi de, sevdiği kadını güzelliğinden dolayı değil de niçin sevdiğini: "Bana beni arz ettiğin için, bana beni sevdirdiğin için seviliyor[sun]" cümlesiyle özetlenecek gibidir.

Tevfik Fikret'in bu kitapta bir araya getirilen mensûrelerini topluca ele alacak olursak, hemen bütün parçalarda öncelikle romantik ve yer yer panteist bir bakış açısıyla tabiatın tasvir edildiği, tabiattaki bütün varlıklarda bir yaratıcının izlerinin bulunduğu dikkatimizi çekmektedir. İkinci olarak, özellikle hikâyelerde zaman zaman oldukça sade ve anlaşılır bir dil kullanıldığı halde, zaman zaman da ikili üçlü tamlamalarla dolu, bazen beş altı satırlık uzun cümlelerin kurulduğu görülmektedir.

Burada konuyla ilgili son olarak şunu söylemek istiyorum: Tevfik Fikret, arkadaşları olan diğer Servet-i Fünuncu-

lardan Halit Ziya ve Mehmet Rauf gibi hikâye ve mensûre yazmaya devam etseydi acaba onlar kadar başarılı olabilir miydi? Tabii bunu tahmin etmek zor, ama anlaşılan o ki, bir tarihten sonra hikâye ve mensûre yazmayı bıraktığına göre, bu hususta bir şeylerin farkına varmış olmalı gibime geliyor.

Abdullah Uçman

Tevfik Fikret'in Hikâyelerini Okumak

2019'da Yapı Kredi Yayınları tarafından yayımlanan İlhan Berk'in *Bir Limandan Üç Resim* adlı kitabının sunuş kısmında bahsetmiş olduğum "şairlerin hikâyeleri" çalışmamın ikincisi Tevfik Fikret'le devam etmektedir. Kısaca belirtmem gerekirse bu çalışma Türk edebiyatında şair olarak bilinen isimlerin az sayıda da olsa yazdıkları hikâyeleri tespit etmek ve bunları yayımlamak üzerine kuruludur. Söz konusu çalışmanın bir sonraki aşaması Cenap Şahabettin'in hikâyeleriyle devam edecektir.

Daha önce İsmail Parlatır'ın Tevfik Fikret'in *Dil ve Edebiyat Yazıları* adını taşıyan kitabında "Edebî Denemeleri" başlığı altında yayımlanan bu hikâyeler, Tevfik Fikret'in şiir türü haricinde "deneme"lerde bulunduğunu göstermektedir.[1] Gerçekte bu ürünlere "deneme" gözüyle bakmak yerinde olacaktır. Şöyle ki az sayıda olan hikâyelerin belli bir zaman aralığında (1894-1899) yayımlanması Fikret'in hayatının bir döneminde hikâye türünü denediğini ve ancak sonrasında bundan vazgeçtiğini göstermektedir.[2]

---

1 İsmail Parlatır'ın yayıma hazırladığı Tevfik Fikret'in *Dil ve Edebiyat Yazıları* başlığı altında yer almayan iki hikâye vardır: Bunlar "Jean" ve "Zavallı Nuri" adlı hikâyelerdir. Tarafımızca keşfedilen bu hikâyeler ilk kez burada yayımlanacaktır.

2 Tevfik Fikret, 1894-1899 yılları arasında sadece hikâye yazmamış, bazı yönleriyle hikâyeye bazı yönleriyle şiire yakın olan ve dönemin önemli edebî türlerinden sayılan "mensur şiir"ler yazmıştır. Bu doğrultuda birkaç örneğini bulduğum bu metinlere de kitabın "Mensûreler" bölümünde yer vermeyi uygun gördüm.

Metinlerin içerik özelliklerine kısaca baktığımızda Tevfik Fikret'in hikâyelerinde daha çok romantik bir eğilimde olduğunu ancak yer yer de realist bir tutum benimsediğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda dönemin önemli sorunlarından biri olan erken yaşta ya da görücü usulüyle evliliği eleştiren konulara satır aralarında değinmesi, onun sözü geçen konular hakkındaki realist bakış açısını verir. Yine realist bir bakışla bazı hikâyelerinde dönemin önemli hastalıklarından olan veremin hem birey hem de aileler üzerindeki yıkıcı etkisini anlatır. Aynı şekilde Tevfik Fikret'in şiirlerinde ele aldığı en önemli temlerden biri olan tabiat, hikâyelerinde de kendisine yer bulur. Çoğunlukla romantik bir şekilde ele alınan tabiat, kimi zaman uzun tasvirlerle anlatılır.

Tevfik Fikret, 1894-1899 tarihleri arasında sadece hikâye yazmamış, dönemin popüler edebî türü olan mensûreyi de denemiştir. Mensûre türü konusunda en çok Halit Ziya'dan etkilenen Tevfik Fikret, bu türde daha çok aşk, tabiat, ölüm, yalnızlık gibi temleri ele alır. İçeriği üzerinde kısaca durduğum hikâye ve mensûrelerin diline bakılacak olursa Tevfik Fikret'in bu dönemde kimi zaman basit bir üslupla kaleme aldığı metinlerinde anlaşılır bir dil tercih ettiği kimi zamansa Arapça ve Farsça kelimelere geniş yer ayırıp ikili, hatta üçlü tamlamalara başvurduğu ve metnin anlaşılmasını zorlaştırdığı görülmektedir.

Bu çalışmaya önsöz yazılması konusundaki ricamı kırmayan Sayın Abdullah Uçman'a çok teşekkür ederim. Her daim yanımızda olduğunu bildiğim ve metinlere önemli katkılar sunan değerli hocam M. Kayahan Özgül'e minnettarım. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'nın değerli editörlerinden Hacer Er'e de metnin hazırlanma aşamasında gösterdiği ilgi, sabır ve yardımlar için müteşekkirim. Dahası Tevfik Fikret'in pek çok hikâyesini keşfeden ve ayrı bir basım olarak yayımlamam konusunda beni destekleyen İsmail Parlatır'a teşekkürlerimi sunarım.

Erol Gökşen
Ankara, Şubat 2020

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE

Nâdim[1]

... Bey sekiz senedir gitmekte olduğu mektepten çıkarak hayat yüksekokulu olan geçim dünyasına girdiği zaman henüz yirmi yaşındaydı. Evinde bir tanecik evlat muamelesi görmüş, yani hiç terbiye görmemişti. Mektepte ise terbiyeyi yalnız gördü! Kendi bütün bütün kalpsiz, vicdansız bir insan değildi. Lakin cehaleti, sefahati adeta kalbini köreltmiş, vicdanını söndürmüştü. Mektepten kurtulur kurtulmaz istediği gibi yaramazlığa koyuldu. Bir aralık da evlendi. Pek iyi bir yerden, pek güzel bir kız aldı; fakat evlenmesinin sebebini hâlâ kendi de anlayamadı. Karıştığı aileyi ise mesut etmedi.

Evinin, eşinin hiçbir özelliğinden, hiçbir halinden memnun değil.

— Bu niçin böyle? Gece yarılarına kadar dışarılarda dolaşmak; rahatı, huzuru evinin dışında aramaya mecbur olmak... Bu çekilir dert mi? Sefalet!

Bununla beraber beyefendi döner dolaşır, yine o beğenmediği, o sefalet cehennemi addettiği eve gelir. Gece yarıları gelip de kâh yatağında bularak öfkeyle uyandırdığı, kâh ağlaya ağlaya yaslanıp uyuyakalmış olduğu sandalye üzerinde sabahlara kadar terk ettiği o huysuz, sevimsiz karısının, o biçare kadıncağızın sabahleyin yüzüne gülmekten utanmaz. İsteğine ulaştıktan, cebini doldurduktan sonra yine evvelki çehresini takınır. Hatta bunun için sebep aramaya, bahane bulmaya gerek bile görmez.

---

1 Pişman

— Mümkün değil, bir gün de rahat evinizde oturmak mümkün değil!

Bey bu kadar öfkeyi, bu kadar hakareti, hep rezilce ve adice edepsizliklerinden bahse zaman vermemek, kendini eleştirmeye kimsede cesaret bırakmamak için gösteriyor. Aslına bakılırsa evinin beğenilmeyecek, karısının sevilmeyecek hiçbir tarafı, hiçbir hali yok. Bunun kendi de farkındadır.

***

Bu akşam her zamankinin aksine sessiz ve çekinerek girdiği oda –duvarlarına, tavanına pembe saten çekilmiş; döşemeleri, perdeleri pembe bir kumaştan yapılmış; yatak perdeleri, sobası, keçesi, hatta pembe örtülü bir iskemle üzerinde yanmakta olan kandile varıncaya kadar pembe seçilmiş olduğu için– gecenin dışarıdaki karanlığına rağmen içerisi şafak bulutları kadar parlaktır.

İffetli hanımların, gözümde pek saygıdeğer olan özel alanlarına böyle girivermeyi terbiye kurallarına aykırı bulurum. Bununla beraber şefkatli bir annenin iki yıl evvel rengini –evlilik sözüne karşı kızının gül yanaklarında toplanan– hicabın nurundan, süslerinin her birini büyük bir mağazadan beğenmiş, almış olduğu bu gonca renkli iffet yuvasına bu gece ev sahibi beyefendiyle beraber tereddüt etmeden ve fakat büyük bir saygıyla girebiliriz.

Bey üstünden çıkardığı paltoyu bir koltuğun üzerine serptikten; fesi, ceketi de bir tarafa attıktan sonra sol tarafta yatağın karşısına rastlayan bir aynanın önüne geçerek bir müddet –donuk pembe çehresine pek yakışan– sarı, güzel bıyıklarını narin parmakları arasında büktü. Gülümsedi. Parlak gözleri, zihninin memnuniyet verici şeylerle meşgul olduğunu ima eder bir biçimde tebessümler içine dalıp gidiyor; kandilin titrek ışığı yan taraftan gelerek taranmış saçlarını, yüzünün bir kısmını yaldızlıyordu.

Birkaç dakika aşağı yukarı odanın içinde dolaştı. Yeleğini de çıkardı. Bu sırada yatağın önüne kadar gelmişti. Orada birdenbire irkildi.

Yatak karışık. Yastığın üzerinde eşinin başına yakın bir çukurluk var. Orada kim yattı! Dehşetli tasavvur!

Bey bu ihtimali hiç hatırına getirmemişti. Kendinin şimdiye kadar ayaklar altına aldığı evlilik hukuku yaralı bir hayal kıyafetinde gözünün önüne gelerek kanlı parmaklarıyla yastığın üzerini gösteriyor, alaylar ediyor; yastığın üzerindeki çukurluk, içinde bulunduğu alçaklık girdabı gibi derinleştikçe derinleşiyor, odanın içi intikam rengi gibi kırmızı bir karanlığa gömülüyordu.

Gözleri fırladı. Öfkenin tesiriyle titreyen elini, ateşler içinde kalan alnına götürdü. Parmaklarının asabi hareketleriyle şeklini kaybeden saçları dikildi. Göğsü kabarmaya, nefesi daralmaya başladı.

— Bu ne? Bu çukur... Bu perişanlık! Aman yarabbi! Namus nerede kaldı? Mümkün değil, bu hakarete tahammül edemeyecek. Hani ya öteki, o herif nerede? Onu bulmalı! Yarabbi! Yarabbi! Çıldırmak bir şey değil. Ya şu hain, ah! Sevmemekte ne kadar hakkı varmış! Şimdi ne yapmalı? Bu lekeyi nasıl temizlemeli?

Hiddeti artık havsalasına sığmaz bir dereceye geldiği, gözünü kan bürüdüğü bu dakikada karısı yattığı yerde ufak bir hareket etti. Güzel başını çevirdi. Başı çevrildiği gibi tam beyin ırz ve namusunun mezarı zannettiği o çukurlaşmış yere tesadüf etti. Ötede bir diğer çukurluk ortaya çıktı. Kadıncağız hâlâ uyuyor, meleklerin kim bilir ne kadar hoş, ne kadar kıymetli müjdelerine karşı gülümsüyordu.

Bey bu tablonun önünde bir zaman öyle hareketsiz durdu. Sonra eğildi, hayat arkadaşını ilk defa olmak üzere saygıyla karışık bir muhabbetle alnından öptü. O ana kadar hiç duymamış olduğu bir neşe kalbini, ruhunu istila etti. Hıçkırarak "Ruhum, beni affet! Affet beni!" diyordu.

Tapınmaya layık bir şaşkınlık içinde gözlerini açmış olan karısı "Beyim!" cevabını verdi.

Validelik

Ahmet Bey adında bir zat, henüz yirmi yaşındayken şehrimizin en fena âdetlerinden olduğu üzere on beş yaşını tamamlamamış bir kızcağızı almıştı. Kendisinin babadan kalma küçük bir serveti olduğu gibi gümrükte üç dört yüz kuruş maaşı da vardı, orta halli insanlar için kolay olan kanaatkârlıkla geçinmeye başladılar. Evleri Üsküdar'daki mezarlıklardan birinin karşısında olmasa daha fazla memnun olacaklardı ama beye bu ev babasından miras kalmış, değiştirmeye de imkân bulunamamıştı. Hatta evlendiklerinden iki üç gün sonra pencereden dışarıya bakarlarken bekçinin koltuğunda küçük bir tabutun gelmekte olduğunu gördüler, ikisinin de tüyleri ürperdi, geriye çekilmek istediler; ikisi de insanın facia izlerken duyduğu korkunun çekimiyle pencereye döndü! Bekçi kendisine pek de ağır gelmeyen yükceğizini bir mezar taşının üzerine koydu, mezarcılar işe başladılar. Dünyadan gitmek, hele âlemi öğrenemeyen masumlar için dünyaya gelmekten kolay olduğundan beş on dakikada unutuluş çukuru hazırlandı, biçare masumu içine atıverdiler. Üzerine kürek kürek toprak doldururlarken sarı benizli, gözleri çukurlaşmış zayıf bir gencin halsiz halsiz feryatları duyuldu. Bu genç, çocuğun babasıydı. Mezarcılar işlerini bitirdiler, gök kubbenin altında bir kubbecik daha belirdi! Herkes dağıldı, zavallı baba da yaşlarla dolu gözlerini silerek beşikten mezara göçen çocuğunun ebedi istirahatgâhına baka baka, koluna girmiş olan arkadaşının ısrarlarıyla gözden kayboldu.

O zamana kadar bu olayı birbirlerini kucaklayarak dehşetli bir sükûnetle izlemekten ve mahzun bakışlarını ara sıra birbirlerine karıştırmaktan başka bir şey yapmaya muvaffak olamayan karı koca, çocuğu yalnız, mezarı garip görünce heyecana geldiler, ağlamaya başladılar. Genç kadın, "Bey! Allah aşkına bu evden çıkalım!" diyerek kocasının boynuna daha bir istekle sarıldı. Bey "Çıkalım Emineciğim, vallahi ben erkekken bile bu hale tahammül edemiyorum" cevabını verdi. Emine Hanım "İçimden ne geliyor bilir misin Bey! Bizim de bir çocuğumuz olacak, şu mezarlığa gömeceğiz" deyince, Ahmet Bey "Sus Emine, beni çıldırtacak mısın?" diyerek hüngür hüngür ağlamaya başladı. Yeni gelin, gayet masumane bir hisle söylediği sözün yarattığı etkiden pek mahcup olarak ipek mendiliyle beyinin gözlerini silmekteyken evin hizmetçisi, aşçısı, vekilharcı, velhasıl her şeyi olan Çerkes dadı içeri girdi: "Aaa, tövbe estağfurullah! Bak hele şunlar ne yapıyorlar! Çok şey vallahi. Haydi bakalım! Sizi gidi yaramazlar sizi! Haydi, yemek soğudu. Vallahi kardeşim, böyle şey görmedim! Ne bu? Üç gün düğün, sonra ağlamak! Tu size!" gibi çetrefilliklerle gençleri kederli dünyalarından ayırabildi. Üzüntülü anlarına son nefes kadar hazin bir "ah" ile nihayet vererek dadının ellerini öptükten sonra yemeğe indiler. Gençlik unutkandır; yeni âşıklar, kâinatı kendi sevgi dairelerinden ibaret görürler. İşte bizim yeni evliler de sofraya kederli kederli oturmuşken yemeğe şen şen nihayet verdiler! Farkında olmadan evin mezarlığa bakmayan tarafına gitmişlerdi. Mindere yaslandılar, aşkla dolu çehrelerinde latif bir ışık, kavuşmayı arzulayan dudaklarında hafif bir titreyişle mecalsiz kaldılar. Pencerenin önüne asılmış olan kanaryanın kendi kadar zarif, nazik ezgilerini dinleye dinleye gözleri uyku sarhoşu olmaya başladı. Kollarını birbirlerinin omzuna attılar. Kahve fincanlarını getirerek masanın üzerine koyan dadıyı hayal meyal görmüşlerdi, uyudular! Küçük çocuğun mezarı bunların bakışlarının nurundan bile mahrum kaldı. Fakat kim bilir? Ruhu bir melek yavrusu gibi üzerlerinde uçmaktadır!

***

Ahmet Bey'in babası anası yoktu. Yalnız bir amcası vardı ki kendisini pek sevmezdi. Karısıysa Çerkes dadıdan başka kimseye sahip değildi. Beyle hanımın evliliğinden tam bir sene sonra beyin amcasıyla eşi evlerine gelmiş, bir de ebe kadın çağırılmıştı. Fatma Hanım, son derece zorlukla doğum yaparak dünyaya bir kız çocuğu getirdi. Ayşe adını verdiler. Annesi doğurduktan sonra beş altı ay yataklarda kaldı. Rahim ve sinir hastalıkları, on altı yaşında doğurmanın neticesi olarak biçare kadını ele geçirip gitmişti. Endişeli, hiddetli, huysuz oldu. Hele kızcağızına kendisi süt vermek mecburiyeti zavallı anneyi bütün bütün harap etmişti. Hatta Ayşe bir yaşına yaklaşınca annesinin hayatından ümit kesilmişken kaderin cilvesi bu kadıncağıza ölümden beter bir akıbet hazırlamış olduğu için ecel kendisini isteyemedi, git gide sağlığını kazandı. Karısının tedavisinde Ahmet Bey'in gösterdiği gayret ve emek gerçekten takdire şâyândır. Zavallı çocuk kendini her türlü gençlik zevkinden mahrum edip maaşını, gelirini, vaktini, uykusunu gelecek ümidi kadar gülümser bir memnuniyetle eşine adadı.

Ayşe emekliyor; öyle ki kollarına dayanarak ayaklarını oynatmaya, ayaklarına dayanarak kollarını uzatmaya çalıştıkça güzel yüzünde kayan yıldız gibi mahzun bir renk, ağlamaklı bir donukluk beliriyor.

Çocuk pek zayıf, acaba kaç yaşında yürüyebilecek? Annesi babası yüzüne baktıkça birbirlerine bakmaktan çekiniyorlar. Çünkü üzerine titredikleri yavrunun kalplerinde doğurduğu hazin tesiri birbirlerinden saklamak istiyorlar: Ayşe'yle beraber babasının serveti de emekliyordu. Gümrükte maaşı yavaş yavaş arttı. Küçük bir dükkân sattı. Büyücek bir arsa alarak hayli istifade etti.

Ayşe üç yaşına basıp da yürüdüğü zaman babası neredeyse refaha kavuşmuştu. Karı kocanın muhabbetleri ise koşa koşa ilerliyordu. Gayet iyi huylu olan Ahmet Bey, karısının sinirlerindeki rahatsızlıktan kaynaklanan tuhaf davranışlarına karşı pek fazla sabır ve sükûnetle karşılık verir; zekâ ve merhamet timsali olan Emine Hanım da beyini azıcık renci-

de edecek bir davranışta bulunduğunda pişman olup kabahatini çok çabuk düzeltirdi. Özellikle bakışları biraz şiddetle karşılaşınca Ayşe'nin hazin çehresi aralarına girdiğinden o masum güzellikten uçan tatlı gülümseyiş yüzlerine meyleder, hemen çocuklarını öperler, sonra da birbirlerine sarılırlardı. Aile bahtiyardı.

Ayşe büyüyor; öyle ki tabiatın çocukluğa bahşettiği hızlı gelişme maddi kuvvetinden çok manevi kuvvetine tesir etmiş, sekiz dokuz yaşında olduğu halde boyu kısa, rengi sarı, kolları ince fakat zekâsı harikulade! Evin içinde ne olursa biliyor, anlıyor. Hele babasıyla annesinin arasında küçük bir kırgınlık ortaya çıksa Ayşe yetişiyor. Bülbülün ağzından uçup ruhu besleyen ezgiler kadar ahenkli, hayat veren sözleriyle ikisini de neşelendiriyordu. Söz tesir etmediği zaman daha etkili bir vasıtası var: O büyük çocuklara bakıveriyor. Bir masumun melek gibi bakışlarına dayanmak mümkün müdür? Hele o masum Ayşe kadar mahzun, Ayşe kadar güzel olursa! Gözlerinde gayet ulvi bir hal belirirdi. Emine Hanım, bütün bütün geçmesi imkânsız olan sinir hastalıklarının acılarından kurtulamamakla beraber, gençlik sayesinde nöbetlere direndiğinden oldukça rahat bir ömür sürüyordu. Ahmet Bey ise işini daha da yoluna koymuş, özellikle karısını, kızını ümidinden fazla mesut görmeye başlamış olduğu için vakitli vakitsiz kahkahalarla gülmeyi alışkanlık edinmişti. Aile pek bahtiyardı.

Ayşe güzelleşiyor; vücudu, taptaze çiçeklerin latif nurlarından meydana gelmiş kadar nazenin! Çehresindeki saflık, henüz açmış bahar gülünün sinesinde gülümseyen şafak ışığı gibi göz alıcı; ela gözlerinde, pembe yanaklarında, kırmızı dudaklarında, gençlik sabahının ruhu okşayan, aşkı alevlendiren ilahi güzelliği, nurla dolu renkler, dolup taşan gülüşlerle nazlıdır. Gerdanıyla göğsünün arasında bir çukur var ki henüz açılmaya başlamış beyaz gül goncasına benziyor. Goncanın yaprakları, rüzgârın etkisiyle nasıl titrerse kız söz söyledikçe o güzel çukurcuk da öyle titrer! Seherin karanlığı gibi siyaha yakın kumral saçlarını örmeyerek bırakmaya

alıştığı için omzundan beline kadar düşer, yürüdükçe ayrılık gecesinin kavuşmaya inancından ziyade, sevilen kararsız ümitlerine benzer hafif dalgalar görülüyor. Tebessüm doğal halidir, en kınanmış bir kalp, meleğe benzeyen bakışlarından neşelenmeye mecbur kalır; bile bile cilveli görünür, neşeli tavırlarına bakıp da kanmamak mümkün değildir. Yaşının getirdiği laubalilik, keskin zekâsının ciddiyetiyle tuhaf bir uyum meydana getirmiş; hareketlerinde görülen çocukluğu sözlerindeki ciddiyet takip ediveriyor. Velhasıl Ayşe her manasıyla her şekilde güzel! Babası, annesi kendisine âşık olmuşlardı. Evin kızı, hanımı, vekilharcı, annesinin yardımcısı, babasının hizmetkârı, hatta ihtiyar dadının yemek çırağı Ayşe; odaları kendi keyfince süsleyen, ekmekçinin çetelesini hesap eden, Ahmet Bey her akşam geldikçe elinden tutarak koştura koştura odasına çıkardıktan sonra elbiselerini toplayan, Emine Hanım her sabah odasından çıkınca güle güle yüzünü öptükten sonra kahvesini getiren, ihtiyar Çerkes yalancı dolmanın içini kavururken asma yapraklarını haşlamakla beraber zavallı dadıyı gıdıklamaktan usanmayan Ayşe; annesiyle beraber sokağa çıktıkça mahallenin gençlerini, ihtiyarlarını güzelliğine hayran eden Ayşe... Annesi babası kendisine âşık olmak değil adeta tapınmak raddesine gelmişlerdi. Hele Emine Hanım'ın kızına gösterdiği sevginin derecesini şair olan bir anne bile tasvir edemez.

Kadıncağız kâinatı Ayşe'sinden ibaret biliyor, ömrünü Ayşeciğine adıyordu. Uyandığı dakikadan itibaren yavrucağına çevirdiği şefkatli bakışlarını gözkapakları uykudan bitap olmadıkça kızının yüzünden ayıramaz; güzel güzel yatan Ayşeciğin başucuna iki üç kere dönüp de soğuktan korunduğuna, rahat uyuduğuna, anne kalbinde pek güç gerçekleşen tam bir güvenle emin olmadıkça odasından çıkamazdı. Ayşe büyüdükçe Emine Hanım'ın sevgisi öyle bir dereceye gelmişti ki biricik yavrucuğunun her arzusunu yerine getirebilmek için ömrünü sarf etmesi gerekse çekinmeyecekti. Bereket versin ki Ayşe az şeyle çok memnun olur, küçüğü büyük görür, yüksek ruhlu, cömert huylu bir çocukcağızdı.

Emine Hanım'ın sinir rahatsızlıkları iyiden iyiye hafiflemişse de ara sıra nöbetler kendisini yoklayıp dururdu. Annesi kekeleyerek, titreyerek yerlerde yuvarlanmaya başlayınca Ayşecik gözlerine hücum eden yaşları güçlükle zapt ederek hastanın yanına koşar, sinir hastalıklarının neticesi olan anlaşılmaz, çaresi bulunmaz huysuzluklara, şiddetlere karşı son derece sabır ve sükûnetle karşılık verir, nöbetin geçmesi için doktorların tavsiye ettiği tedbirleri vekil tayin edilmiş melek gibi ruhani bir şekilde yapardı.

İlaçlar, hiçbir şey etki etmeyip de nöbet uzarsa kendi bilgisine, kendi tıbbına müracaat mecburiyetinde bulunurdu. O zaman kızcağız gerçekten acınacak hallere giriyor, tecrübesi yaşı kadar az, bilgisi bulunduğu âlem gibi sınırlı, fakat yüreği güzelliği kadar yüce olan kız, kâh annesinin boynuna sarılır, yüzünü gözünü öper, gördüğü sert muamelelere karşı yaltaklanmayı artırır, nihayet annesinin şefkatli hislerini coşturmayı başarır, kâh hayal ve hatıra gelmeyecek bir hikâye icat ederek güzel güzel, tuhaf tuhaf tabirler, tariflerle nihayet hastayı güldürür; bu yoldaki tedbirlerden de fayda görmeyince mahzun halde bir tarafa çekilerek yüreğini dolduran yaşları gözlerinden döker; nihayet bir merhamet bakışını kendisine çekerdi. Kızcağız sinir hastalığına tutulanların hastalıklarından başka bir şeyle meşgul edilmesi gerektiğini kendi kendine öğrenmişti! Emine Hanım'a böyle nöbetler geldikçe evvelden beri tedavisinde kusur etmemiş olan Ahmet Bey'in kızına yardımda da zerre kadar kusur etmediği –söylemesek bile– anlaşılır. Hanıma nöbet gelmedikçe evin içinde hiç rahatsızlık yok. Bereket versin ki nöbetler de pek sık gelmiyor. Beyin serveti daha da ilerlemiş, düzenli hayatın, devamlı çalışmanın doğal neticesi olan bolluktan mesutça istifade edip duruyor. Pek şen, gayet güler yüzlü, evinin idaresi eski halde kaldığı için maaşının, gelirlerinin artışından dolayı kazandığı paraları saklıyor; yalnız on dört yaşını geçmiş olan kızının çeyizini hazırlamak için fazla para harcıyordu. Artık beyle hanımın çeyiz hazırlıkları için itinaları anlatılamaz. Hele hanım, kızına hiçbir şeyi layık göremezdi.

Çeyizden katiyen bahsetmeyerek kızcağızlarına beğendirdikleri eşyayla sandıklar doldurdular. Her gece odalarına çekilince kızın evliliği konuşulurdu. Mükemmel bir çeyize sahip olan o kadar terbiyeli, o kadar güzel kızlarını kime verecekler? Oldukça sevimli, zeki bir Ali Bey var, asaleti şüpheli; maliye kâtiplerinden Hüseyin Bey hatıra geliyor, maaşı az; gayet asil, zengin, dirayetli birkaç genç daha bulunabilir; hiçbiri yakışıklı değil. Hâsılı meleğe layık âdem, güneşe eş, Ayşe'ye koca bulunur mu?

Çocuğu çok zaman evde bırakmak da olmaz, işte on beş yaşını geçti. Daha dört beş sene geçerse körpeliği biter, kimse kendisini istemez. Hayır, mutlaka iki seneye kadar bir çaresini bulup evlendirmeli. Ya kısmeti çıkmazsa... Hiç böyle bir şey olur mu? Güzelliğin vücut bulmuş haline sahip olmayı kim istemez? İşte her gece bir iki saat kadar böyle tereddütle düşündükten sonra bir şeye karar veremeyerek uyurlardı. Lakin ertesi sabah bu kararsızlıktan müteessir değildiler. Kız daha genç, pek çocuk, adeta bir yavru melek. Zamanı gelince taliplerin hangisini münasip görürlerse seçiverirler. O sağ olsun, onun yüreği rahat etsin de hepsi kolay. Aile fevkalâde bahtiyardı... Heyhat!

Ayşe ölüyor; verem, verem! O güzelliğe âşık katil! O gençlik düşmanı canavar! Verem bir yırtıcı hayvandır ki hurilere ait olan cennet kırlarında bulunur. Sinsi sinsi gezer; zalim gözlerine merhamet ışığı, gaddar yüzüne masumiyet ifadesi getirir de o hurilerden hangisi daha güzel, tabiatına daha uygun bulunursa yanına yaklaşanlar, ayaklarının altında yuvarlanmaya başlar. Kaplanken güvercin kadar küçülür, hayatı yutacağı halde cana can katacak kadar güzelleşir.

Bir kere kurbanı olacak biçarenin elinden kurtulamayacağını anladı mı hemen göğsüne atılıverir, demir dişleri, ateş dudakları avının ciğerlerine kenetlenir, masumun kanını keyifli keyifli emmeye başlar.

Verem, verem! Verem zehirli bir neşterdir ki körlenmiş olduğu için vücuda yavaş yavaş saplanır, fakat mutlaka öldürür. Verem sarhoş bir katile benzer ki ne yaptığını bilme-

yerek yalnız kana susadığı için en kıyılmayacak canlara kıyar; verem kadar melun hastalık yoktur: Güzellere musallat olur, güzelliklerini şiirin tasvir etmekten âciz kalacağı dereceye kadar yükselttikten sonra hayatlarını mahveder.

Kızcağız verem olmuştu. Zaten zayıf, narin vücudunda o müthiş hastalığa olan yatkınlık bir kere soğuk alıvermekle kendini gösterdi; öksürükler, gizli nöbetler başladı. Annesi, kendi gibi şefkati yüreğine sığamayan kızını dünyaya getirmişse dünyaya onu sevmek için gelmiş olduğunu düşünen bir anneye mahsus harikulâde hassasiyetle veremin daha başlangıcı görünmekteyken hastalığı anlamıştı; hatta Ayşe soğuk alarak yatıp da getirtilen mahalle doktoru, çocuğun alelade bir sıtmadan başka bir şeyi olmadığını dile getirince hanım, doktora o kadar korkunç, alaycı bir gözle baktı ki odada bir anne daha bulunsa kadıncağızın yüzünden yüreğini görebilirdi.

Ertesi gün üç doktor birden çağırıldı. Ayşeciği yatağına oturttular. Bürünmüş olduğu seher bulutu gibi beyaz entari, mini mini yüreğinin darbelerini örtemiyordu. Başına etrafı boncukla süslenmiş pembe tülden namaz bezi örttüler; iki üç teli o örtüden de kurtulmuş olan saçlarının rengi seçiliyordu. Vücudunu istila eden ateşin etkisinden güneş yüzüne şafak renkleri kadar hoş bir kızıllık, gonca dudaklarına yıldızlarda görülen parıltı kadar hafif bir titreme gelmiş, gençlik neşesine gark olmuş gözleri durmadan oynayıp duruyor; nefes aldıkça küçük çekme burnunun kanatları kırmızı kuş gagaları gibi açılıyor. Çehresinden hiçbir zaman ayrılmayan gülüş, güzelliğine bütün bütün âşık olmuş, gözlerinden kaşlarına, yanaklarından dudaklarına koşuyor; kızcağız bu halinde ne kadar güzel, ne kadar göz alıcı! Doktorlar içeri girince hayran oldular. Bir iki dakika gözlerini o güzellik meleğinden ayıramadılar. Hekimler kendisine bakarken o annesine dönerek, "Anne ben çok hasta mıyım? Neden üç doktor birden getirdiniz? Siz hasta olunca bir doktor bile gelmez. Allah Allah! Bana neden bu kadar doktor efendileri çağırdınız? İster miyim? Vallahi bir şeyim yok anneciğim. Baksanıza nasıl gülüyorum. Azıcık

dizlerim ağrıyor. Aman anne bak bak! Pencereye bir serçe kondu, susun susun kaçmasın, kuzum beybabacığım yavaş yavaş git, şunu bana tutuver! Vallahi yine salıveririm, bir kere gagasını öpeyim, koyuveririm. Ha, benim kanaryam nerede dadı? Koş dadı, koş! Kanaryamı getir! Belki serçe kaçmadan duyar da içeri gelir. Ah ne güzel kuş! Anneciğim yalancı dolmadan bir tanecik olsun yemeyecek miyim? Oof, çok ateşim var. Bana biraz su verir misiniz?" gibi karışık karışık, güzel güzel söyleniyordu. Doktorlar nöbetin tamamen hükmünü yerine getirmekte olduğunu anladılar. İçlerinden beyaz sakallı, ak saçlı doktor, "Hanım kız, dur bakalım! Sana yalancı dolma kim yedirecek? Dolma yemek serçenin gagasını öpmek gibi kolay değildir. Hele bir kere ne yaramazlıklar ettiğini anlayalım, sonra düşünürüz" dedi, yaşın muhteremliğine ilmin verdiği ciddiyetle, Ayşeciğin karyolasına yaklaştı; muayeneye başladı. Sıra göğsün muayenesine gelip de doktor açık başını çene altına uzatınca Ayşe hafif bir tiksinme belirtisi göstererek başcağızını biraz geriye aldı, mini mini eliyle doktorun kafasına "tuzlayım da kokma" işareti yapıyordu. Herkesin, hatta şaşkın bir halde bekleyen Emine Hanım'ın yüzünde tebessümler göründü. Ayşe bu tebessümlerden cesaret alarak şakasını tekrar etmekte ve nöbet haliyle ara sıra küçük parmaklarını doktorun başına haylice temas ettirmekte bulunduğu için doktor başına geleni pekâlâ anlamıştı. Bunula beraber muayenesine devam etti. Ayşe'ye baktığı zaman yapmacık bir tebessümle kederlenen ulvi çehresinde bir damla gözyaşı yuvarlanıp düşmekteydi; fakat o ümitsiz gözyaşını Emine Hanım'dan başka kimse görmemişti. Zavallı annenin o zamanki hali nasıl tasvir edilir!

Doktorlar birer birer muayenelerini bitirdikten sonra konsültasyon yapmak için bir odaya çekildiler. Hayli zaman söze başlayamadılar. Müthiş bir hakikati itiraf etmek ne kadar güçtür! Nihayet ihtiyar doktor, "Dehşetli bir veremin karşısındayız değil mi?" dedi. Diğerleri gayet üzgün bir "ah" ile onayladılar. Doktorların bu kadar üzgün olmaları abartılı bir tasvir sanılmasın. En saygın, en muhterem doktor-

larımızdan biri bana demişti ki: "Yirmi üç yaşında doktor oldum, elli yaşındayım. Binlerce hasta gördüm, ameliyatta hazır bulundum. Her şeye alışmak mümkün oldu, vereme bir türlü alışamadım. Melek kadar güzel bir çocuğun göğsüne kulağımı koyup da veremin pençesinde mahvolacağını anlayınca ağlamamak elimden gelmiyor!" Ayşe ise melekler meleği denmeye layık bir gençlik abidesi! Öleceğini kim bilir de yüreği yanmaz? Doktorlar belki bir saat düşündüler. Verem var kuvvetiyle çocukcağıza hücum etmiş, ciğerleri zehirli yaralar içinde kalmış, hayatı bir gülün ömrü kadar ancak uzayabilecek. Ne yapmalı? Ayşe'yi kaçınılmaz olan ölümün pençesinden kurtarmak için değil, gençliğine doymadan mezara kavuşmaması için ne çare bulmalı? Çok yazık! Verem kuduz bir cellat, tıp âciz bir mahkûm. Verem ateş dişli bir ejder, tıp kâğıttan bir kerpeten! İhtiyar doktor o kadar etraflıca düşündü ki genç kız için bilinen tedbirlerin tamamı alınsa yine bir şey kazanılmayacağı anlaşıldıktan sonra, "Mümkün olsa şu çocuğun göğsünü açar, ciğerlerini dağlarım! Ciğerleri kurtarsak belki sonra kanı temizlemeye muvaffak olurduk!" demişti. İnsanın hayalinin erdiği noktaya insanın kudreti de ulaşsaydı, bugün dünyada güç, hatta imkânsız bir şey kalmazdı. Yazık ki hayallerimiz ne kadar parlak ise gerçekte o kadar karanlık içinde kalıyoruz.

Doktorlar yine bilinen tedbirleri almaktan başka bir şey yapamadılar. Şiddetle hüküm süren nöbetin sakinleşmesi için bazı ilaçlar, nöbet geçince kullanılmak üzere arsenik, kreozot, kına kına birleşiği gibi şeyler kullanacak, Heybeliada'da ikamet seçilecek, her sabah süt içilecek, kızcağız hiç üzülmeyecek... vs. Ahmet Bey doktorların tavsiyelerini dinlemiş, halin vahametini layıkıyla anlamıştı. Zaten doktorlar hakikati mümkün olduğu kadar örtmeye çalışarak kendisine söylediler. Emine Hanım'a elbette bir şey denilmemişti. Söylemelerine gerek mi var? Kadıncağız evvelden beri çocuğunun hastalığını biliyor, öleceğini anlıyor! Bedbaht anne! Hekimler gider gitmez kocasının yanına gelerek tüyleri ürpertecek kadar dehşetli bir sakinlikle, "Bey, sakın yalan söyleme. Ben

biliyorum, Ayşe yolcu! Hekimler de öyle diyor değil mi?" dedi. Ahmet Bey ne desin, ne yapsın? Kimin halini kimden saklayacak? Eşinin ağlaya ağlaya boynuna sarılmakla yetindi. Emine Hanım, "Ben bu eve ilk geldiğimiz zaman söylemedim mi bey? İşte bizim de bir çocuğumuz oldu, büyüdü, şimdi ölecek! Karşımızdaki mezarlığa gömeceğiz! Kuzum bey! Yeri güzel olsun, toprağı yumuşak olsun, üzerine körpe bir servi dikiniz... Hem pek uzak yere gömmesinler. Ben Ayşeciğimi isterim... Ayrılamam... Aman bir şey oluyorum! Ayşe, Ayşe neredesin? Gel kızım, yavrum gel! Bak, bak anneciğin ne oluyor! Ayşe! Ayşe!" diye feryat etmeye başladı. Odanın kapısı birdenbire açıldı, Ayşe göründü: Aman yarabbi, o ne hal! Saçlar perişan, gözler parlak; eller, dudaklar tir tir titrer; yüzünden kırmızı ateşler saçılır. Nefes almaya takati kalmamış; korkusundan, helecanından güzelliği bile seçilemiyor!

Koşa koşa geldi: "Ne var anne? Ne oluyorsun?" diyerek ikisinin arasına yığılıverdi, gözleri kapandı, yüzü birdenbire ölü rengi bağladı. Nefes almıyor sanılırdı. Annesi, babası o kadar süratle kendilerini topladılar ki orada bir enstantane fotoğraf bulunsa da hallerini tasvire kalkışsa başarılı olamaz! Yavrularını kucaklarına aldılar, yaşlarını gözlerinde, feryatlarını yüreklerinde hapsederek çocuğu yatağına kadar götürdüler. Ayşe, başı yastığa konulunca gözlerini açtı: "Anneciğim nen var? Beybabama mı darıldın?" dedi. Anne şefkati her şeye, hatta yürek acısına bile galip gelir. İşte kızının hayatından ümit kesen bu anne de kederini unutmuş, Ayşeciğini rahatsız ettiğine pişman olmuştu. Yavrusunun gözlerini, yanaklarını öperek, "Yok kızım yok, hiç ben babana darılır mıyım? Hani benim nöbetlerim yok mu işte o... Senin yatakta olduğunu unuttum, ilacımı istemek için çağırdım" gibi bir bahane buldu. Kız, "Anneciğim, lokman ruhunu isterseniz yukarı odada konsolun gözündedir" diyerek gözlerini kapadı, dalgın dalgın uyumaya başladı.

Bu müthiş günün gecesi dadı, Ahmet Bey'i yatırmayı başarmıştı. Fakat Emine Hanım'ı –ne söylediyse, ne yaptıysa– kızının odasından ayıramadı. Nihayet çocuğu ikisi

beraber beklemeye karar verdiler. Dadı, hanımın yaptığını yaptı, kendisine bir şilte serdi; saat on bir[1], Ayşe uyuyor, dadı uyukluyor. Ya Emine Hanım ne halde? Kızının ayakucunda bir mindere yığılmış; uyumak nerede, yaşamaya bile gücü yok... Kederden yaratılmış vücut! Ağlayıştan bir vücut! Bakışları yavrusunun yarı aydınlık çehresine dönük; bir dakika, bir saniye o hazin çehresinden ayrılamıyor; elleri titreyerek, yüzü sapsarı, dişleri kenetlenmiş... Can evinden gelen feryatlar duyulamıyor, gözleri kurumuş... Yüreğinden kopan kanlı yaşlar dökülemiyor, sinirleri pek heyecanlı, adeta nöbet halinde. Bununla beraber kendisini tutuyor... Ana yüreği, velev bir süreliğine olsun, en büyük maddi etkileri yener. Hele o yürek Emine Hanım kadar hassas bir kadının yaralı kalbi olursa... Her saat çaldıkça biçare anne kederini sevince çevirerek ümitsiz çehresine umut ışığı vererek kalkıyor, Ayşeciğine ilacını veriyor. Kızı uyur uyumaz yine eski sükûnetine, eski dehşetine dönüyor. İnsan değil ölü! Ölü de değil anne! Kızının öleceğini bilen bir anne!

Saat üçü geçti. Ayşe rahatça uyumakta, dadı horlamakta, idare kandilinin ışığı Ayşeciğin ruhu gibi kâh sönüp kâh parlamaktaydı. Emine Hanım birdenbire yerinden kalktı. Kuru elleriyle dağınık saçlarını yolarak odanın içinde hızlı hızlı dolaşmaya başladı. Gözleri bütün bütün dışarıya fırlamış, renginin sarılığı siyaha dönmüştü. Alnından ter taneleri dökülüyor; sık sık, kesik kesik nefes alıyor. Bağıracak, sesi boğazında tıkanıp kalıyor; ağlayacak, yaşları gözüne gelmeden yanıyor. Biraz evvel ne kadar sükûnetle ümitsizse, şimdi o kadar telaşla mustarip. Sürekli geziniyor, adımları gittikçe sıklaşıyor. Dişlerini gıcırdatmaya, yüzünü buruşturmaya, kollarını ileri geri alarak gerinmeye başladı. Gözü kaşı oynuyor; başına ateşli çiviler saplanıyor. Sinir nöbeti pek şid-

1 Eskiden bugünkünden farklı olarak "ezani/alaturka saat" sistemi kullanılırdı. Ezani saat, mevsimlere göre, güneşin batışında saatin 12'yi gösterecek biçimde ayarlanması temeline dayanan bir zaman ölçüsüdür. Metinde geçen saatler anlama kolaylığı bakımından bugünün ölçülerine –yaklaşık olarak– çevrilmiştir.

detli! Ara sıra bazı karışık sözler söylüyor: "Hayır! Hınzır! Olmaz, öldüremeyeceksin, almayacaksın. Ben sana Ayşemi verir miyim? Odada ne fena kokular var! Püf! İlaç olmalı. Ne güzel! Hiç Ayşeciğim toprak olur mu? Ha ha ha! Ayşeciğimi alacakmış ölüm! Vallahi seni boğarım... Of, ne sıcak hava! Ben neredeyim acaba? Bey kim bilir nasıl uyur? Uyur mu ya? Ayşeciğim! Yavrum benim!"

Kadıncağız bu hallerde çırpınıp dururken pencerenin biri açıldı. Yeni evlendikleri zaman küçük bir mezara küçük bir tabut getiren bekçinin şekli göründü. Emine Hanım duruverdi. Bekçi yine koltuğunda bulunan o tabutu aheste aheste pencereden içeriye uzattı. Kapağı açıktı. Tabut büyüyor ama ne kadar yavaş, hissolunmaz derecede. Bekçi yükünü bir türlü pencereden atamıyordu. Emine Hanım'ın bakışları, ateşten kıvılcımlar olmuş. Tabutu da bekçiyi de yakmaya çalışıyor. Mümkün mü? O küçük tabutun etrafında birçok melek ortaya çıktı ki hepsi Ayşe'ye benziyor... Her biri Ayşe'nin bir başka yaşındaki güzelliğinden yaratılmış! Tabutu omuzlarına aldılar, ilerlediler. Büyüyor, tabut gittikçe büyüyor... Ayşe kadar oldu! Pencereden içeri girdi. Melekler birdenbire kayboldular, bekçi şeytan oluverdi. Dehşetli, korkunç bir şeytan! Donmuş kan kadar kırmızı... Dişlerinin arasından alevler fırlamakta, cehennem gibi bir hava mırıldanıyor. Gözlerinin ucundan kıvılcımlar sıçramakta, müphem müphem bakıyor. Yüzü yanmış kömür kadar siyah! Acı acı gülüyor. Yüklendiği tabut değil, ateş ocağı! Ayşe'nin yatağına doğru ilerledi. Gidiyor. Ayşe'yi yangın içine alacak... Yaklaştı, gitti... Tabutu kıza örtüyor... Hey! Aman!

"Anne, anneciğim! Yine ne oluyorsun?" Annesinin feryatları Ayşeciği uyandırmıştı. Yavrusunun titrek sesini duyar duymaz da Emine Hanım kendine geldi, gözünün önündeki müthiş, korkunç hayaller kayboluyordu. "Korkma Ayşeciğim, korkma! Yine benim nöbetlerim... Seni rahatsız mı ettim kızım? İlacını içer misin yavrum?" dedi.

***

Çocuk şiddetli nöbetlerden bir haftada kurtulabilmişti. Mevsim geçmiş olduğu için Heybeliada'da güçlükle bulabildikleri evceğize naklettiler. Çocuk pek zayıf, o kadar ki biçareyi sedyenin içine yatırmaksızın iskeleye kadar indiremediler.

Ada vapuruna binilip de yol almaya başlanınca havanın temizliği, mekân değişikliğinin etkisi Ayşe'ye biraz kuvvet verdi. O ölümle pençeleşen masumun –bahara yetişmiş bülbüller gibi– nağmeye başlayarak her gördüğünü sorması, büyük vapurların önünden geçtikçe ellerini çırparak sevinmesi, dadısıyla şakalar etmesi ne kadar hazin bir letâfet tablosu oluşturuyor!

— Anne, biz adaya niçin gidiyoruz?

— Tebdilihava edeceğiz kızım, hekimler öyle söyledi...

— Çok hasta mıyım ben, anneciğim?

— Allah'a emanet iki gözüm! Bir şeyciğin yok ama hava değiştirirsen halsizliğin çabuk geçer. Hem ben de tebdilihava etmeliymişim.

— Adalar güzel midir anneciğim?

— Pek güzeldir kızım.

— Bizim evden de güzel mi?

Şu son sorunun ulvi masumiyeti anne yüreğine nasıl tesir eder! Emine Hanım, gözlerine hücum eden yaşları engellemek için gözkapaklarını çürütecek kadar sıktı, yavrusunu bağrına bastıktan sonra Adalar hakkında malumat vermeye başladı.

***

Kiralanan evin en yüksek, en çok güneş gören odası hastaya ayrılmıştı. Fakat kızcağızı doğruca odasına götürmediler. Hiç oda hazırlanmadan, süslenmeden Ayşe gelir mi? O dadısıyla beraber diğer bir odanın penceresinden etrafı seyrederken Ahmet Bey'le Emine Hanım eşyayı açtılar, bir saat içinde odayı kızın en çok sevdiği şeylerle dolduruverdiler. Öyle dermansız halde bulunan bir hastada sevincin de keder gibi fena tesirler ortaya çıkarabileceğini düşünemeyen Ahmet Bey, kızına birçok hediye getirmişti. Ayşe odaya girip de

etrafına bakınca gözlerinde bir sevinç ışığı parladı. Yüzünde gonca gonca gülücükler göründü. Güçlükle yürüyebilirken vücudunda bir kuvvet hissetti. Koşa koşa gidip babasının boynuna sarıldıktan sonra minderin üzerine konulmuş olan pembe atlas elbiseyi hemen üstüne geçirdi; beyaz hotozu[1] başına, karyolanın ayakucundaki işlemeli terlikleri ayağına giydi, aynanın karşısına koştu. "Aman beybabacığım, ne güzel elbise! Bunu hazır mı aldınız? Ya hotozum... Ya terlikler... Bak anne nasıl güzel oldum! Şimdi beni Melek Hanım görse kıskanır mıydı anne? Melek Hanım acaba bize misafir gelir mi? Ay, bir de şemsiye varmış! Ah benim elmas beybabacığım!" gibi sözlerle çocukluktan ayrılamayan yeni gençliğin küçük küçük, güzel güzel şiirini okuyor; şemsiyeyi açmış, elinde çevire çevire güneşe karşı tutuldukça parıl parıl parlayan mavi ipek tüllerinin rengine baka baka odanın içinde koşarcasına dolaşıyor; bazen duruyor, ama dizlerinin titrediğini, kuvvetinin azaldığını hissettiği için değil: Ayna var, süsüne bakacak. Güzelliğini sevecek.

— Ay, o pencerenin içindeki çiçekler nedir? Aman ne renk renk... Mavi, kırmızı, mor, sarı, pembe, turuncu... Dur bakayım, iyi kokuyorlar mı? Oh... İçim açıldı! Kuzum anne, şu küçük mine çiçeği gibi bana bir oya işletiniz; ama tıpkı bunun gibi olsun, hotozuma dikeyim. Acaba bu çiçeği diksem solar mı? Ah yazık, koparamam. A... a... Pencerenin önünde bir kanarya daha asılı. Bu benim kanaryam değil... Daha güzel, bana ne çok şeyler almışsınız, beybabacığım! Durun bakın, ben de iyi olunca size bir terlik işlemez miyim! Aman efendim, kanaryayı içeri alır mısınız? Üşür de hasta olur.

Ahmet Bey kafesi içeri aldı. Ayşe yavaş yavaş yaklaştı. Ağzını daha açılmamış bir gonca kadar küçülttü. Kafese gülüş gibi latif, ışık kadar hafif bir buse kondurdu. Kanarya tüneğinde sıçrayarak, kuyruğunu kanadını ince ince oynatarak ötmeye başlayınca, "Aman ötüyor da... Verin babacığım, verin öbürünün yanına bakalım ne yapacaklar" dedi.

1 Eskiden kadınların başlarına giydikleri bir tür süslü başlık.

Hemen kafesi aldı. Odanın öbür köşesinde asılı bulunan diğer kanaryanın yanına hızla götürdü. Oradaki sandalyenin üzerine minderden bir yastık koyduktan sonra üstüne çıktı. Kafesi asar asmaz indi: Birdenbire gözleri kararmış, rengi uçuvermişti. Dizleri pek ziyade titriyor... Adeta sendeliyor... Düşecek... O zamana kadar kızının yorulacağına ihtimal vermeyerek haline dalgın dalgın, hayran hayran bakakalmış olan Emine Hanım yetişti; bedbaht çocuğu kucağına alarak karyolasına götürdü. Su vermeyi uygun bulmuştu. Çocuk dolu bardağı eline alınca yorgunluğun, heyecanın verdiği hararetle tamamen içti.

Vücut ter içinde, ciğerler pek fazla güçlükle hareket ediyor, sinire durgunluk gelmiş, bir de fazla sıvı doldurularak mideye iltihap getirilirse ne olur? Öksürük başladı, kuru bir öksürük. Ayşeciğin dar göğsü süratle oynuyor, alnında ter taneleri fazlalaştı. Sarı benzine pembe pembe benekler konuyor, koluna dayanmaya mecbur oldu. Annesi elini eline almış, yaralı ciğerlerini görüyormuş gibi yüzüne bakıyor. "Pürsişlerime suâl-i zâlim, reddeyler idi cevâb-ı muzlim"[1] Öksürük, o lanetli verem öksürüğü gittikçe şiddetini artırıyor... Nihayet kızcağız titreye titreye elini uzattı. Kendi kadar küçük, teni kadar nazik mendilini göğsünden çıkararak ağzına götürdü. Öksürük durdu. Ayşe arkaüstü düşüverdi.

Emine Hanım mendili aldı; köşesinde açılır açılmaz solan goncalardan rüzgârın koparıp da atıverdiği yapraklar kadar küçük, renksiz, hazin bir kan parçası vardı. Hanım gayet korkmuş bir tavırla mendili kocasına uzattı:

— Bak, bey!

Ertesi gün adada oturan ihtiyar doktor davet olunmadan geldi. Durumu kendisine anlattılar. Çocuğun heyecanına sebep olabilecek davranışlardan sakınılmasını tekrar tekrar tembih etti. Hazırlanan ilaçların şeklini değiştirdi.

1 Abdülhak Hamid'in veremden vefat eden eşi Fatma Hanım için yazdığı "Makber" şiirinden. Günümüz Türkçesiyle: "Zalim sorular, sorgulanma karanlık cevaplarla karşılık verirdi."

Tıp bilimi ki insan hayatının en önde gelen koruyucusudur, hiçbir zaman çalışmaktan kendisini alamaz; belki hiç umulmadık bir ilaç tesir ediverir! İşte ölümcül hastalıklara karşı belli ilaçları farklı karışımlarda vererek, sönük bir hayatı aydınlatmak için ümitsiz gecelerde titreyen donuk bir umut ışığına bağlamak tıbbın ulvi çaresizliklerindendir. Doktor, ölmek üzere olan bir hastanın yanında bulunur. Yine katiyen ümitsiz değildir. Ölüm muhakkak, lakin geciktirilmesi mümkün olamaz mı? Ya çaresi bulunur da bir hayat uzatılırsa... Eyvah!

Ayşe ölüyor mu? Hayır, Ayşe güzelleşiyor. Hem nasıl güzellik! Göğün saf güzelliğinin tecelli ettiği yer olan şairin kalbi açılsa da his âleminin hayali güzellik melekleri meydana çıksa aralarında o güzelliğe, o verem güzelliğine örnek bulunamaz... Gençlikle verem ikisi birden Ayşe'ye âşık olmuşlar; biri ne kadar rengi, tazeliği, neşeyi, parlaklığı; öbürü ne kadar hüznü, üzüntüsü, ıstırabı varsa bir araya topluyor, o nazik kızcağıza hücum ediyorlar. Zavallı çocuk! Masum güzelliğinde parlaklık gülerken gamlı tavrında donukluk ağlıyor; ilk gençliğin pembe nurları çehresinde dolaşırken hayat goncasının solmuş renkleri dudağına konuyor; güle güle ortaya çıkan yanaklarına hazin hazin karanlıklar çökmüş, ışıl ışıl gülümseyen gözlerine damla damla gözyaşları geliyor! Güneşin doğuşu ile batışı, bahar ile güz maddeten birleşmezse manen birleşir: Ayşe, güneş doğmadan evvel doğudaki hafif bulutların altında şairane hayallere kendini gösteren güzellik perileri kadar güzel, fakat günbatımı zamanı bir kabristanın gölgeleri arasına karışan sönük ışıklar kadar hazin! Yüzünde çiye bulanmış ilkbahar çiçekleri kadar tazelik, fakat özünde yağmur tanelerinden hayatı içemeyen soluk yapraklar kadar zayıflık var. Hayır, hayır, Ayşe ölmek için güzelleşmiyor, güzelleşmek için ölüyor!

***

Doktorların tavsiyesi gereğince çocuk şu yolda yaşıyordu: Her sabah güneşin doğuşuyla uyanır, bir fincan süt içer, kanaryalarına, çiçeklerine yem, su vermek gibi kendini

yormayacak ufak tefek işlerle meşgul olduktan sonra güneş yükseldiği zaman annesinin yahut dadısının koluna dayanarak çamların arasında dolaşmaya çıkardı. Nihayet yarım saat dolaşabiliyor, narin vücudunda kuvvet yok ki! Hele ilk zamanlar bir çeyrek ancak gezinebilirdi. Öğle yemeğini babasının, annesinin ısrarlarıyla bir kuşun yem yiyişi kadar yiyince istirahat ederdi. Akşam üzeri yine yarım saat gezmek, gece on birden evvel uyku.

Şu hayat biçimini yazdığımız gibi muntazam zannetmemeli, gün olurdu ki Ayşe hiç gezmeye çıkamazdı: Sabahları pek fazla terleyerek uyanır, akşama kadar ateşler içinde yanar, bazen hiç yemek yiyemezdi. Daimi olan hafif kuru öksürük birdenbire şiddetini artırdığından çocukcağız yemek yemeye değil, nefes almaya güç bulamazdı. Merhametsiz, kanlı, katil öksürük!

Verem olanlar öleceklerini hatırlarına getirmez, derler. Bu hal çoğunlukla gerçektir. İşte Ayşe de hastalığının dehşetini hiç tasavvur edememiş, hatta tükürdüğü kanların midesinden geldiğine inanmıştı. Bununla birlikte biçare Emine Hanım kızından gerçeği gizleyebilmek için çok sıkıntılara katlandı.

Ah! O şefkatin canlı bir örneği olan annenin hali nedir? Kendi vücudunu, fikrini, hatta kalbini bir tarafa bırakmış, bütün varlığını Ayşe'ye adamış. Kocasının, dadının ısrarlarına, ricalarına acı acı tebessümlerle karşılık vererek gece sabahlara kadar kızının başucunda bekliyor, ertesi gün bir saat uyursa rüyasında kızcağızıyla uğraşıyor; yediği kendini beslemeye, giydiği vücudunu korunmaya yeterli gelmiyor. Ayşe'den başka hemen hemen kimseyle konuşmuyor. Kızıyla konuşmaya başlayınca ne güzel masallar icat ettiğini, ne tuhaf sözler söylediğini görenler hastanın annesi olmadığına hükmederler! Sinir nöbetleri her gün, belki her saat şiddetle gelmekte, lakin kimsenin anlamaya gücü yetmemekte: Kadının kahramanca azmi tabiat kanunlarına bile üstün gelmiş; sinirleri titriyor da titremeleri görünmüyor, nefesi tıkanıyor da Ayşeciğine söylediği sözü kesmiyor, gözlerine hücum

eden yaşlar tekrar kan oluyor da zehirli zehirli yüreğine akıyor. Allah'la sözleşmiş; ölümden kurtaramayacağını bildiği çocuğunun ölüsünü görmeyecek, Ayşe'sini birkaç sene daha yaşatacak, kendisi yavrusundan evvel ölecek. Bedbaht anne!

Tabiat ana ara sıra annelerle alay eder: Adaya geldiklerinden bir ay sonra Ayşe'nin halinde sahte bir değişme göründü. İkinci ay kız daha fazla iyileşti. Ev halkı sevincinden çıldıracaktı. Emine Hanım da kızının biraz daha yaşayabileceğini ümit etmeye başladı. İki olay baş göstermeseydi, belki kadıncağızın ümitsizliğe benzeyen ümidi yaz geceleri kadar olsun uzayıp giderdi.

Bir gece karısının hemen hemen kızı kadar zayıfladığını gören Ahmet Bey, son derece yalvararak Emine Hanım'ı Ayşe'nin odasından çıkmaya razı edebildi. İhtiyar dadıyı nöbetçi bıraktılar. Ahmet Bey her saatte bir hastayı yoklamak vaadinde bulunarak karısını morfinle uyuttu. Kendisi uyumamak için kahve içip duruyordu. Biçare baba, kızı hastalandığı zamandan beri yalnız o gece kalbinde bir mutluluk duygusu bulabilmişti. Karısı da kızı da rahat rahat uyuyorlar. Saat vurdukça çocuğun odasına geliyor, düzenli nefes alışını dinledikten sonra gönlü rahat olarak geri dönüyor. Çok yazık! Bir saat bir ömrü değil, bir âlemi yok etmeye kâfi bir zamandır. O gece hava durgundu, fakat gece yarısı hafif bir poyraz çıktı. İnce ince yağmur yağıyordu. Hava soğudu. Ahmet Bey odaya son gelişinde kızının üstüne bir yorgan daha örttü. Biraz sonra Ayşe iki yorganın altında terlediğinden açılmıştı. Şiddetini artıran rüzgârın itmesiyle odanın bir penceresi de açılıverdi. O rutubetli, soğuk rüzgâr çocuğun terli vücuduna nüfuz etmeye başladı; babası saat başında gelip de pencereyi kapayıncaya kadar hastanın yaralı ciğerlerine zehirler dökülmüştü.

Sabahleyin Ayşe bir kırıklıkla uyandı. Keşke bela bundan ibaret olsa! En çok sevdiği kanaryası ölüvermişti. Nasıl söylemeli, nasıl saklamalı? Emine Hanım çok düşündü, söylemekten başka çare bulamadı.

— Kızım, sana bir şey söyleyeceğim ama üzülmeyeceksin.

— Ne var anneciğim, beybabam mı hasta?

— Yok kızım, Allah esirgesin! Baban bu akşam geç yattı da şimdi uyuyor.

— Dadıma mı bir hal oldu?

— O Kongoy[1] musibete ne olur! Öyle fena şeyler düşünme yavrum.

— Öyleyse mutlaka pembe elbisemi lekelediler.

— O da değil Ayşeciğim. Kanaryan biraz hasta da...

— Hangisi anneciğim?

— Hani canım, yeni aldığımız kanarya.

— Aman anneciğim sakın kuşcağızım ölüvermesin? Kuşçuya gönderin, belki ilaç verir.

— Ayşeciğim, doğrusunu söyleyeyim mi? Kanaryan ölmüş... Ama sakın üzülme, baban sana iki tane daha alacak.

— Öldü, benim kanaryacığım öldü ha! Niçin öldü ya? Ben başka kanarya ister miyim? Yavru kuşum benim! Benim minik kanaryacığım! Ne de güzeldi... Ah! Yüreğime baygınlık çöktü. Anne, anne belki daha ölmemiştir? Belki nefesi tutulmuştur. Getirin de ağzını öpeyim, yüzüne su serpeyim. Kuzum anneciğim, kanaryam nerede?

— A kızım, hiç ölmüş hayvan durur mu? Attılar.

— Attılar mı? Vah, bir tanecik kanaryacığım! Niçin attırdınız? Bari ölüsünü olsun göreydim. Hem ben onu beyaz gülün saksısına gömerdim, sığmaz mıydı?

Ayşe için için ağlıyordu. Annesi kederini hafifletmeye çalıştıkça boynuna sarılıp ağlamaktan başka bir şey yapmadı. Akşam üzeri şiddetli bir nöbet baş gösterdi. İşte o günden itibaren kızcağızın hayatını devam ettirmesine de imkân kalmadığı görülüyordu. Bununla birlikte Emine Hanım direncini kaybetmedi.

Doktorların hemen hepsine müracaat ettiler. Beyhude! Ayşe günden güne eriyor. Vücudunda kemikler sayılıyor.

---

1 "Kongoy, kongovi" olarak da okunabilen bu tabire sözlüklerimizde rastlanılmadı. Yalnız Ahmet Vefik Paşa'nın *Lehçe-i Osmanî*'sinde "kongay ve konkay" olarak da geçen "konguş" maddesinde "mükâbereli (büyüklük taslayan), pek kocaman, dik, mütekebbir (kibirli)" açıklamaları yer almaktadır ki anlamca uygun düşmektedir.

Yanakları, gözleri çukura batmış. Artık çehresinde kendisini gösteren verem güzelliği değil, ölüm sarılığı; artık gözlerinde gençlik neşesi yerine ölüm hüznü dolaşıyor. Çehresinden parıltılı ışıklar uçardı, şimdi ter taneleri dökülüyor. Söz söyledikçe tatlı tatlı gülerdi; şimdi konuşmak nerede kalır, öksürmeye bile gücü yok. Ah pek yazık, o melek çocuğun nazlı vücudu mezar, gençliği toprak olacak! Sevemeden, yaşayamadan ölecek! Mutlaka ölecek! Yine kendisi hissedemiyor; hâlâ kanaryası için ağlıyor, hâlâ her sabah çiçeklerini yatağına getirterek sulamaya çalışıyor!

Emine Hanım azim ve kararlılığın artık son derecesine gelmişti. Sessizliğinin büyük bir fırtınayla son bulacağı anlaşılıyordu. Her taraftan Ahmet Bey'e tavsiye edilen doktorlardan biri, bulundukları evin rutubetinden bahsederek değiştirilmesini teklif eder. Nasıl, neyle nakledecekler? Ahmet Bey nesi var nesi yoksa kızının uğrunda harcamış, oturdukları evin kirasını ancak verebiliyor. Lakin Emine Hanım bunu anlar mı? Bir geceilaçla uyutulmuş olan Ayşe'nin odasında bulunuyorlardı:

— Bey, evden yarın çıkalım.

— Hangi parayla, başka ev nerede?

— Bey, yazık size! Ben para bulurum.

— Nasıl bulacaksın? Hem ne faydası var? Adanın her tarafı bir.

— Hay boğulacağım! Doktor söylemedi mi? Belki bir faydası olur.

— Bırak Allah'ı seversen! Ne malımız, ne canımız kaldı; bittik. Rast gelen doktor bir söz söylüyor.

— Canım, nasıl adamsın? Çıkalım diyorum sana... Aman üzerime fenalıklar geliyor.

Sesler yükselmeye başlamıştı.

— Yok işte, param da yok. Canım da kalmadı.

— Of... Aman... Patlıyorum.

— Sus, kızı uyandıracaksın...

— Susmayacağım, artık susmayacağım!

— Sus diyorum sana... Kız kımıldanıyor, acımaz mısın?

— Sen acı... Kızımı öldüreceksin!

Sesler daha da yükseldi. Ayşe uyanmıştı. Fakat ilacın tesirinden henüz kurtulamadığı için hayal görüyorum sandı.

— Emine, Allah aşkına sus!

— Hayır, yüreksiz adam! İşte kızın verem olmuş; işte ölecek, ölecek. Ayşem ölecek! İstersen bekleyemezsen kendin öldür... Dur, ben pencereden atayım da kurtul!

Emine Hanım o zamana kadar kendini zapt etmenin neticesi olarak birdenbire en şiddetli nöbete yakalanmıştı. Kocası arkasından yetişmeye vakit bulamadan karyolaya koştu, kerpeten gibi elleriyle belinden yakaladı. Ayşe'yi yataktan kaldırıp da mumun ışığıyla yüzünü görünce şaşkın şaşkın bakakaldı, birdenbire aklı başına gelmişti.

— Anneciğim, verem mi oldum? Ben ölecek miyim?

— Hay kızım, yavrum, Ayşem benim... Melek, güzel Ayşeciğim, hayır sen bir şey olmadın. Sen ölmeyeceksin... Kim söylemiş?

— Kim söyleyecek, şimdi söylüyordunuz.

— Ben mi? Ben mi? Aman... Ben söylemiş miyim? Ben hiç söyler miyim! Of, aman Ayşem... Ölme sakın sen e mi?

Zavallı kadın arkası üstüne düşüp bayılıverdi.

— Evimize gidelim anne!

İşte Ayşe'nin ağzından başka söz çıkmıyor, o müthiş gecenin sabahından tutturdu, "Evimize gidelim" deyip duruyor. Emine Hanım işittiğini anlamayacak, gördüğünü seçemeyecek bir hale gelmiş, yalnız Ayşe'nin yanında oturuyor... Yüzüne bakıyor. Ahmet Bey ne kadar aklı varsa başına topladı; gümrükteki maaşlarının iki üçünü kırdırarak bir konsültasyon daha yaptırdı. Doktorlardan, "Kızınız nihayet bir ay yaşayabilir. Artık adada yahut başka yerde oturmak denk gibidir," cevabını alınca felaketin insana verdiği kuvvetle her şeyini hazırladı. İki gün sonra Üsküdar'a geçtiler.

Vapurdan çıkıp da Ayşe sedyesine yatırılınca demişti ki: "Buraya gelmeyi niçin istedim, bilir misiniz? Ben sizden ayrılamam da..." Öksürük masumun sözünü kesti.

***

Aralık ayı başlarıydı. Ayşeciğin her dakika bir parıltısı sönen hayat ışığı tükeniyor. Bir sabah karlı dağların arkasından görünen güneş, henüz evin içine ışıklarını göndermişti ki Ayşe heyecanla uyandı. Yine güzelliği gelmiş, yine gözleri parlak. Herkesi etrafına topladı, dadısının, babasının ellerini öptükten sonra güzel başcağızını annesinin göğsüne dayadı, vasiyetini söylemeye başladı:

— Anneciğim bir rüya gördüm... Bir melek beni kanadına aldı, pek yüksek yerlere götürdü. Cennet orada mıdır? Ay... Nefes alamıyorum. Ben öleceğim anne... Sen adada söylemiştin. Dinleyin, Allah aşkına! Hep sözlerimi dinleyin. Ağlamayın da dinleyin. Ne kadar elbisem varsa Melek Hanım'a veriniz, zavallı çok sevinir. Dadıcığım elmaslarımı sen al... Of, yüreğim tutuluyor... Beybabacığım, sağ kalan kanaryamı, çiçeklerimi size vereyim, iyi bakın ama... Kanaryam ölüvermesin, sakın ölmesin, ölürse mezarıma gömünüz... Olmaz mı beybabacığım? Hay... Aman... İçimde sıkıntı var. Gözümün önünde kırmızı kırmızı kuşlar uçuyor. Anne, anne... Sen bir şey istemez misin ya! Hiç olur mu? Ah benim güzel anneciğim... Gözlerim kararıyor. Ay... Pencerelerden siyah şeyler geliyor... Aman korkuyorum! Susun bir şey söylemeyin geçti... İşte her şey geçti... Anne, aç göğsünü, o bana süt veren memelerini öpeyim... Oh... Ne iyi. Dinle anneciğim... Ben öleceğimi ağzından işittim. Bensiz yaşamazsın da, bilirim. Evimize gidelim dedim... Niçin bilir misin? Beni karşıki mezarlığa, duvarın dibine gömdür. Mezarım da sana yadigârım olsun. Hiç yanından ayrılmam. Anneciğim, hem ben sensiz korkarım... Korkarım, korkuyorum... Güzel anneciğim... Hay! Korkarım... Vasiyetim olsun... Korkuyorum, öleceğim... Allahım!

Ayşe'nin masum ruhu, rüyasında gördüğü meleğin kanadına asıldı, Hakk'ın huzuruna yükseldi.

Emine Hanım yine bayılmıştı. Ahmet Bey kızının vasiyetini tamamıyla tuttu; Ayşe'yi karşıki mezarlığa gömdüler. İhtimal ki beyle hanım evlendikleri zaman o mezarlığa gömülen mini mini çocuğun kemiklerinin tozu Ayşe'nin toprağına karışmıştır.

***

Günbatımı zamanı... Hava gayet soğuk. Rüzgâr Ayşe'nin hayatı gibi durmuş. Kar mezarını örtmeye can atıyormuş gibi yığın yığın iniyor. Kabristandaki serviler donmuş; gulyabanilere benzemiş, korkunç sükûnet, dehşetli tablo: Her köşede beyaz bir mezar ortaya çıkıyor, ölüler kefenleriyle meydana atılmış. Her kabrin üzerine servilerden siyah bir gölge çöküyor. Kış bulutları ölüleri örtmeye koşmuş zannolunur!

Güneş battı... Ne gölge ne beyazlık, hiçbir şey görülmüyordu. Aradan iki saat geçince ay meydana çıktı.

Ayşeciğin öldüğü odanın kapısı yavaş yavaş açıldı. Emine Hanım'ın başı göründü. Odaya girmekte tereddüt ediyor. Ya kızı uyanıverirse? Göğüs, bağır açık, saçlar omuzlarına serpilmiş, ayaklar çıplak, dudaklar, eller titrer. Nihayet odaya girebildi, Ayşe'nin karyolasına yöneldi:

— Ayşe, Ayşeciğim... Kızım... Cevap vermiyor... Beni aldatacak mısın sanki? Hay, Ayşe yok... yok... yok... Nerede ya? Ne demişti? Korkuyorum...

Ay, kabristandaki karlı ağaçlardan süzülen ışıklarını Ayşe'nin yatağına kadar ulaştırmış. Emine Hanım birdenbire pencereye atıldı. Saçlarını yoluyor, tırnakları yanaklarına geçiyor. Gözleri o kadar fırlamış ki önündeki camları delecek. Dişleri birbirine vuruyor. Korkunç... Pek korkunç! Mehtabın parlak ışıklarının yansıdığı mosmor çehresi cehennemden kopmuş bir kıvılcıma benziyor. İnsan değil, yanar kömür! Ahiretten dünyaya gelen ölü beden! Fırtınaya uğramış bulutlu sema kadar karışık!

Ah validelik... Ne müthiş, ne mukaddes bir tutkusun!

— Ha ha ha! Ha ha ha! Sanki Ayşe ölmüş!

Pencerenin camlarına veremin ciğerlere yapışmasından fazla dehşetle yapıştı. Birkaç kere daha acı acı güldü. Saçlarını boynuna sarmış, elbisesini parça parça etmiş, kanlı gözleri fır fır dönüyor... Bir elini gerdanına geçirmiş, derisinden kanlar fışkırıyor; öbür eliyle camı kıracak kadar şiddetle vuruyor:

— Ayşe, Ayşe... Korkma kızım, korkma! Korkma yavrum! Korkma, korkma Ayşe, ben buradayım!

Jean

Geçen gün Sirkeci'de Spiro'nun Birahanesi denilen ve temizlikten başka her şeyi hatta iki küçük köpeği bile bulunan mekânda yemek yemenin acı mecburiyeti içindeydim. Bu birahanede sulu etlerin, sebzelerin, tatlıların yenmesi hemen hemen mümkün değildir. İyi peynir bulunmaz, meyvelerin çoğu çürüğünden seçilmiştir. Birayı soğutmak için içine kar atarlar! Yazın bahçesinde hava almak imkânı yoktur, kışın içerisinde karanlıktan göz gözü görmez. Yemek kokuları kapısından girer girmez insanı rahatsız eder. Bu halleriyle beraber oldukça rağbet kazanmıştır, daha doğrusu bir hayli müşterisi vardır. Çünkü o işlek Sirkeci Caddesi'nde bundan başka yemek yiyecek yer yapılmamış. İstasyon Birahanesi var ama öbürü kadar merkezde değil. İşte Spiro Birahanesi'nin mutfağa uzak bir köşesine çekilerek ısmarlamış olduğum külbastı pişinceye kadar küçük sarı köpeğin ağzına yiyemeyeceğinden emin olduğum ekmeğin parçalarını uzaktan atmakla eğlenirken karşıdan bir adamcağızın gelmekte olduğunu gördüm:

Uzun boylu, ak bıyıklı, sarı benizli, gözlerinde bulut altında kalmış yıldızların nuru kadar donuk bir ışık görülüyor; yüzünde ruhani bir anlam dolaşıyor, beyaz dudaklarında hafif bir titreyiş var. Gayet yavaş yürüyor. Sağ kolu yanına sarkmış, hiç kımıldamıyor. Sol elindeki bastona yaslanmadıkça sağ ayağını atmaya gücü yok. Bu zavallı adamın felçli olduğuna hükmettim. Hastalıkla ihtiyarlığın birleşmesinden meydana gelen hüzün ve ulviyet ifadesi gönlüme pek

dokundu. Kim bilir şu yarı ölü beden ömrünün baharında ne kadar zinde, kim bilir şu vücudun gölgesi sabah vakti ne kadar parlaktı? Kim bilir neler sevmiş, neler görmüş, neler duymuştur? Kim bilir emellerin ve elemlerin dayanılmaz hücumlarına karşı nasıl göğüs gerip durmuştur? Acaba bahtiyar değil miydi? Olmamak mümkün mü? Elbette şu ihtiyar da hayatın tatlı uykusuna dalmıştır. Kim bilir ne çok rüyalar gördü? Çocukluk, gençlik, aşk, aile, servet, insaniyet gibi insan ömrünün başından sonuna kadar hükmünü sürdüren nice hayali mananın melek misali suretiyle kim bilir ne çok seneler sohbet meclisinde arkadaş oldu? İşte artık uykudan uyanıyor! Artık tabiatın kendisi için yaratılmadığını, belki kendisinin tabiatın meydana getirdiklerinden değersiz bir fert olduğunu anlamaya başlıyor! Ne dehşetli hal! Hayat uykusundan uyanmadan ölümün ebedi uykusuna dalmak mümkün değil midir? Zavallı ihtiyar!

Ben şu acı fikirlerime dalıp gittiğim sırada ihtiyar, bulunduğum masanın yanındaki masaya kadar gelmiş, oturmuş. Garson yemek tabağını getirip de lokanta hizmetçilerine mahsus bir kayıtsızlıkla masamın üzerine atıverince sıçradım, etrafıma bakmaya başladım. İhtiyar hastanın yanımdaki masayı seçmiş olmasından pek memnun oldum: Halini incelemek için kalbimde bir arzu uyandı. Böyle hastalıklı bir yaşlının halini değil, bulunduğum yerlerde etrafımda gerçekleşen olayların tamamını mümkün mertebe incelemeyi öteden beri alışkanlık edinmişimdir. Çünkü inancıma göre roman, tiyatro, novel gibi şeyler yazmaya istekli olanlar için genel durumu uzaktan uzağa akıl ve hisle tasavvur ve tahayyül yeterli olamaz. İşte bunun içindir ki Fransa'nın büyük hikâyecileri ceplerinde bir cüzdan bulundururlar, gördükleri şeylere dair daima not alırlar. Gerçekten, dalgaları bulutlarla öpüşen, köpükleri ışıklarla yarışan okyanuslar; bulutlarıyla dağları koynunda sıkan, şimşekleriyle şeytanın gözlerini kamaştıran gökler ne kadar tasavvur edilse görünen şekillerine fikren yaklaşmak bile mümkün olamayacağı gibi insan denilen canlı âleminin de birbirini takip eden ihtiyaç dalga-

larını, hücum eden düşünce bulutlarını görmek için denizlerinin karanlık derinliklerinde yüzmekten, göklerinin sonsuz ufuklarında uçmaktan başka çare yoktur.

İhtiyarın yanına iki üç hizmetçi gelmişti. Hürmetkâr bir istekle atılarak masanın örtüsünü koydular, tabaklarını, çatal bıçağını, bardağını, sürahisini getirdiler. Kendisi gösterilen hürmeti memnuniyetle izliyordu. Garsonlardan biri yemek listesini, öbürü ekmeği getirdi. Listeyi ihtiyarın önüne bırakmadılar, gözünün önüne tuttular. Şu muamele tuhafıma gitti: Ne demek? Bir müşteri listeyi istediği zaman okuyamaz mı? Hizmetçi gelir gelmez yiyeceği yemekleri söylemeye mecbur mudur? Hem böyle olsa bile yemek listesini burnuna sokmaya ne lüzum var? Hay terbiyesiz garson!.. Meğer benim hakaret saydığım muamele saygının ta kendisiymiş: İhtiyarın dili de tutuk, lakırdı söyleyemiyor. Yemeklerin hepsini dikkatle, belki sevinçle gözden geçirdi. Parmaklarının derileri soyulmuş olan sol elini yavaş yavaş yukarıya kaldırarak listede iki yemek işaret etti: Et suyu, beyin tavası. O yemekleri seçerken hizmetçilerden biri ekmeğini doğramış, tabağına doldurmuştu. Biçare adamın iki eli yok ki ekmeğini doğrayabilsin. Karnını doyurmalı, çünkü çocuk kadar âciz. Yemeğini yemeye başladı. Öyle ki haline acınamamak mümkün değil. Sol elini yavaş yavaş kaldırıyor, bir lokma ekmek alıyor, et suyunun içine atıyor. Ekmek ıslanınca çatalını batırarak ağzına götürüyor. Sonra çatalı bırakıp kaşığını alıyor, et suyunu içiyor. Anlaşılan sol elinde de gereken kuvvet yok ki hareketlerini pek ziyade tereddütle yerine getirmektedir. Bazen kendisinin şu halinin, bakışları üstüne çekip çekmediğini anlamak istiyormuş gibi etrafına mahzunca bir bakıyor. Kimin ne vazifesi! Orada bir biçare varmış, yemek yiyemiyormuş, hastaymış, insanlar bunları düşünür, görür mü? Benim bulunduğum tarafa baktıkça gözlerimi çevirmeye mecbur oluyordum. Belki zavallı adam hareketlerine dikkat ettiğimden dolayı mustarip olur.

İhtiyar et suyunu içinceye kadar ben yemeğimi bitirmiş, kahvemi bile içmiştim. Bununla beraber kalkıp gitmedim.

O hastanın yanında bulunarak haline acımak, daha doğrusu yaptıklarını sonuna kadar görmek istiyordum. Meğer ne kadar isabet etmişim. Gitseydim gelecekte tasvir etmek istediğim ve tasavvurundan âciz olduğum olayı göremezdim.

İhtiyar çatalıyla tabağa vurdu, garsonlar koşuştular. Biraz zaman tereddütlü bir şekilde düşündükten sonra "Boyabada, boyabada" dedi. Ne manasız söz! Garsonlar açıklama istediler. Başka cevap vermiyor, "Boyabada! Boya!" Bu anlaşılmaz sözleri iki üç defa tekrar ettikten sonra hiddetlendi. Kan başına sıçradı, yüzü kıpkırmızı oldu. Cebinden para çantasını çıkararak açtı. Bunu karşısındakilere göstererek yine o karışık sözleri şiddetle tekrarladı. Garsonlardan biri "Efendi, adamınızı çağıralım; ne emrettiğinizi anlamıyoruz" demeseydi biçare hastanın belki sağlam tarafı da felç olacaktı, o kadar hiddetli. Adamını çağırmalarına razı olduğunu bir işaretle anlatınca hizmetçiler koştular. Birkaç dakika sonra uşağı geldi, soruşturmaya başladı:

— Ne istiyorsunuz efendim?

— Boyabada, boyabada.

— Tütün mü, sigara mı, kâğıt mı, postaya mektup mu vereceğiz? Biraderinizi mi istersiniz?

— Boyaba, boyada.

İhtiyar bu sözden başka bir şey söylemiyor, daima para çantasını gösterip duruyordu. Adamı birçok soru sorduktan sonra nihayet maksadını anlayabildi: Para bozdurmak istiyormuş. Konuşma yetisinden de mahrum olmuş olan zavallı adamcağız bu kadar ehemmiyetsiz bir maksadı anlatmak için saatlerce uğraştığı halde meramını anlatmayı başarabildiğini anlayınca adeta sevindi. Önüne getirilen beyin tavasını yine evvelki gibi güçlükle yemeye başladı.

Bu sırada birahaneye bir aile giriyordu: İri kemikli, kırmızı yüzlü, ancak kırk yaşında, temiz giyinmiş bir mösyö, kolunda bir kadın ki kendisi gibi her halinden, her tavrından dünyada en büyük saadet olan mükemmel bir sıhhate sahip olduğu anlaşılıyor. Güzel kadın, güzel giyinmiş, arkalarında diğer bir kadın ki kucağında nur topu gibi bir

çocuk taşıyor. Aman ne ömür çocuk, ne sevimli yavru! Yanaklarında güller açılıyor, dudaklarında goncalar gülümsüyor. Tombul tombul ellerini sütannesinin boynuna atmış, ayaklarını keyifli keyifli sallayıp duruyor. Geldiler. İhtiyar eli titreye titreye ağzına bir lokma götürmekteyken karşısında fakat yakında bulunan bir masanın etrafına toplandılar. Çocuğu ihtiyarın bulunduğu tarafa oturtmuşlardı. Aile reisi garsonu çağırdı. Üç biftek, üç makarna, iki şişe şarap ısmarladı. Makarnalar beş dakikada yutuldu, ihtiyar ikinci lokmasını ancak yutabilmişti! Biftekleri getirdiler. Aman nasıl istekle yiyorlar. Hele mösyö ile sütanne birbirleriyle adeta yarışıyorlar. Ya mini mini?.. O biftek falan yiyemez ama et suyunu pekâlâ öyle uyduruyor. Hem yiyorlar, hem gülerek konuşuyorlar. Bir ağız şapırtısı, bir çatal bıçak gürültüsü ki olur şeylerden değil.

Tezadın mükemmel bir örneğini görmek için bu aile ile bizim ihtiyara bakmak kâfidir. Bir tarafta gençlik, dinçlik, muhabbet; diğer tarafta ihtiyarlık, hastalık, umutsuzluk; o aile fertlerinin çehrelerinde uçan gülücükler, ihtiyarın gözlerinde toplaşan gözyaşlarıyla karşılaşıyor.

Lakin ihtiyar yemeğini daha da yavaş yemeye başladı, acaba bir rahatsızlık mı var? Yoksa karnı doymuş mudur? Hayır... Bir noktaya bakışlarını dikmiş, pek meşgul görünüyor. Çehresi daha da sararmış... Gözleri daha donuk... Artık yemek yediğinden bile haberdar değil, devamlı bakıyor... Nereye? Kime? Çocuğa bakıyor. İhtiyar, çocuktan ne ister? Mezarın lahde yönelmesi ne için olsa gerek?

Adamcağızın elinden çatalı birdenbire düşüverdi, ayağa kalktı, bastonunu aldı, lokantaya geldiğinden daha hızlı çocuğun bulunduğu iskemleye doğru yürüyor. Şu hareketi endişeme sebep oldu; felçli olanlarda bazen fevkalâde asabi bir heyecan görünür de adeta ne yaptıklarını bilmezler. Acaba hasta, çocuğa bir fenalık mı edecek? Ayağa kalkıvermişim. Benim gibi çocuğun annesinde de telaş belirtisi göründü, lakin derhal ikimiz de rahatlayarak: İhtiyarın yüzünde hayırsever, babacan bir tebessüm belirmişti; çocuğu sevmeye

gidiyor. Geldi, masumun ellerini tuttu, yüzüne bakakaldı. Çocuk gülüyordu. Lokantada bulunanların hemen hepsi bu tabloya baktılar.

İhtiyar bir dakika kadar hayran hayran çocuğun yüzüne baktıktan sonra yaralı kalbinden kopmuş kadar yakıcı, hazin bir sesle "Jean" dedi.

Dört beş sene evvel dili tutulmuş olan şu zavallı adamın o zamandan beri ilk defa bu "Jean" sesi ağzından çıkar çıkmaz gözünden de bir damla yaş kopmuştu. O kederli yaş, sararmış yüzünde yuvarlanarak ak bıyığının bir telinden süzüldü, çocuğun başına düşüverdi! "Jean" o zaman kahkahalarla gülüyordu.

İhtiyar artık arkasına bakmaya cesaret edemeyerek geldiği gibi yavaş yavaş lokantadan çıktı, gitti. Çocuğun babası garsonu çağırmıştı:

— Bu adam kimdir?

— Efendim, bu bizim pek eski bir müşterimizdir. Çelebi[1] burasını tutmazdan evvel Beyoğlu'ndaki birahanemize de gelirdi. Zavallının kızı, torunu daima beraberindeydi. Allah bağışlasın, sizin çocuğunuz kadar olan torunu Jean da bir gün ölüverdi.

— Vah biçare vah! Demek çocuğumuzu kendi torununa benzetmiş!

Herkesin yüzünde etkilenme belirtileri görüldü. Madam ecelin pençesinden kurtarmak istiyormuş gibi çocuğunu göğsüne bastırdığı zaman ben yaşlarımı güçlükle tutarak lokantadan çıktım.

İhtiyar, filozofun ümidi kadar yavaş, ölüm döşeğindekinin ümitsizliği kadar hazin bir tavırla yolumun aksi istikametine gidiyordu.

---

1 Eskiden efendi, ağa, bey yerine kullanılan unvan; Hıristiyanlar için de kullanılırdı.

Vedia'dan Bir Parça

— Orada şairane hislerini okşayacak yeni yeni binlerce güzelliğe tesadüf edeceksin. Eminim ki havası vücuduna ne kadar iyi gelecekse iç açıcı manzaraları da ruhuna o kadar ferahlık verecektir. İnşallah az vakit içinde sağlığına kavuşur, buraya dönüşümüzde artık zayıflığından şikâyet etmezsin de seninle yine sabah akşam bu bayırlarda, bu tepelerde, bu güzel Çamlıca'da gezer eğleniriz, değil mi kardeşim?..

Cevap yok, dalgın dalgın yüzüme bakıyordu. Canhıraş bir öksürük dudaklarını kımıldattı. Mendilini ağzına götürdü. Duramadım. Bizi Kadıköy iskelesine indirecek arabaların gelip gelmediğini öğrenmek bahanesiyle kendimi dışarı attım. Durdurmaya çabaladığım keder gözyaşları daha kapının önündeyken zincirini kırdı!

İki saat sonra bütün ev halkıyla beraber bindiğim ada vapuru, Fener açıklarında Marmara'nın mavi dalgalarını yırtarak arzu edilen semte doğru ilerliyordu.

Vapur tenha. Mevkide iki deniz subayıyla, kadın, erkek birkaç şapkalıdan başka kimse yok. Hareket merkezim Vedia'nın bulunduğu yan kamarasının önü olmak üzere güverteyi dört dönüyor, içimin sıkıntısına havanın ağırlığını sebep tutuyordum. Bununla beraber diğer yolcuların rahat ve neşeli hallerine bakılınca öyle pek bunaltıcı bir havada seyahat etmediğimiz düşünülürdü. Hatta yolculardan birinin geniş geniş nefes alarak, "Bir güzel yaz sabahı!" dediğini yanından geçerken işittim. Demek ki beni boğan şey hava

değil; kalbimi, beynimi, bütün hislerimi, bütün vücudumu kuşatan kederin buharıydı!

Bir aralık gözüm kendiliğinden Çamlıca tarafına döndü: Köşkümüzü arıyordu. Karacaahmet Mezarlığı'nın siyah servilerine ilişti; keskin bir ışıkla karşılaşmış gibi yine kendiliğinden kapandı.

Dolaşmaya devam ediyordum.

— Of! Ne kadar da ağır gidiyoruz... Bir kere Heybeli'ye varsaydık!

Şimdi şu satırları yazarken anımsıyordum ki adaları ilk ziyaretim bundan birkaç sene evvel, yine böyle bir yaz sabahı, yine Vedia'yla birlikte gerçekleşmişti. Fakat o sefer doktorun tavsiyesiyle değil, bir akrabamızın daveti üzerine; hava değişikliği için değil, ziyafetlere, eğlencelere gidiyorduk. Hatta çocuğu böyle kamarada yastıklar içine gömmemiştik. O zaman daha serbest nefes alabildiği için daha serbest hava almak üzere güvertede oturmuştu. Bense coşkun bir şevk içinde etrafı seyrediyor, âşıkâne hayallere dalıyor, şiirler okuyor... vapurun hareketini de pek süratli buluyordum!

Vedia'dan Bir Parça Daha

Dün gece ortalığı kuzey ışıkları gibi aydınlığa boğan mehtabın tatlı cazibesine kapılarak evden çıktım. (İki üç gündür Vedia'nın halinde görülen olumlu değişim bu gibi gözden kaybolmalara izin veriyor.) Ay epeyce yükselmiş, denizle gök parıltı ve saflıkta sarmaş dolaş bir dereceye gelmişti.

Etrafı seyrede ede çamlığa girdiğim zaman mehtabın her türlü tasavvurun üstünde baştan başa feyizli bir görünüş içinde bırakmış olduğu o mevkiyi –umulanın aksine– tenha buldum. Ağaçlar, dallar, yapraklar açıklı koyulu ışıklara bürünerek tamamı nurani bir karaltı meydana getiriyor; ağaçların arası, yolun birkaç adım ilerisi titreye titreye inmekte olan mavi bir ışıkla örtülüyordu. Şairane bakış, tabiatın çehresini bu örtü arkasından daha parlak görür, insan bu parıltılı örtünün bir köşesini şöylece açıp geçivermek isterdi!

Derin bir sessizlik, bu sonsuz şiirin ulvi ahengini tamamlıyordu.

Deruni bir his, adımlarımı çamların arasına, ormanın içine doğru sevk etti. Orada yıkılmış bir çam kütüğünü kendime temaşa kürsüsü seçtim. Çok geçmeden gözlerimin önünde çalkalanan eşsiz denizin kıyıyı okşayan hayalinin baştan başa nurlu dalgaları daha doğrusu baştan başa dalgalı nurları arasına dalıp gittim.

Dalgınlığım ne kadar sürdü bilemem. Şurasını hatırlıyorum ki bu ruhu besleyen dalgınlıktan göz açtığım vakit, mehtap artık güzellik ve bereketin son noktasına varmış ve

deminki sessizlik ve durgunluğun aksine her köşeden hoş sesler yayılıyordu; şarkılar, gazeller, romanslar ayrı ayrı ve iç içe atmosferi hafifçe titretiyor; bütün bu nağmeler –sevdanın can suyuna lâl rengi bir kanal olan– kadın ağzından çıkıp döküldüğü için başka bir incelik ve şiddette kalbi ve vicdanı heyecanlandırıyordu.

Seslerin bulunduğum yere uzaktan uzağa aksetmesi, özellikle de sahiplerini görebilmenin mümkün olmayışı hal ve mevkiyle pek uyumlu bir müphemiyet oluşturuyordu.

"Zannedersin ki ağaçlar nağme-saz"[1] şairane hükmü hayranlığımın önünde gerçekleşiyordu. Hele bir dakika geldi ki mest oluyorum sandım:

Nedir bu nağme ki tesiri gaşy-ı rûh eyler!
Bu nâle hangi yürekten acep sünûh eyler?[2]

ilhamı elimde olmayarak dudaklarımdan döküldü. Gerçekten biraz ötemden bir ses yükselmişti. Fakat ne ses! Anlamını bilmediğim bu hitap ruhuma ne büyülü sözler söylüyordu!

O sırada kol kola vermiş beyaz bir melek topluluğu yolun sonundan doğru gelerek mevkiye göksel bir hal, cennete ait bir yücelik getirdi: Nurlar iniyor; ezgiler çıkıyor; ruhlar, hayaller geziniyor; melekler uçuşuyor... Cennet! Cennet!

Hâlâ o cennetin hayali ve seyriyle meşgulüm!

---

1 Abdülhak Hamid'in "Ville d'Arvay" adlı şiirinden. Günümüz Türkçesiyle: "Zannedersin ki ağaçlar şarkı söyler"

2 Günümüz Türkçesiyle: "Nedir bu ezgi ki tesiriyle ruhu mest eyler! / Bu inilti acep hangi yürekten akla doğar."

Validelerі Vefat Etmişti

I

Üç gün sonra Vedia dedi ki:

— Ne için ağlıyoruz? Eğer annemiz içinse ona ağlamanın ne faydası var? O gitti!

Bu son kelimeyi söylediği zaman teselli edecek gücü olmadığını biraderinin hasret iniltisine karışan çığlığı ilan etti.

"Ne mübalağa! Sel gibi gözyaşı akar mıymış?" Biçareler! Vaktiyle tecrübesizliğin kendilerine ettirdiği bu yadırgamaları şimdi hatırlayabilselerdi pişman olurlardı. Evet, gözyaşları akıyor; hem de sel gibi değil, hıçkırıklarla karışarak çağlayanlar gibi akıyordu!

II

13 Nisan sene ....

Tam yirmi sekizinci gün; baskısıyla bunaldıkları keder ağırlığını, o ölü topraklarını üzerlerinden silkmek hissi henüz ortaya çıkmıştı!

Sabahleyin, daha tan vaktinden önce, Enis kendi kendine pencerenin kenarına dayanmış ortalığa göz gezdiriyordu: Anneleri yatağa düşeli çocuğun gözleri eşyanın renklerini unutmuş gibiydi. Hava biraz daha açıldığı zaman çayırların yeşilliği gözlerinde parladı, yeni bir şey görüyorum zannetti. Bu sırada iki kuşcağız kendisini tabiatın seyrine davet edi-

yormuş gibi ötüşerek, kanatlarının rüzgârı yüzüne çarpacak kadar yakından geçtiler.

Beş dakika sonra giyinmiş ve paltosunu omzuna almakla meşguldü ki kız kardeşi başı örtülü odaya girerek kıra çıkmak istediğini söyledi:

— Ben de çıkacaktım...

Vedia cevap olarak biraderinin elini sıcak avuçları arasında sıktı.

Kızcağızın bu sabahki hali ne kadar başkaydı: Sarı saçlarının perişanlığı altında görünen yüce yüzü –uçuk rengi, renksiz parlaklığıyla– şu dünyada en saf ve en ruhu besler tanıdığımız bahar sabahlarında, sabah güneşlerinde rastlanmaz bir ulviyet gösteriyor; ayrılık gözyaşına henüz kanmış olduğuna kırmızılığı kanlı bir delil olan gözlerinden derinliği yalnız temiz yüzünün ulviyetiyle ölçülebilir, coşkunluğu hiçbir şeyle kıyaslanmaz iki lacivert bakış yöneliyordu.

El ele tutuşup ağır ağır bahçelerini geçtikten sonra yola çıktılar.

Gecenin bahara has bereketler bahşeden nemi sayesinde varlığı süsleyen binlerce yeşil güzellik, büyünün cana can katan rüzgârına, heves peşinde koşan dalgalarına uyarak hafif hafif titriyordu.

Dalgınlıkla attıkları adımlar çok geçmeden kendilerini yoldan ayırarak tarlaların içinden yeşil bir tepenin üzerine çıkardı.

Güneş doğmuş ve doğuyu rengârenk yaldızlara boğmuştu... Bulundukları tepeciğin küçük başına gölge veren ve müstesna duruşuyla bir Zümrüdüanka gibi görünen ulu fıstık ağacının haşmetli köklerine serpmiş olduğu yapraklar, daha münasibi dökmüş olduğu tüyler üzerinde bir müddet dinlenerek etrafa bakışlarını yönelttiler.

Batı tarafı henüz müphemiyet örtüsü altında saklı görünmekte ve kuzey tarafından ise kesif bir bulut yığıntısı ağır ağır ilerlemekteydi.

Güneşin ilk ışını aydınlattığı şeyler arasında bir de tek ve tenha, ufkun sonunda görünen köhne bir köşkün pek sık olan pencerelerine vurarak alevler içinde bırakıyor; o viran

köşk şu haliyle –gözlerinde gençlik nuru parlayan– güçsüz bir ihtiyarı andırıyordu.

İki kardeş daha küçükken aileleri yazın bu köşkte oturur, kışları bazen İstanbul'a[1] inerlerdi, çocukluğun gönül eğlendirici günlerinin en çoğunu o ihtiyarın güçlü kucağında geçirmişlerdi. Köşkün epeyce büyük olan bahçesi küçük bir orman oluşturacak kadar ağaçlıktır. Burada komşuları olmadığı için arkadaşları da bulunmadığından kelebeklerle oynaşır, kuşlarla söyleşirlerdi. Pek seyrek olarak İstanbul'dan gelen misafirler de yolun uzaklığı dolayısıyla çoğunlukla çocuklarını beraber getirmezlerdi. Köşklerinde herkesten uzak bulundukları gibi mektebe de yakın olmadıklarından İstanbul çocuklarına nispetle daha az okur, daha çok oynar, daha güzel, özellikle daha doğal terbiye görürlerdi. Muallimleri, mürebbiyeleri anneleriydi...

Mübarek kadın!

Ah! İşte yine gözleri yaşarmaya, yine güneşin parlak yüzeyi üzerinde karanlık karanlık şekiller görünmeye başladı. Yine matem! Yine matem...

Artık bulundukları yeri terk etmeli. O harabenin, o kendilerine anlattığı hikâyeye pek acı, pek ağlatıcı bir son veren ihtiyarın karşısından savuşmalı, kaçmalı!

Kaçıyorlardı; tepenin sağ tarafına rastlayan bir ağaçlığın sığınılacak gölgesi arasında saklanmaya, kaybolmaya koşuyorlardı.

Serin bir rüzgâr da onları takip ediyordu.

— Enis, bak sema da ağlıyor...

Enis, kız kardeşinin bu ikazı üzerine kara toprağa çekilen nemli gözlerini kara topraktan ayırarak gökyüzüne çevirdi: O da kararmıştı, birkaç damla rahmet, ateşli yüzüne düşüp gözyaşlarına karıştı.

Bir çeyrek evvel Boğaziçi'nden Üsküdar üstlerine doğru karanlık saçan bulut yığıntısı şimdi küçük Çamlıca üzerine gelmiş, tufan kaldırmaya hazırlanıyordu.

---

1 20. yüzyılın ortalarına kadar İstanbul dendiğinde Suriçi olarak da adlandırılan Tarihi Yarımada kastedilirdi.

Zayıf zayıf birkaç parıltı birbirini ardınca bakışlara yansımış, rüzgâr daha şiddetli esmeye başlamış, iri iri dökülmekte olan damlaların da arkası kesilmişti. Sema artık ağlamıyordu. Çocuklar oracıkta buldukları bir yığın ocak kemerinin altına henüz sığınmışlardı ki heybetli, acı bir gülüş dehşetengiz sesiyle etrafı sarstı, bakışları yakan ışığı ortalığı aydınlattı. Gözler kamaştı, yürekler oynadı!

Bu bir nefeslik kıyamet arasında yürek parçalayan bir gürültü, kırk elli adım ötelerinde kalan ağaçlığı altüst etmişti.

Gök gürültüleri birbirini takip ediyor, bulutlar şimşeklerle paralanıyor, artık içindeki baranı, o çağlayan denizi tutamıyordu.

Bir yağmurdur boşandı; yağdı, yağdı, yağdı; nihayet ilk şiddetini kaybederek bir zaman da öyle sakin sakin döküldükten, aheste aheste serptikten sonra oradan uzaklaştı... Gitti.

Hemen hemen yarım saat içinde başlayıp biten bu hüzün verici gürültü karşısında bütün tabiat korkmuşçasına bir durgunluk ve sessizliğe dalmış; yağan rahmet yerde sel suları, havada gökkuşakları oluşturmuştu.

Ne zaman ki bulutlar tamamıyla sıyrılıp da gökyüzü firuze renkli yüzünü göstermeyi, güneş evvelkinden parlak bir ışıkla varlıkları aşikâr etmeyi başardı; iki kardeş sığındıkları yerden çıkarak kır toprağının çoğu zaman böyle şiddetli yağmurlardan sonra yaydığı güzel kokuyu soluya soluya –yaprak ve dallarının yüklendiği damlalarla bir inci gösterisi sunan– ormancığa girdiler, şurada burada biriken suların, dal kırıklarının üzerinden atlaya atlaya deminki kargaşada yıldırım çarpmış bir çınarın yanına kadar sokuldular.

Daha bir saat evvel bulut taçlı başını arkadaşı olan ağaçların üstüne yükseltmekle iftihar eden o heybetli ağaç devrildiği sırada dallarıyla etrafında rast getirdiği birkaç taze fidanı da birlikte baş aşağı etmişti.

Fidanlar eğilmiş, fakat kırılmamışlardı. Uğradıkları şu ani beladan başlarını kurtarmak için olanca kuvvetleriyle çalıştıkları görülüyordu. Önce biri ve onu takip eden diğerleri genç ve kuvvetli saplarını yavaş yavaş çıkardıktan sonra birden silkinerek ince dallarını da kurtarıp düzeldiler.

III

Güneş, Marmara'nın göğün eteğini öptüğü noktadan batmaya hazırlanıyordu.

Hava berrak, İstanbul'un Sarayburnu'ndan Ayastefanos[1] Feneri'ne kadar görülebilen kısmı, özellikle Sarayburnu tarafları vapur dumanlarından meydana gelen kül renginde bir sisle örtülü. Ayasofya ve Sultanahmet camii şerifleri gibi bazı yüce ve yüksek binalar o gölge perdesinin ötesini berisini yırtarak minareleriyle, kubbeleriyle akşam güneşinin son parıltılarına vakur çehresini sunmakta; hafif hafif dalgalanan atlas deniz üzerinde al ve siyah kanatlı birçok kelebek uçuşmaktaydı.

Şu geniş manzarada seyre çıkan bakışlar, hareketli olarak yalnız bunlara rastlar ve ara sıra bir kuş bu görkemli sessizliği bozmamak istermiş gibi sessizce geçerdi.

Suskun bir hüzün hüküm sürmekteydi.

Enis'in bu ruhani seyirle büyülenmişçesine yakınlaşmaya çalışan fikri yukarılara doğru süzülmüş; gözleri önündeki ihtişamlı tablonun yüceliğinin ve güzelliğinin derinliklerinde kaybolup gitmiş; bütün hislerine bir avarelik yerleşmişti... Ansızın ilahi bir ses, yukarıdan bir vahiy gibi inerek can kulağını doldurup ruhunu baştan ayağa titretti. Toplandı. Hal vemevkiye uhrevi bir hava, bir kutsiyet geldiğini gördü. Ortalık nurların mahşeri kesilmişti: Her şey parlıyor, her şey tehlil ediyor[2] fakat ilahi bir ses titreye titreye her şeyin, hepsinin üstüne çıkıyordu.

Oturduğu sandalyeden diz üstü çimenlerin üzerine düşmüş olduğu halde gökte, yerde, sağında, solunda, her tarafta, her yerde bu sesin kaynağını arıyordu.

Kız kardeşinin penceresi altında bulunduğunu unutmuştu.

Vedia, Kuran okuyormuş: Bir merasimdeymiş gibi büyük hürmetle dinledi. Bitirdiği zaman ruhunda gizli bir se-

---

1 Yeşilköy

2 Tehlil etmek: "La ilahe illallah" sözünü söylemek.

vinç, gönlünün yarasında bir iyileşme belirtisi, vicdanında bir hafiflik, başında bir serinlik hissetti.

Ahireti seçenlerin ruhlarını şad etmek için işlenen bu hayır, bir dünyeviyi de feyzinden nasiplendirmişti.

Eve girmek için yerinden kalktığı zaman ufukta güneşten eser bulamadı.

Zavallı Nuri

Hazan yaprağı gibi soluk bir çehre, düşünceli bir tavır, kederli bakışlar, zayıf bir vücut, dokunaklı bir ses Nuri Bey'in dikkatleri üzerine çekecek kendine has hallerindendir.

Zavallı çocuk, henüz pek küçükken annesini kaybetmişti. Babası iltizam[1] işlerinde büyük zararlara uğradığı, bütün malını kaybettiği için ümitsizliğe kapılarak intihar etmiş, Nuri yedi yaşında yetim, kimsesiz kalmıştı.

Dayısı Rahmi Efendi, Nuri'yi evine aldı. Mektebe verdi.

Nuri Bey, daha çocukken uğradığı felaketlerin ağır yükü altında ezilmiş, düşünceli bir mahzunluk, sürekli bir keder kendisine ikinci bir mizaç olmuştu.

Rahmi Efendi'nin beş yaşında küçük bir kızı vardı. Nerime yaratılış bakımından haşarı, kahkahaya, alaya meyilli, merhametsiz, bencil bir kız olduğu halde anasının babasının ömürlerinin yegâne meyvesi olduğu için şımartılmış, büsbütün hırçınlaşmıştı. Fakat bu fena huylar ne kadar güzel bir vücut içinde saklanmıştı: En latif sümbülleri gözden düşürecek gönül çelen mavi gözler... Sırmaları kıskandıracak lepiska saçlar... Goncaları utandıracak ateşli dudaklar... Gayet orantılı bir endam... Mini mini eller, ayaklar... Nerime'ye ilk bakışta göz kamaştıracak harikulâde bir cazibe bahşetmiştir.

---

1 Devlet gelirlerinden birinin toplanmasını belli şartlarla üstüne alma, bu hak devlet tarafından birine verilme.

Nerime, Nuri ile oynadıkları vakit ona emredercesine bir tavırla söz söylemekten, Nuri'yi zorbaca emrine boyun eğdirmekten zevk alırdı.

Nuri mahzun tavırlarıyla daima susar, Nerime'nin her emrine itaat ederdi.

***

Nuri eğitimini tamamlamak için İstanbul'a gönderildiği vakit Nerime'den ayrılmak, kendisine asla tesir etmemişti... Zavallı çocuğun kalbindeki talihsiz üzüntüler o kadar fazlaydı ki orada sıradan üzüntüler yer bulamıyordu.

On iki on üç yaşlarında bir hanım kız olmaya başlamış, halini, hissiyatını gizlemeyi öğrenmiş olan Nerime'ye ilgisizce bir veda etmişti. Nerime bundan üzüntü duydu. O isterdi ki Nuri kendisinden ayrılacağı vakit gözyaşları döksün, üzülsün...

Nuri'nin bu hüzün içindeki kayıtsızlığı Nerime'nin kalbinde bir kin, bir intikam arzusu uyandırdı. Çünkü Nerime, Nuri'yi seviyordu.

***

Nuri, Dersaadet'te[1] eğitimini tamamlayarak dayısının evine döndüğü zaman yirmi yaşında pek cazibeli, soluk çehreli, nazik bir genç olmuştu. İstanbul'un havası suyu kendisine yaramış, gençlik sıcaklığı çehresine inci gibi tatlı bir renk bahşetmiş, dudakları üzerinde beliren ince bıyıkları bu hazin çehreye bilmem nasıl mertçe bir güzellik vermişti.

Nerime, Nuri'yi görünce hayran oldu. Bu hazin çehreyi aydınlatan irfan ışıkları, ciddi bakış, ağırbaşlı tavırlar Nerime'nin kalbinde başka türlü birtakım hissiyat uyandırmış, kabarmış, fevkalâde bir güzellik meydana getirmiş olan gümüş sinesinin altındaki kalbinde tatlı bir çarpıntı hissetmişti.

Ya Nerime ne kadar güzelleşmişti! Havva kızlarının sarışın denilen o nazik, narin varlığı için ne kadar güzellik tasavvur olunabilirse Nerime'de toplanmıştı.

---

1 "Saadet kapısı" anlamındaki kelime, Osmanlı döneminde İstanbul için kullanılmıştır.

Nerime, Nuri'yi seviyor, kendi güzelliğinin onun üzerinde fevkalâde bir tesir yaratmasını ve Nuri'nin kendini sevmesini, çıldırasıya âşık olmasını, dalgınlık içinde hayran kalmasını arzu ediyordu.

Nuri bir kardeş gibi bildiği Nerime'ye yine pek lakayt bir şekilde davranıyor, bu muamele Nerime'nin kibrine, gururuna dokunuyor, kalbini yiyordu... Kendini Nuri'ye beğendirmeye, bu mağrur genci çılgın bir âşık haline koymaya kalben yemin etti.

***

Hangi genç erkektir ki yaratıcı kudretin bütün güzelliklerini toplayarak vücuda getirdiği on sekiz yaşında, genç, güzel bir kızın mavi gözlerinden süzülüp uçan âşıkâne bakışlara, ateşli dudakları üzerinde parlayan manidar tebessümlere, ay parçalarına rekabet edecek kadar latif, parlak bostanları harekete getiren derin derin göğüs geçirişlere, nazlı salınışlara, edalı tavırlara karşı koyabilir.

Nerime, Nuri ile yalnız kaldıkça bin türlü hileler, cilveler icat eder, takındığı mahcubane, masumane tavırlarıyla kendini Nuri'ye fevkalâde âşık gösterir, bu aşkı bastırmaya çalışıyor, çalışıyor da başaramıyormuş gibi birtakım büyülercesine hareketler yapar, Nuri çılgın bir âşık olmadığı, ayaklarına kapanmadığı için zavallı çocuğun aleyhinde bir kin ve hiddet hissederdi. O vakit azmine, isteğine daha büyük bir kuvvet verirdi.

***

Nuri nihayet karşı koyamadı. Kendisine yönelen âşıkâne bakışlara doğru çekildi. Kalbinde şiddetli bir muhabbetin ilk halleri baş gösterdi. "Yavaş yavaş, geç sevenler çok sever" derler. Doğru bir sözdür. Bu hakikat, Nuri Bey'in üzerinde de belirtilerini gösterdi. Geceleri rahat uyuyamaz oldu. Daima Nerime'nin hayaliyle uğraşıyordu...

Nerime Nuri'nin kendine âşık olduğunu hissetti. Bu aşkı alevlendirmek için mahcup, lakayt tavırlar, haller göstermeye başladı.

***

Zavallı Nuri'nin aşkı dayanılmaz bir dereceye ulaştı.

Bir bahar sabahıydı. Bütün gece Nerime'nin aşkının arzusuyla yanmış, hayaliyle uğraşmış, uyuyamamıştı. Erkenden bahçeye indi. Büyük bir söğüt ağacı altında oturdu. Baharın feyziyle coşan âşıkâne hislerine genişlik verdi. Hayallerin derin deryasına daldı.

Bir ara sağ taraftaki yığın yığın leylak, zakkum ağaçları arkasında meydana gelen hafif bir hışırtı zavallı âşığı uyandırdı. Başını çevirince –lanetli bulutlar arasında doğan aydınlık güneş gibi– Nerime'nin leylak fidanları arasından geçmekte, kendine doğru gelmekte olduğunu gördü... Şaşırdı. Elinde olmadan iki adım ilerledi.

Nerime, leylak ağacının önüne gelip de Nuri'yi âşıkâne bir hayret içinde görünce bir şey söylemeyerek anlamazlıktan gelen, lakayt tebessümüyle Nuri'ye selam verdi. Kararlı yüzünü diğer tarafa çevirdi.

Nuri ne yaptığını bilmeyerek ilerledi. Nerime'nin elinden tuttu:

— Nerime... Niçin kaçıyorsun? dedi.

— Kaçmıyor, geziniyorum.

— Bak, bahar sabahı ne kadar güzel! Şu söğüt altında oturmaz mısın? Şu güzel ağaç dalları sığınacak âşıkları korumak için ne güzel yere kadar uzanmış...

— Bu sözleri sizden yeni işitiyorum...

— Ah, Nerime... Halimi anlamıyor musun? Çıldıracağım. Ne yaptığımı bilmiyorum. Seviyorum seni. Ah! O kadar seviyorum ki...

Nuri sözünü tamamlamadı. Kolunu kızın belini sarmak, üzerinde alaycı bir tebessüm parlayan o gönül çelen dudakları öpmek istedi. Nerime bir silkindi. Nuri'nin elinden kurtularak iki üç adım geriledi. Gayet acı bir bakışla gözlerini kısarak epeyce yüksek bir sesle:

— Bak efendi, evine sığındığınız bir adamın kızına saldırmak terbiyenize sığar mı? dedi. Oradan çekildi.

Zavallı Nuri alıklaşmış, olduğu yerde mıhlanmış kalmıştı. Bir hareket edemiyor, arka taraftan gelmekte olan dayısı Rahmi Efendi'yi göremiyordu.

Rahmi Efendi macerayı tamamıyla görmüştü. Nerime babasını gördüğü için Nuri'den, kendi tabirince o mağrur heriften, hakkıyla intikamını almak emeliyle o sözleri söylemişti.

Rahmi Efendi zavallı Nuri'ye yaklaşarak gayet soğuk bir tavır, acı bir sesle dedi ki:

— Artık kendinize bir iş aramalı, bugün buradan çıkmalısınız. Çünkü size burada harem vardır...

Nuri yıldırımla vurulmuş gibi olduğu yerde duruyor, bir söz söyleyemiyordu.

Rahmi Efendi, cevap beklemeyerek oradan çekildi.

***

Bir saat sonra konak içinde, Nuri Bey'in oturduğu odada peş peşe iki el silah patladı. Nerime de dahil, bütün konak halkı oraya koştular.

Nuri tam kalbi üzerine iki kurşun sıkmış, kanlar içinde yuvarlanıyordu. Nerime'yi görünce:

— Ah! Nerime... Nerimeceğim... Nerime... diyebildi. Ruhunu teslim etti.

Av Âlemi

Alacakaranlık... Çabuk, çabuk avcının tüfeğini, çizmesini, çantasını veriniz: Geç kaldı... İşte köyün sokakları köpeklerin neşeli havlamaları, avcıların ıslıklarıyla doldu... Aman, geç kaldı; çabuk, çabuk... Çantaya biraz ekmek, biraz peynir, mataraya biraz su, küçük şişeye biraz konyak, fişekler dolu ya?..

Rumeli şayağından kemerli ceket, göğsü kapalı yelek, paçaları dize kadar ilikli pantolon... Omuzda tüfek, yanda çanta, ağızda bir cigara, bir adım önde bir, iki, üç yahut daha fazla köpek... Sabırsız bir istek ve telaşla avcı kendini sokağa atar...

Avcıların sohbetleri pek sınırlıdır: Köpekleri, tüfekleri, avda başlarına gelen şeyler...

Her köpeğin bir adı vardır ki ya rengine göre verilmiştir: Karaoğlan, Sarıkız, Kartopu, Pamuk... Ya şekline bakarak konulmuştur: Kocabaş, Karagöz, Bodur, Güdük... Bazen madeni olur: Gümüş, Elmas, Cevher, Mine... Bazen hayvani yahut nebati olur: Kurtboğan, Arslan, Ahu, Karaca... Kâh efsaneden ödünç alınır: Cupidon, Flora, Jüpiter, Diana... Kâh tarihidir: Perikles, Mesalin, Epaminondas, Safo... Kâh meşhur hikâyelerden alınır: Don Kişot, Anyes, Don Juan, Dalila...

Her köpeğin bir tarihi vardır:

— Efendim, bu köpek bendenize Finlandiya'dan geldi; Rusyalı dostlarımdan birisi o tarafa seyahat edeceğini söyle-

mişti, hemen bu fırsattan yararlanarak kendisine bunu sipariş etmiştim... Efendim av için bundan iyi cins olamaz. Ya zekâsı!

İşte artık bitmez tükenmez hurafeler; bu hayvan, sahibinin açlığını, tokluğunu, sevincini, kederini hatta efendim, hatta sahibinin gördüğü rüyaları bilir! Olmaz şey... İnanılacak şey değil!

Hakikaten inanılacak şey değil, çünkü... Yalan! Fakat avcıların bu yalanlarını hoş görmelidir, zira köpeklerine olan sevgilerinden ileri gelir. Bakınız; genç bir hikâyeci –ki şüphesiz avcıdır– köpeğinin tavırlarını ne büyük dikkat ve şefkatle tarif ediyor:

— Yolun sonundan köpeğim göründü. Çağırdığımı işitmiş, geri geliyordu. Başına geleceği bildiği için gelirken koşmuyordu. Adımları ağır, seyrek; kuyruğu, kulakları sarkık, düşkün. Arada sırada bir çalılığın önünde duruyor, vakit kazanmak için öteyi beriyi kokluyordu. Nihayet yanıma gelip de elimdeki kırbacı görünce geri dönüp kaçmak istedi, fakat sert bir, "Gebruya!" –ki harfiyen tercümesi "Gel buraya"dır!– işitince olduğu yerde mıhlanıp kaldı... Sonra yere yattı. Bütün azası titriyordu, kuyruğunu yarım daire şeklinde bacaklarının arasına sıkıştırdı, göğsünün üzerinde sürünerek bana kadar geldi. Ayaklarımın dibinde arkası üstüne döndü; gözleri hüzünlü bir bakışla kırbaca dikilmiş halde yuvarlanıyor, her cezaya razı olduğunu anlatıyor, ceza kırbacının şaklamasını bekliyordu. O zaman köpeğim güzel, ah ne kadar güzeldi! Arkasına hafif bir kırbaç indirdim, o kadar hafif ki bu adeta bir okşamaydı, hayvan bunu anladı, yavaş yavaş toplandı, bana sokuldu; korkakça fakat işveli bir surette doğruldu. Sonra iki ayak üstüne kalkarak ön ayaklarını omuzlarıma dayadı; evvela tereddüt ediyordu, sonra cesaretlendi. Sevincinden kuyruğu titriyordu... Gözlerimiz birbirine dalmış halde kaldı...

İşte arzulanan üslup ki adeta bir buluşma yerinde yazılmış gibi! Meşhur bir avcının –Mösyö Dubro– vasiyetnamesindeki, "Bu hayvanın garip bir anlayışı var. İşte şurada yatıyor, eğer ne yazdığımı anlamıyorsa ben hiçbir şey bilmiyorum! Benim yanımda bulunduğu müddetçe eriştiği mut-

luluktan yoksun kalmamasını arzu ettiğimden bu köpeği Mösyö Dafri'ye bırakıyor ve emanet ediyorum" satırları avcıların köpeklerine karşı ne kadar güçlü bir sevgi ve şefkatle bağlandıklarını ispata kâfidir.

Her nedense köpek seven şairler pek sınırlıdır: Charles Baudelaire, Taine, Jules Lemaitre gibi kedi seven şair pek az değilse de köpeğin özelliklerini şiirlerle ortaya dökenler işitilmemiştir. Bunun mutlaka şairlikle zıtlığı olmalıdır.

***

— Bu tüfeğin hikâyesi uzundur: Bunun Saint Etienne'deki silah fabrikasının müdürü tarafından bilhassa bir markiye yadigâr olarak sunulmak üzere yaptırılmış olduğu kesindir. Bu hoş hediyeye karşılık markinin fabrika müdürüne on bin franklık bir hediye gönderdiğini de bütün avcılar bilir. Fakat bu tüfek, markinin elinden feci bir kazanın çıkmasına sebep oldu: Marki bir sabah karanlığında güvercine benzettiği beyaz bir şey üzerine ateş eder etmez müthiş bir feryat işitildi. Vurulan güvercin değil, kendisinin nişanlısıydı ki başına İspanyolları taklit ederek beyaz bir örtü almış, markiyi tatlı bir şaşkınlık içinde bırakmak isteğiyle erkenden av yerine gelmişti. Zavallı kızcağızın yarasını iyileştirecek bir çare bulunamadı... O zaman marki, matemin verdiği sersemliğin tesiriyle ne yapacağını şaşırdı. Tüfeği paramparça etmek istedi. Müşteriler, teklifler, pahalar yağıyordu; nihayet inanılmayacak bir fiyatla Baron Şinapanski'ye –Polonya'nın birinci avcısı– sattı. Evet, inanılmayacak bir fiyat, topu topu iki yüz elli napolyon! Baron Şinapanski, bu tüfeği ömrünün son dakikasına kadar ruhu gibi muhafaza etti. Ne fayda ki vârisi kıymet bilmez bir haylazdı... İşte –ister inanınız ister inanmayınız– ben bunu o haylazdan otuz yedi luiye alıverdim... Nasıl? Bu bir ikramiye, bir piyango gibi bir şey değil mi?

Her okuyan anlamıştır ki bu masalın yazarı bir avcıdır... İşte böyle her avcının tüfeğinin uydurma bir macerası vardır. Halbuki av tüfeklerinin yüzde doksan dokuzu doğrudan doğruya Belçika'dan gelir!

***

Bunlardan sonra da av hikâyeleri! Av hikâyelerini herkes dinlemiştir, herkes bilir, onlar her millette atasözü hükmünü almıştır. Fransızlar büyük yalanları "avcı hikâyesi" naralarıyla alkışlarlar... Fakat bu hikâyeler arasında doğruları, müthişleri ve hatta şairaneleri bile vardır: Madam Ratliye ile kocası her sabah içi lavanta dolu birer tüfekle büyük, sık, müthiş ormana dalarlar, ormanın dikenli, dar, dolaşık ağaçlı yolları arasında, bile bile birbirlerini kaybederlermiş. Madam Ratliye yerdeki sert çalılar, havadaki karışık dallar, gölgeler, hayaller içinde sahte bir korku, yapmacık bir telaşla biraz ileri gider, sonra geriye döner, bir aralık sağdaki koruya dalar, kâh etrafı dinler, kâh koşup kaçmak ister, ihtiyar ağaçların kalın kütükleri arasında kaybolur, gizlenir... Nihayet birkaç günden beri koşmuş da yorulmuş gibi bir tarafa düşüverirmiş! O anda Mösyö Ratliye bir ağacın arkasından ansızın karşısına çıkıverince –sanki ikisi de birbirinden ürkmüş gibi– karı koca aynı zamanda güzel kokulu tüfeklerinin gümüş tetiklerini çekiverirlermiş! O zaman Madam Ratliye bir çığlık koparır, Mösyö Ratliye –usta bir tiyatro oyuncusu gibi– elini alnına vurarak, "Eyvah!" der, düşer... O zaman menekşe, leylak, zambak lavantalarının birbirine karışan kokuları etrafa amber kokulu bir rüzgâr yayarmış... O zaman gerçek bir baygınlıktan kurtuluyormuş gibi Madam Ratliye gözlerini açar, Mösyö Ratliye'nin, şaşkın şaşkın etrafına bakınan eşinin gözlerini ararmış... Bu iki âşık göz birbirine tesadüf edince tebrikler, buseler, teselli yaşları, tebessümler, gülücükler, azarlar, tövbeler başlar... Sonra karı koca öğle yemeğini yemek üzere kol kola şatolarına dönerler... Ertesi sabah yine aynı tatlı komediyi oynarlarmış! Bu bahtiyar karı kocaya avda ne buldukları sorulunca Madam Ratliye şu cevabı verirmiş: "Mösyö Ratliye bir âşık kalbi buldu, ben de müstesna bir aşk!"

Avcı hikâyesi de vardır ki doğrudur, dedim; hele şunu dinleyiniz: Av meraklılarından biri ne olursa olsun bir geyik vurmak sevdasına düşmüş. Bunun için uyku ve rahatını terk etmiş; açlıktan, soğuktan titremiş, sarp kayalara tırmanmış,

korkunç ormanlar içinde kalmış, fakat hayır, bir geyik bulamamış! Bütün avcılık gururu galeyanda, bütün öfke telleri titrer halde düşünmüş, aramış, nihayet bulmuş: Diri bir geyik yavrusu alacak, onu bir sene besleyecek, sonra bir kış günü ayaklarını bağlayıp ormana götürecek, orada hayvanın ayağını çözüp bırakacak, geyik kaçarken ateş edecek... Oh! Eğer şu av hilesi aklına gelmemiş olsaydı düşünmekten, uykusuzluktan ölüp gitmesi kesindi! Artık geniş geniş nefes alıyor, derin, tatlı, şairane hayallere kapılıp gidiyordu. Evet, geyiğin budaklı boynuzları ağaçların dallarını kırıp geçirirken, hayvan kurtulmak ümidiyle gözlerini kapayarak koşarken, başını keskin kütüklere çarparak boynuzlarını parça parça ederken... Evet, evet, tam o esnada pat! Ateş edecek. Yalnız bu hayal avcının gözlerinde parlak bir sevinç gülüşü ortaya çıkarıyormuş. Bu sevinçle her şeyi fikirden gerçeğe dönüştürmüş: Geyiği bulmuş, beslemiş, ormana götürmüş, salıvermiş, hayvan ağaçlar arasında kör gibi rast geldiği dala çarparak giderken evet, evet tam o esnada pat! Ateş etmiş. Fakat tam o esnada, hedef hizasında bir tavşan, beyaz, güzel, pamuk gibi bir tavşan, "Beni niye vurdun?" der gibi havada beyaz bir soru işareti resmettikten sonra bir daha kalkmamak üzere yere düşmüş, geyik de bir daha görünmemek üzere kaybolmuş!

Bu fıkraya inanmak istemeyenler mutlaka tavşana nişan alıp da çekirge vuran avcılardan bahsedildiğini işitmemiş olanlardır.

Tarlada

Oraya çıkıncaya kadar üç yerde durmuş, etrafı seyrederek dinlenmiştim. Takip ettiğim araba yolu keyfî kavislerle tozlu ağaç kümeleri arasında batıp çıkarak bir tepeciği aşıyor, sonra biraz daha gidip yeşillikli iki sırt arasından bir daha görünmemek üzere kayboluyordu. İki gündür usanmak bilmez bir inatla esen lodosun yakıcı nefesleriyle her yeri kurutması gerekirken geçtiğim yerlerde kayaların kenarına sığınmış, meşe çalılarının, böğürtlenlerin dikenli gölgelerinde gizlenmiş sarı, mor, hatta bazen pembe, mavi yaz çiçeklerine rastlıyor, bunlardan toplamak için büyük bir istek duyduğum halde eğilip koparmaya üşeniyordum. Sıcaktı. Vücudumda bir ağırlık vardı ki yorgunluğa benzemiyordu; oturmak değil, fakat yürümek istemiyordum. İstiyordum ki ben öyle ayakta tamamen hareketsiz, hatta yere basmayarak, hatta yerimde durmak için zerre kadar enerji harcamaya ihtiyaç duymayarak uyuyormuşum gibi bihaber kalayım ve bir nefes, bir rüzgâr, kısacası göze görünmez bir kuvvet beni hiçbir tarafımdan tutmayarak alıp götürsün; onun kanatları arasında kayıp gideyim; fakat hep bu yoldan, bu ağaçlıklı, bu güzel manzaralı yoldan gideyim. Ah, bu yolu o kadar beğeniyordum ki işte bütün ağırlığımla tozlarına bulanmaya devam ediyordum.

Rüzgâr artık büsbütün susmuştu; ağaçlar, çalılar hep uyumuş, derin bir uykuya dalmış gibiydiler. Bu ölüm sessizliği üzerinde böceklerin kesik, yorgun iniltileri işitiliyordu.

Tepeden bakılınca ta uzakta, sanki altından itilerek kabarıyor sanılan dolgun, açık mavi bir yüzeyle deniz, iki tarafın sahillerini oluşturan tepelerden taşıp dökülecek gibi görünüyordu. Bütün manzara yükler altında ezilmiş bir hayvan düşkünlüğüyle merhamet uyandırıcı, sakin, duruyordu. Toprakların üstünde sıcaklığın titrediğine dikkat ettim; şeffaf bir buhar titreyişi ki çoğunlukla kızgın demirlerin etrafında, kış günleri sobalarımızın, mangallarımızın üzerinde fark olunur.

Ortalık yanıyordu. Bu yanıp tutuşan havanın altında beş erkek, terden parlayan esmer alınlarını güneşten kaçırmak için toprağa eğerek son demetleri bağlamakla meşguldü. Sapların kısalığından, demetlerin cılızlığından anlaşılıyordu ki mahsul bu zavallı alınların buruşuğunu açacak kadar bereketli olmamış. Tarla orakların ağzından beğenilmediği için yarı çiğnenip atılmış bir lokma gibi çıkmıştı: Ötesinde berisinde kesilmeyerek yalnız kırılıp devrilmiş saplar, bazen kökleriyle beraber sökülmüş, sonra demetlere katılmayarak bırakılmış, atılmış ekinler görülüyordu. Belliydi ki çiftçiler mahsullerinden memnun değillerdi. Bu onlar için boş bir yorgunluk, bir angarya olmuştu. İstemeye istemeye biçmişler, yine istemeye istemeye topluyorlardı ve suskundular. Ben bu suskunluğu merak ediyor, bunu yorgunluklarına mı yoksa üzüntülerine mi vermek gerekeceğinde tereddüt ediyordum. Biçareler kim bilir kaç gündür uğraşıyorlardı; tarla büyüktü, epeyce geniş olan tepenin bütün bir sırtını kapladıktan sonra düzlükte de hayli yayılıp gidiyordu.

Baktım: Ter içinde kavrulan şu yüzlerin hiçbiri böyle bir toprağın sahibi olacak kadar bahtiyar görünmüyordu. Bunlar burada hep başkaları için yoruluyorlar, terliyorlar, ölüyorlardı. Bu kocaman tarlayı –ihtimal ki böyle bir yerde bir tarlası bulunduğundan haberi bile olmayan– şanslı bir vârisin hesabına ekip biçmişlerdi; ihtimal ki bunu ondan kiralayıp kendi hesaplarına ekmişler, fakat heyhat! İşte ziyandan, üzüntüden başka bir şey biçememişlerdi...

"Ziyan, üzüntü..." diyordum. "İşte tabiat ana yavrularını böyle besliyor; zalim anne!"

Sonra kederlerimi başıboş akışa bırakarak fikrimden ziyade kalbimle düşünüyordum:

"Zavallı çiftçiler! Alınlarının teriyle suladıkları şu topraktan alabildikleri mahsule bak. Bununla şu beş ağız, şu beş hayat, şu beş ayrı vücut doyacak; ya onların aileleri, ya o çoluk çocuk? Boşuna değil hepsi çırılçıplak, ayaklarına giyecek bir çarık bulamazlar. Çiftçi, çiftçi... Biz de sanırız ki çiftçiler mesuttur, her toprağı kazan altın bulur. Hani ya, o altınlar nerede? Şu kırık dökük, ölgün, yerlerde sürünen başaklar mı? Fakat onlar çiftçiler için değil şairler için altındır. Hazinelerini gaddar bir kıskançlıkla göğsünde sıkan taş yürekli tabiat, bu cimri sermayedar, onlara gıdadan çok zehir veriyor. Daima pek yüksekten uçan bulutlar da insafsız: Onlar da şu siyah toprağın eşi; onların da biçarelere merhameti yok, hiç yok. Şu bir avuç ekin bile, zanneder misin ki toprak onu çiftçi memnun olsun diye veriyor? Nerede? Bu kendisi için bir ihtiyaç, o ihtiyacını gideriyor. Çiftçi onun fahri hizmetkârı; bir nimet diye kestiği, kaldırdığı sararmış başaklar toprağın, artık solup yıprandığı için, başından atmak istediği süslerden başka bir şey değil, o kaldırmasa da kendi kendine çürütüp mahvedecek... Zaten şu âlemde mahvolmaktan gerçek ne var?"

Tarlaya doğru ilerlemiştim. Şimdi rençperlerden biri elindeki çakmak taşıyla çarığının kenarına bir delik açmak için uğraşıyordu. Bu karanlık bakışlı bir ihtiyardı. Biçare o kadar yorulmuştu ki kaba şişkin parmakları arasında taş parçasını güç tutuyordu. Çarığın katı derisi üzerine bunu ağzında ıslatarak sürüyor, sürüyor, bazen elinden kaçırarak tekrar başlıyordu. Bir bıçağı olsa bu zahmeti çekmeyecekti. Halbuki ben kendisini sıkıntıdan kurtarabilir, ben kendisine pek güzel yardım edebilirdim; yanımda keskin bir çakım, cebimde ona hiç olmazsa bir haftalık dinlenme temin edecek param vardı. Fakat cesaret edemedim; işini o kadar sabır ve tevekkülle görüyor, yüzünde öyle tok gözlü bir ciddiyet dolaşıyordu ki cesaret edemedim; para değil çakımı vermekten çekindim; bu ufacık iyiliği yapabilmek, o kadar arzu ettiğim halde, mümkün olmadı.

Akşam olmuştu. Bugünümden hiç memnun değildim. Güneş de benim gibi dargın dargın kırmızı bir toz yığını arasında ufuktan kayboluyordu. Ortalık hâlâ serinlememiş, varlıkları bunaltıcı bir humma içinde uyutan ağırlık biraz olsun eksilmemişti. Çiftçiler artık çalışmıyorlardı. Günbatımının son aydınlığı küme küme tarlayı benekleyen demetleri kızıl bir yaldızla süslüyor; kümelerden uzun uzun mor gölgeler akıtıyordu. Rençperlerden biri dizlerini yere koymuş, büyük bir testiyi boğazına boşaltırken az ötede bir diğeri kollarını açarak geriniyor; bu iki vücut, ufkun şimdi korkunç bir boşlukla yanan kanlı zemini üzerinde siyah bir heykel gibi büyüyordu.

Beride, ihtiyar uğraşa uğraşa çarığıyla başa çıkmıştı; açtığı delikten sırımın bir ucunu zorla geçirerek bağladı. Başka bir taşla düğümü biraz yumuşattı, ezdi. Sonra gülümseyerek bana baktı. Sarı, toprak renginde bir ter boynunun damarları arasındaki oluklardan göğsüne akıyordu. Oh, bu göğüs; bunda öyle kırçıl bir tarla hali vardı ki! Nefes aldıkça bir körük gibi kalkıp inen göğüs tahtasını kılsız, fakat yanık, buruşuk bir deri örtüyordu. Seyrekçe kır sakalının altından sızarak inen ter damlaları bu derinin üstünde birkaç mecra birden bulup yayılıyor; aşağı doğru, gömleğinin kırmızı yün kuşakla sıkılmış yakasının içine süzülüyordu.

Çarığını giydikten sonra bir daha yüzüme baktı. Yine gülümsüyordu. Galiba dalgın dalgın kendisini seyredişim tuhafına gelmişti. Dedi ki:

— İşte böyle evlat, taşla da iş görülüyor...

Bu sözü derhal yorumladım:

— "Aç kalmamak için taş da yenir" demek istiyor, hakkı var!" dedim. "Fakat ne için aç kalıyor? Tabiat çocuklarını beslemeli değil mi? İnsaniyet kendi fertlerini, kendi evladını doyurmalı değil mi? Ah biçare çiftçi, sen de mesut değilsin; senin de acıların, senin de açlıkların var. Ya biz ki sizleri bahtiyar sanırız; ya biz ki medeniyetin gürültüsünden yorulan ruhumuzu dinlendirmek ihtiyacını hissettikçe sizleri, sizlerin hallerinizi ve hayat karşısındaki kanaatkâr duruşu-

nuzu düşünür, "Ah bir tarla, bir saban, bir ağıl, bir yurt!" diye sayıklarız... Demek siz de bizim gibisiniz; demek sen de benim gibisin, ihtiyar, öyle mi?"

Tekrar ettim:

— Öyle mi, baba?

Çiftçi şaşırmış, bakınıyordu. Bu beklenmedik soruma biçare ne cevap verebilirdi? Şüpheye düşürmemek için konuşmaya başladım:

— Bu yıl ekinler pek iyi değil, öyle mi baba?

Cevap verdi:

— Niçin, Allah'a bin şükür, ekinlerde ne var ki?

İnançlı, huzurlu bir ferahlıkla yine gülümsüyordu. Artık bu sözü, bu saadet itirafını da kendi acılıklarım, kendi karanlıklarımla yorumlamaya, karartmaya acıdım. Adamcağız görülüyordu ki hoşnuttur.

Şimdi gözümde demetler kabarıyor, kabarıyor; tarladan mesut bir bolluk ve bereket taşıyordu. Evime elimde büyük bir deste başakla döndüm. Yolda üşenmemiş, bütün o dikenler arasında gülen çiçeklerden toplayıp demete ilave etmiştim.

30 Haziran 1899

Meftûr-ı Gayret[1]

Arkadaşları karanlık bir sessizlik içinde onu dinliyorlardı. Kıraathanenin kuytu, tenha bir köşesinde oturmuşlardı. Orada, başlarının üstünde birbirine geçirilmiş halkalarla kesif bir tabaka halinde bulutlanan sigara dumanlarını bazen elleriyle yırtıp dağıtarak bir saatten beri konuşuyorlardı. Önce herkes fikrini söylemiş, herkes onu biraz sükûna, sükûn ve tahammüle davet etmişti. Fakat o kabul etmiyor, cemiyet içindeki zavallı mevkiinin şikâyetçi diline verdiği korkusuzlukla bütün söylenen fikirleri alaya alıyor, sonra hepsine birden yalnız bir kelimeyle cevap veriyordu:

— Bilmezsiniz...

Bilmiş olsalar bu kadar ısrar ederler miydi? Hem onlara ne oluyor, cezasını o kendi çekecek değil mi?

— Cezamı ben çekecek değil miyim? Ben çekmiyor muyum? Fakat siz bana acıyormuşsunuz; siz benim arkadaşım, kardeşimmişsiniz; benim bu halim size dokunuyormuş, siz buna tahammül edemezmişsiniz... Pek güzel, insaniyetinize teşekkür olunur; sefaletlerimden üzülmeniz bana teselli veriyor, sizde felaketime ağlayan kalpler buluyorum, benim dökeceğim yaşların bir parçasını siz döküyorsunuz... Pek güzel, iyiliğinizin minnettarıyım, ilelebet şükran borcu duyacağıma sizi temin edebilirim. Lakin merhamet buyurun, nasihat istemem. Hepimiz bir mektepten çıktık, hepimiz

---

1 Gayret Yılgını

aynı kitapların mahsulüyüz; hepimiz böyle mevkilerde kullanılacak dili, söylenecek sözleri aynı ağızdan öğrendik. İster misiniz şimdi her birinizin ayrı ayrı bana söyleyeceğiniz öğütleri ben size söyleyivereyim; hem de noksansız, satırı satırına, harfi harfine!

Başını açmıştı. Masanın üzerinde duran soğumuş çay bardağını ikide bir eline alarak dudaklarına götürmeden yine tabağına bırakıverdi. Gittikçe acılaşan incinmiş bir edayla dudaklarını bükerek, alnının buruşuklarına derin katmerler ilave ederek, artık hiç kimseye hitap etmiyor, kendi kendine söyleniyor gibi devam etti:

— Evet, mektep, kitaplar... Hep kabahat beni mektebe verenlerde, o kitapları okumak için, okuyup adam olmak için beni çobanlığımdan, hayvanlığımdan ayırıp mektebe verenlerde değil mi? "Ak sabanın Halil" olmak benim neme yetmiyordu. Köyümüzde kim açlığından ölmüştü? Başıboş danalar gibi yer, içer, koşar, gezerdim. Şimdi insan gibi aç kalıyorum. Yatacak yerim yok. Sebebi? Çünkü okudum, âlim oldum, bilgin oldum; çünkü okuduğum kitaplar beni hayvanlıktan kurtardı, adam etti. Artık yiyecek yemek beğenmiyorum, yatacak yer beğenmiyorum, yapacak iş beğenmiyorum, sanat beğenmiyorum, meslek beğenmiyorum, yol beğenmiyorum, adam beğenmiyorum, arkadaş beğenmiyorum, hatta kendimi beğenmiyorum... Hayır, hayır, yalnız kendimi, kendi benliğimi, benliklerimi beğeniyorum; kendi kendime o kadar büyük görünüyorum ki büyüklüğümün, üstünlüğümün, ilmî üstünlüğümün altında her şey, bütün yaratılış, bütün varlıklar eziliyor; bütün âlem eziliyor. Sonra, tabii etrafımda hiçbir şey göremiyorum, hiçbir şey bulamıyorum, yalnız ve aç kalıyorum. Evet, aç... Hani, o bana büyüklükler, yükseklikler, saadetler, cennetler vaat eden bilim ne oldu? Hani o cennetler, o saadetler nerede? Ben sabanımın başında kalsaydım, toprakla doyardım; kitaplarımın arasında en nefis yemeklerden tiksiniyorum. Şimdi kitaplarım da beni doyurmaktan âciz; onlar da, o yalancı hakikat tellalları da beni tiksindiriyor. Bilim... Büyük bilim, büyük

asrın büyük mucizesi! Buharlar, elektrikler, balonlar, keşifler, icatlar... Hiçbir medeniyet devrine, hiçbir medeni cemiyete nasip olmamış nimetler, bahtiyarlıklar... Hani ya, nerede bunlar; bu parlak müjdeler, bu debdebeli vaatler, ümitler, hayaller, gürültüler, şaşaalar... Bunlar hep yalan, hep gösteriş, hep laf mıydı? Zavallı insanları aldatmak, onları daha zavallı etmek için uydurulmuş, süslenmiş, yaldızlanmış tamlamalardan başka bir şey olmayan medeni saadet, ilmî saadet; ah bu aldatıcı, bu gaddar kelimeler! İşte inanmıyorum. Ey bilim! Senin hiçbir vaadine, hiçbir sözüne, hiçbir hakikatine inanmıyorum; aldanmamak için, aldanıp acı çekmemek için sana inanmayacağım; balonlarının boş gösterisi, fonograflarının[1] o mezardan çıkıyor gibi hırlayarak, boğularak çıkan kandırıcı şamataları, iniltileri beni aldatamayacak, inandıramayacak. Büyüklüğün varsa senin olsun; gazetelerinin, kitaplarının, kütüphanelerinin, mekteplerinin olsun ve hepiniz benden uzak olunuz, hepiniz! (Arkadaşlarına söyleyerek) Biliyor musunuz, bütün bilim kitaplarımı siyah tüllere sardım, odamın bir köşesinde siyah bir dolabın içinde kapalı duruyorlar. Bazı akşamlar oradan, o matem sandığından zehirli bir duman çıktığını hissediyorum; bu duman, bu alçak ruh beni boğacak. Bir gece bakacaksınız ki Doktor Halil Ahmet yatağında boğulmuş olarak yatıyor, dumandan boğulmuş; halbuki odada dumana benzer bir şey yok. O zaman şüpheyi çözmek için beni boğan o kitaplara, o zehirli siyah kitaplara, yine onlara koşacaksınız. Oh, koşunuz, koşunuz; siz onlara, onların yalanlarına koşarken ben artık kurtulmuş olacağım.

Arkadaşları gülümsüyorlar, şimdi ateşli sözlerle bilime lanetler yağdıran bu dudakların heyecandan titreyişi karşısında susarak gülümsüyorlardı. Bu tebessümde bir merhamet hali vardı, ona acıyorlardı; onu hırslı, kibirli, inatçı, mübalağcı, çocukça davranan bir mizaç olarak tanıdıkları

---

1 Sesleri mekanik olarak bir silindir veya disk üzerine kaydedip istenildiğinde tekrar dinlemeyi sağlayan cihaz. Gramofonun ilk biçimi.

halde yine acıyorlardı. Ve bütün bu kusurlarıyla beraber o hakikaten acınacak haldeydi: Anadolu'da köyünü terk ettiği günden askeri rüştiyeden, idadiden[1], sonra tıbbiyeden diplomasını alıp çıktığı dakikaya kadar tahsilin ümit veren parıltılarıyla gözleri dolmuş; bir doktor diplomasının ilerleme yolunda adımlarına vereceği genişliği, hızı düşünmüş; kılıcının, düğmelerinin şaşaası arasında yaldızlı ve gülümseyen bir geleceğin büyüleyici ışıklarına karşı hiçbir karanlık nokta, hiçbir donuk çehre görmemiş; ta köyünün balçık sıvalı damlarından koparıp getirdiği ikbal ve menfaat hırsı, bu görkemli ümitlerle büyüyerek ona bilimin sağlam zemini üzerinde metin ve süslü bir başarma hevesi köşkü kurmuş; hırslı ve inatçı bir çaba sayesinde sınav günleri arkadaşlarına üstünlüğünü gördükçe o hayalin parlak köşkünden şöhret ufuklarına doğru birer saadet penceresi açılarak, sonunda diplomasını aldığı gün orada kendisi için her şeyi, her türlü mesut geçim yollarını hazır bulacağına kuvvetli bir kalp eminliğiyle inanmış, hazırlanmıştı. Okuduğu bilim ona "Yürüyen ulaşır, çalış!" diyordu. O da çalışmıştı, son dakikaya kadar son derece gayret ve sebatla çalışmıştı.

Fakat bu çalışma olanca kuvvetini tüketmiş, okuldan çıktığı zaman zihninde, vücudunda yorgunluktan başka bir şey kalmamıştı. Elinde diploması, kolunda yüzbaşı şeritleriyle ve başarının tatlı rehavetiyle artık bir nefes almak için uzanacağı zaman hissetti ki çalışmaya, uğraşmaya asıl bundan sonra, bütün çalışmaların, uğraşmaların son bulduğu avuntusuyla oyalandığı bu dakikada, asıl şimdi başlayacaktır; asıl şimdi o heveslerinin köşkünün altın tabakalarına birer birer yetişebilmek, çıkabilmek için çalışmak, uğraşmak, çırpınmak lazımdır; asıl şimdi yürümeli, hem de yorulmaya, dinlenmeye vakit bulmayarak, böyle ayıplanacak ihtiyaçlara kapılmayarak yürümelidir. Halbuki mektep, dersler, bilim, özellikle ilerleme hevesi kendisini koştura koştura yormuş, iki adım fazla atmak için bacaklarında kuvvet bırakmamış-

1 Rüştiye ve idadi, Osmanlı eğitim sisteminde ortaokul ve lise dengi okullar.

tı. Kalbinde bezdirici bir yükselme arzusuyla, etrafında birçoklarının yükseldiğini görürken, böyle henüz topraklarda sürünmek onun için tahammül edilmez bir zilletti.

İlk zamanlar kibrine yediremeyerek hissiyatını saklamaya mecbur olmuştu, fakat sonra günden güne ihtiyaçları arttıkça ıstırabı şiddetlendi; nihayet, yine asıl ıstırap sebebini saklamaya çalışarak, kalbinin bu eziyetine suçluymuş gibi tahammül ederek yalnız yoksulluğundan feryat etmeye, arkadaşlarından kendisini sevenlere hayatının iniltilerini dinletmeye başladı. Şikâyetlerini haklı göstermek için sebepler arar, bulamadıkça bir intikam alır gibi bilime, kutsal ilim tahsili fikrine hücum ederdi. Şimdi birkaç zamandır şikâyetlerindeki ses perdesini yükseltmişti. İki ufak kız kardeşiyle beraber hasta babasının memleketten gelmesi elinde büyük bir üzüntü dayanağı oluyordu. Artık viziteleri de bırakmış, zaten ihmal ettiği vazifesine aldırış etmez olmuştu. Yalnız şikâyet ediyordu, bol bol şikâyet ediyordu:

— Onlar da başımda; sanki ben kendimi yaşatabiliyormuşum gibi şimdi onlar da başıma çöktüler. Bedbahtlar! Köyün suyu mu çıktıydı? Hastaysa ne yapalım; ben ondan hastayım, ben hepsinden hasta ve biçareyim. Asıl sefalet benimki, asıl sefil benim. Onlar hiç olmazsa bana dayanıyorlar, bana tutunuyorlar, bense... Ah bilim! Vaktim olsa, ah vaktim olsa sana yapacağımı ben bilirim; bütün kötülüklerinle, bütün kandırmacalarınla bir kadavrayı kesip açar gibi seni açar; hakikatini, o zehirli siyah gövdeni ortaya atarak bütün seni isteyen, seni seven, sana aldanan, sana tapan zavallılara karşı bağırırdım: "İşte fikrinizin sevgilisi, ruhunuzun sevgilisi... Alın, size mübarek olsun; arzu ettiğiniz kadar sevin, tapın, fakat bizi rahat bırakın, başkalarını rahat bırakın. Onun faydasını, kıymetini, hizmetini biz bilmek istemiyoruz; onları siz kendi kendinize söyleyin, kendi kendinize anlatın ve sonra sevdiğinizin başı için, onun başı için, sonra bize anlatmaya, bizi onlarla daha fazla aldatmaya kalkışmayın!"

Arkadaşlarından biri birden elini dudaklarına doğru uzatarak dedi ki:

— Artık yeter Halil Bey, seni bir doktor dinler gibi dinlemeye alışmış olanları üzecek sözler söylüyorsun. Şaka yaptığını bilmesem hasta olduğuna hükmederim.

Bu şöhret bulmuş, geleceğini güvence altına almış bir doktordu. Öteki, bu sefer kendine hâkim olamayarak, heveslerinin bütün mağlubiyetiyle inledi:

— Hasta olduğuma hükmedersiniz, öyle mi? Daha doğru bir karar vermek için beni sizin hasta ettiğinize inanın, beyefendi. Siz, sizler, anlıyor musunuz? Hani tıbbiyede imtihanlarınızı verebilmek için şimdi zavallı ve âciz, ayaklarınızın altında dolaşan arkadaşlarınızdan yardım dilenin...

Ve elleriyle yüzünü kapayarak ağladı, ağladı.

MENSÛRELER

"Hepimiz tabiatın birer acemi şâkirdiyiz."[1]

Koltuğuma Fransızca bir antoloji dergisi sıkıştırarak çamlığa doğru çıktım.

Saat bir vardı. Temmuz güneşinin öğle vaktine özgü olan o ateşli ışığı renklere bir baygınlık, şekillere bir kuruluk getirerek manzaraları –üç dört saat evvelki tazeliğine göre– adeta tanınmaz bir hale koyar. Öyle yerler vardır ki sabahleyin tatlı bir cennetken, güneş yükseldikçe güzelliğini kaybede ede nihayet sararmış ot yığınları, kavrulmuş yaprak çıtırtılarıyla cehennemden izler taşır. Bu yalnız sıcağın etkisi değildir. Işığın fazlalığı ve keskinliği renklerin birçoğunu, özellikle en nazik ve tatlı olanlarını birbirine çevirir; gölgeleri yakar, bitirir. Tabiatın tablolarında ışık ile gölgenin iç içe geçmiş ahenginden doğan göz alıcılık da o suretle elbette kaybolur. Göz, önünde bir boşluk hisseder. Tabiat uykudaymış gibi ruhsuz görünür. Bununla beraber öğle güneşinin engin denizlerle –altın yaldızlı birer derya demek olan– ekin tarlalarında o kadar ender, o kadar parlak yansımalarına rastlanır ki seyrine doyulmaz. Bense fundalık arasında dik, ince bir yoldan –iki yanıma çekirgeler saçarak– hızlı hızlı yürümekte olduğum için hiçbir şey görmüyordum. Zaten etrafta ekine, engine benzer şeyler de pek yoktur. Olsa bile güneş beynimi kavuruyordu; bakacak, görecek halde değil-

1 Recaizade Mahmut Ekrem, *Takdir-i Elhan*, s. 11. (Yazarın notu) [Mahmut Bey Matbaası, 1301 (1886)] (şâkirt: çırak, öğrenci)

dim. Bereket versin çamlığa girdim. Burada bir yer bilirim ki günbatımının Ayastefanos açıklarında sunduğu şaşaalı tabloyu pek güzel görür. Bu temaşa kürsüsünü Burgaz'a geldiğim gün seçmiştim. Akşam üstleri vakit buldukça oraya koşar; güneşin kâh bulutlar içinde renkler, ışıklar saçarak kâh açık havada altın kirpikleri arasından ateşli gamzeler fırlatarak, bazen de –kimseyi, bir şeyi duygulandırmamak, gökyüzünün maviliğini, denizin gökselliğini bozmamak istermiş gibi– hiçbir değişim göstermeksizin ta battığı noktaya kadar inip oradan etrafa hasretle bakarak; denizin kâh durgun, kâh dalgalı, fakat daima saf ve parıldayan sularına dalıp gitmesini seyrederim. Çamlığa girdikten sonra adımlarımı ağırlaştırmış olduğumdan temaşa kürsüme vardığım zaman vücudumda zerre kadar yorgunluk hissetmiyordum. Orada iki akşam evvel dal kırıklarıyla, çam yapraklarıyla yapmış, hazırlamış olduğum yastığa dokunan olmamıştı. Uzandım, kitabımı da açtım. Bu eser en meşhur Fransız edebiyatçılarının şiir ve düzyazı antolojisidir. İlk çevirdiğim yaprakta Lamartine'in "Lac"leri[1] vardı. O zarif şiiri, yarı kitaptan, yarı ezber kim bilir kaçıncı defa olarak bir kere daha tekrar ettikten sonra Baudelaire, Musset, Hugo, Banville, Prudhomme, Coppée gibi romantik ve realist sanatkârlardan da üçer beşer sayfa mütalaa ettim. Her yaprağı çevirişimde zihnime bir irfan dünyası sığdırmış kadar oluyordum. Okuduğum nefis şeylere Osmanlı edebi eserleri arasında bir emsal arıyor, bulabildikçe iftihar ediyordum. Bazı mısraları, beyitleri Türkçeleştirmek istiyor, başardıkça seviniyordum. Derken yine Lamartine'in düzyazı bir parçasına rastladım ki Alp Dağları'nda bir günbatımı manzarasını resmeden, ulvi bir şiirdi.

Şair batan güneşten saçılan ışık zerrelerinin dağ tepelerindeki karlara, buzlara yansımasıyla oluşan o pembe, mavi, leylaki şafakları; dağların ihtişamlı eteklerinde mücevherler-

1 Fransız romantizminin önde gelen isimlerinden Lamartine'in "Le Lac" (Göl) şiiri.

le bezeli birer ayna gibi parlayan o saf ve berrak göllere aksinden meydana gelen güzellikleri, güneşin kayalar üzerinde kartal yuvaları gibi duran kulübelerin damlarını, bacalarını bir defa daha ateşler içinde bıraktıktan sonra aheste aheste kayboluşunu; gökyüzünün her saniyede binlerce kere kesifleşen ve değişen renk ve halini o kadar hakiki, o derece renkli tarif etmiş, cisimlendirmiş ki son kelimeleri okuduğum zaman kendimi o karlı dağların karşısında, o rengârenk şafakların arasında (!) görüyordum.

Hatta o esnada ortalığa bir gariplik çöktüğünü hissederek bunu duygularımın coşmasından kaynaklanan bir göz kararmasına vermek istedim. Halbuki zaman gecikmiş, akşam olmuş, güneş batıyordu. Gözlerim karşısındaki hakiki ve ihtişamlı tabloya ilişir ilişmez... Aman yarabbi! Hayalimi ışıklarla dolu hülyalara boğan o sihirli manzara –fecrin son ışıklarının güneşin doğuşu karşısında tutunamayan son parıltıları gibi– sönüyordu. O dağlar, o göller, o şafaklar, o kulübeler –bir kasırga önüne düşmüş renkli kâğıt parçaları gibi– uçuşup kayboldu.

Hafif bir rüzgâr, elimden toprakların üzerine düşmüş olan kitabın yapraklarını çeviriyor; bundan çıkan ses, aczin iniltilerini andırıyordu.

Eve dönerken kendi kendime diyordum ki: "Şüphe yok; en güçlü yazarlar da kudretin tecelli ettiği yerin birer acemi şakirdidir!"

Manzûme-i Garrâ[1]

Yazı kurulunda bulunduğum bir gazetenin edebi kısmı için üç dört sütunluk yazı hazırlamak lazımdı.

Masamın başına geçtim. "Sayd-ı İlham"[2] başlığıyla bir şiir söylemeyi kuruyordum. "Sayd-ı İlham" uzunca bir şiir olacaktı. Bu parlak şiir, bütün sanatı ve şaşaasıyla --çoktan beri– hayalimi süslüyordu.

Şöyle tasavvur ediyordum:

Sonbaharın pembe bir sabahında hafif bir kanat sesi ruhumu yerinden oynatıyor, pencereye koşuyorum.

Güneş henüz doğmuş, gündüzün meşguliyet yükü altında gecenin bitkince soluklanmasından oluşan şeffaf bir buhar ortalığa yayılıyor, bağlarının sararmış yapraklarıyla bahardaki yeşillik ve güzelliğine hasret çekiyormuş gibi boynu bükük ve düşünceli görünen... Tepesini mavi bir duman tam yarı yerinden kuşatarak yalnız zirvesini, doğan güneşin okşayan ışıklarına maruz bırakmış.

Dikkatle etrafa bakınıyorum; demin sesini işittiğim kanattan eser yok.

Güneş yavaş yavaş yükseliyor. Hafif bir parıltısı bahçede havuzun kenarını süsleyen pembeli beyazlı, morlu, sarılı kasımpatılarına vurarak oracıkta bir gökkuşağı parçası meydana getirmiş. Parlak bir ışığı, gece yağan rahmetten yol

---

1 Parlak Şiir
2 İlham Avcılığı.

kenarlarında, şurada burada birikmiş olan sulara çarparak nurani izler oluşturmuş.

Ben durmaksızın etrafa göz gezdiriyor, –sesinin yankısı henüz kulağımdan gitmeyen– kanadı, o kanadın sahibini arıyorum. Nihayet bakışlarım bu izlerden birine kapılıyor, düşe kalka tepenin –dumanlar içinde bir peri yuvası gibi havada asılı duran– zirvesine kadar çıkıyor. İşte ruhtan tüyü, nurdan yüzüyle ilhamı orada görüyorum. Ruhum karşısında tir tir titremeye, yüreğim şiddetle çarpmaya başlıyor.

Sürülerle gökyüzünde dolaşan beyaz bulutlardan biri bu aralık güneşin ışığına set çekmiş, her taraf gölgeler içinde kalmış.

Yalnız bir nokta parlıyor. Ben o noktaya gözlerimi dikiyorum. Derken oranın parıltısı da yok oluyor.

Güneş daha kesif bir bulut altına girmiş, ortalık büsbütün kararmış.

Ansızın gözlerim kamaşıyor. Penceremin kanatları arasında başka bir güneş doğdu sanıyorum. Önümdeki şimşek gibi çakan ışıktan bir zerre kapabilmek için kollarımı açıyorum... Heyhat!

Bulut yarılmış, güneş olanca ışığıyla yine kâinatı aydınlatmaya başlamış.

Perişan bir halde sandalyemin üzerine düşüyorum. İlham karşımdaki manolya ağacının koyu yeşil yaprakları arasına saklanarak, kanadından attığı ışık oklarıyla ruhumu nişanlıyor. Ben yalvarıyorum, biraz daha yaklaşmasını istiyorum. O kaçıyor, gel dedikçe uzaklaşıyor. Fikrim de onu takip ediyor. Uçuyorlar, dolaşıyorlar, derken dönüp geliyor. Ta penceremin kenarında duruyor. Fikrim de nefes nefese gelip ayaklarının önüne düşüyor. Ben o zaman usul usul pencereye doğru ilerliyorum. Tam kanadından kapacağım zaman yüreğim çarpıyor, sendeliyorum. Kaçıyor, sonra yine geliyor; yine kaçıyor!

Sözün kısası, şiirimin tahayyül ve tasavvuruna ait kısmı tamamen hazırlanmıştı. Şimdi yalnız ifade cihetini düşünmekteydim. İlham takibinde fikrimin, ruhumun nöbet nö-

bet ortaya çıkan heyecanına, sakinliğine göre vezni, kafiyeyi değiştirmek istiyordum.

Bu iki üç günde ancak meydana gelebilirdi. Doğrusu, ben düşünmeden şiir yazamam. Hele biraz özenle yazmak istediğim şiirlere bir hayli çalışırım.

Kalem elimde, düşüne düşüne dalmışım. Birden kulağıma yukarıdan doğru bir çırpıntı aksetti. Başımı kaldırdım. Tavanda bir kırlangıcın kendini köşeden köşeye, kornişten kornişe şiddetli bir şekilde vurarak uçuşmakta olduğunu gördüm. Biçare hayvan! Kim bilir ne kadarcık bir hayat gıdasını avlamak telaşıyla pencereden içeriye dalmış, çıkmaya imkân bulmayınca böyle şaşkın şaşkın duvardan duvara çarpınmaya başlamıştı.

Belki aşağı iner de birinden birine denk gelip çıkar kurtulur diye odanın ne kadar penceresi varsa derhal açtım. Bir aralık şunu bunu atarak ürkütmeye bile kalkıştım. Bu teşebbüsüm zavallının heyecanını artırdı, daha fazla aceleyle uçmaya başladı. Nihayet bırakıp yerime çekildim.

Gözlerim kuşun hareketlerini takip ediyor; zihnim ilhama vezin, kafiye beğendirmekle uğraşıyordu.

Kuşcağız sürat ve şiddetini yavaş yavaş azaltmak suretiyle bir çeyrek kadar öyle uçuştu. Sonra büsbütün güçsüz kalarak soluk soluğa pervazlardan birinin üzerine kondu. Ağzı açık; büyük bir korkuyla etrafa bakınıyor, güzel göğsü seyrine doyulmaz bir hoşlukla kabarıp iniyordu.

O sırada biri odanın kapısını açacak oldu. Kuş yerinden fırladı, evvelkinden şiddetli bir surette dönmeye başladı. Başını, kanadını sıvalara, tahtalara çarptıkça yüreğim parçalanıyordu. Fakat durdurmaya ve kurtarmaya hiçbir çare bulamadığım için çaresiz, gözümü ondan ayırarak yine şiirimle uğraşmaya koyuldum.

Zavallı yarım saat daha öyle kanat çaldıktan sonra ilişmek istediği bir kornişin üzerinden sendeleyerek –siyah bir bez parçası gibi– hareketsiz yere yuvarlandı, başcağızında tüyden eser kalmamıştı.

Ben ise koca bir saat zarfında "Manzûme-i Garrâ"dan yalnız şu beyti kâğıt üzerine koyabilmiştim:

Çırpınmadan peyinde hevâ-yı visâl ile,
Bîtâb düştü hâke piristû-yi fikretim[1]

1 Günümüz Türkçesiyle: "Kavuşma arzusuyla peşindeçırpınmaktan / Bitap düştü toprağa fikrimin kırlangıcı."

Hemşiremin Hastalığında[1]

Saat bir vardı.

Biraz kendimi oyalamak için resim yapmayı hatırladım. Fırçalarımın tozunu silkip, paletimin boyalarını da tazeledikten sonra vaktiyle Diaz'ın[2] sonbaharı tasvir eden bir tablosunu örnek alarak başlamış ve aylarca şövale üzerinde, ihmal perdesi altında bırakmış olduğum resmin başına geçtim. Biraz çalıştım. Fırçamın ilk darbeleri birkaç dal kırmış, birçok yaprak dökmüştü.

Eserimin bir de uzaktan yarattığı etkiyi anlamak amacıyla üç dört adım geriye çekilip de baktığım zaman o biçare dal ve yaprakları kırıp dökmekte aşırıya kaçmış olduğumu gördüm. Ziyankârlıkta sonbaharın üstüne, tabiatın dışına çıkmışım; bitirmeye çabaladığım resmi bozmuşum.

Biraz daha uğraşacak olsam büsbütün bozacağımı anladığımdan "Zaten bu resmin mevsimi değil. Baharda sonbahar resmini yapmak da gariptir ya!" tarzında kendi kendimi teselliye çalışarak, elimdeki aletleri bir sigarayla değiştirerek tabiatın aydınlık tablolarına karşı kanatlarını açmış olan penceremin önünde bir koltuğa gömüldüm.

Bir öğle vakti işte bu kadar hoş olabilir: Gökyüzü yekpare güneş kesilmiş. O sonsuz parlaklığın yansıdığı ayna olan

---

1 Kız Kardeşimin Hastalığında

2 Narcisse-Virgile Diaz de La Peña (1808-1876) Fransız ressam ve taşbaskı ustası. Barbizon ekolündendir. 1840'larda başlayıp sanat yaşamının sonuna değin resmettiği Fontainebleau Ormanı manzara tablolarıyla meşhurdur.

deniz, seyreden bakışları kamaştırır bir beyazlıktan, uzaktaki sahiller, o beyazlığın göz kamaştıran ışıkları içinde hakiki şekillerini kaybetmiş birer karaltıdan ibaret kalmış. Yapraklar, çiçekler, dağlar, taşlar, bütün varlıklar üzerlerine sedef parçaları, gümüş pullar serpilmiş zannedilecek derecede pırıl pırıl. Tabiat, ilkbaharın bereketli güneşinin aralıksız yağdırdığı nur zerreleri altında rahat bir uykuya dalmış denecek kadar sükûnet içinde. Ta çocukluğumdan beri güzelliğine aşina olduğum şu manzaranın önünde bugünkü kadar dalgın ve şaşkın kaldığımı hatırlayamıyorum!

Bakışlarımı bu güneşe bulanmış seyirden ayırdığım zaman hayalimi yeni bir tablo hazırlamakla meşgul buldum.

Bu sefer bir bahar tasvir etmeyi düşünüyordum: Bunu –kolundaki sepetten etrafa goncalar saçar, dudaklarından bakışlara gül buseler atar bir dilber– kıyafetinde resmedecektim.

Başladım. Fırçalarımın her hareketi renkli birer iz bıraka bıraka iki saat zarfında zihnimdeki gönül süsleyen tablonun ilk şekli önümdeki muşambaya aksetti.

Resmin taslağının bu suretle ortaya çıkıverdiğini görerek daha verimli bir gayretle çalışmaya koyuldum. Çok geçmedi. Baharımın sırma saçları, mavi gözleri, parlak alnı, gülümseyen dudakları, hâsılı güzel yüzü, şekil ve renkçe istediğim hal ve dereceyi kazandı. Fakat tamamlanmaya muhtaç bir yeri kalıp kalmadığını görmek için dikkatle bir göz gezdirince o sırma saçları pek perişan, o mavi gözleri lüzumundan fazla mahmur, o parlak alında derin ıstırabı gösterir bir kıvrım, o gülümseyen dudaklarda tarif olunmaz bir solgunluk, hâsılı o güzel yüzde kız kardeşime hüzünlü bir benzerlik keşfettim. Bu buluş beni titretti...

Kızcağızın hali zihnimi pek fena işgal ediyordu!

Senin İçin

"Senin için ölmeliyim!" dediğim zaman merhametli dudakların sitemkâr bir ağlayışın kıvrımıyla sanki düğümlenerek bir zaman suskun durur, durur; sonra kaşlarını kaldırarak, siyah kirpiklerinin masum gölgeleri içinden bir elmas damlası yuvarlanarak boynunu bükersin: "Hayır ölme!"

Her gün tekrarlanan bu acı şakama her gün yeni, her gün daha dokunaklı bir üzülme tavrıyla boyun büküyor; beni her gün biraz daha şefkatli, daha sıcak bir hassas kalple seviyorsun. Buna karşı benden gördüğün ihtimal ki heyecanlı fakat adi bir aşk... En küçük vesileyle haşin bir tahakküm pençesi olmaya hazır bir okşayış... Her gün biraz daha yorgun, her gün biraz daha buruşuk, her gün biraz daha endişeli bir alın... Bulanık sözler... Bulanık bakışlar... Sen olmasan belki hayalime uğramayacak, rüyama girmeyecek birçok zevk alma istekleri, huzur bulma istekleri...

Bu isteklerin hepsini ben senden bekliyor, bunların hepsine mutlaka senin yorgunluğunla, senin rahatsızlığınla ulaşacağımı da bildiğim halde yine bekliyorum. Şimdiye kadar her gün hayatından, gençliğinden, güzelliğinden bir parça ayırarak bana verdin; şimdiye kadar her gün şefkatli bir anne fedakârlığıyla kendini vererek, kendini bitirerek beni besledin; beni her gün rahatınla, sağlığınla, mutluluğunla besliyorsun...

Ve ben "Senin için ölmeliyim!" dediğim zaman... Bu sözü –bütün o çektiğin sıkıntılara, verdiğin mutluluklara,

verdiğin hayata karşılık hayatım sanki fedaya değer bir şeymiş gibi– bu soğuk sözü karşında sıkılmadan tekrar ettiğim zaman kalbinin titrediğini, gözlerinin yaşardığını, boynunun büküldüğünü görüyorum. Sonra da, ah kalpsiz! Sonra da senden... senin kendi hayatın, bende mahvolacak hayatın için ağladığına inanarak senden şüpheleniyor, siyah gözlerinin masum yaşına inanmamak istiyorum!

14 Ağustos 1899

Güzelliğin

Güzel mi değilsin?.. Evet, ben de o fikirdeyim, güzel değilsin. Sana tapınışım güzelliğin için... gözleri kamaştıran, yürekleri oynatan o şimşekten çehrende bir parıltı, bir kıvılcım parladığı için olsaydı karşında bir dakika gözlerim kamaşır, bir dakika yüreğim oynardı, bir dakika sana tapmış olurdum; sonra ihtimal ki o bir dakikalık zaafım için fikren mahcup olur, pişman olur geçerdim.

Şimdiye kadar, emin ol sevgilim, şimdiye kadar hiçbir güzellik beni karşısında bir dakikadan fazla tutamamış, hiçbir ışıltı bakışlarımı bir dakikadan fazla cezbetmeyi başaramamış, hiçbir cazibe yüreğimi bu kadar uzun bir mutluluk bağıyla bağlayamamıştır. Eşyada bir güzellik biliyorum ki var olması onların kendilerinden ziyade benim hissime, benim bakışıma, benim zevkime, bana, sırf bana ait; ben olmasam, ben öyle anlamasam, ben öyle görmesem, ben öyle hissetmesem onlar güzel olmayacak, onlardaki o güzellik bir hayal olacak, yok olacak; fakat ben varım ve benim hissim, bakışım, zevkim var ki onlarda o güzelliğin var olmasını sağlıyor... Onları bana güzel, gösterişli, cazip gösteriyor.

Halbuki sen öyle değilsin; güzel olmamakla beraber sende güzelliklerin üstünde bir tecelli, cazibelerden tesirli bir ruh, şimşeklerden göz kamaştırıcı bir parıltı var; sende öyle bir şey var ki başkasında olsaydı şüphesiz beni lakayt bırakırdı; öyle bir şey ki işte sende benden başkasına benim gibi tesir etmiyor, ondan ancak ben bu kadar etkileniyor, ancak ben onunla seni bu kadar seviyorum, sana tapınıyorum.

Acaba nedir bu şey ki hiç kimsede, şimdiye kadar hiç kimsede varlığına tesadüf etmedim? Yalnız sende gördüğüm, sende görüp de bayıldığım, sevdiğim, tapındığım bu şey, bu hiçbir şeye benzemeyen şey sanıyorum ki ben, evet biçare kadın, benim... Ve sen yalnız bana beni gösterdiğin için, bana beni sevdirdiğin için seviliyor; bu ezici vazifeyi yerine getireceğim diye kendi kendini harap ettiğin için bu mükâfata, bu alçak ücrete, bu kalp sadakasına layık görülüyorsun... Yalnız onun için!

22 Eylül 1899

ثروت فنون

پنجشنبه كونلری چیقار . منافع ملك و دولته خادم مصور عثمانلی غزته‌سی

N° : 291
Rédacteur en chef
Ahmed IHSAN

SERVET-I-FUNOUN
JOURNAL ILLUSTRE TURC PARAISSANT LE JEUDI
CONSTANTINOPLE

8me Année
BUREAUX
78, Grand'rue de la
Sublime Porte

عدد : ۲۹۱ — پنجشنبه — ۲۶ ایلول سنه ۱۳۱۲ — التنجی سنه ـ اون ایكنجی جلد

Servet-i Fünun gazetesinde “Av Âlemi” adlı hikâyenin yayımlandığı sayı. İlk sayfada yer alan “
Mevsimi” resmi, musavver (resimli) gazetenin görsel çalışmalarının pek çoğunda olduğu gibi ress
Diran Çırakyan imzasını taşıyor. (Diran Çırakyan, *Av Mevsimi*, *Servet-i Fünun*, Sayı: 291, 26 Ey
1312 [8 Ekim 1896], s. 1.)

ORİJİNAL METİNLER

Nâdim

... Bey sekiz senedir gitmekte olduğu mektepten çıkarak mekteb-i âli-i hayat olan kârgâh-ı maîşete girdiği zaman henüz yirmi yaşında idi. Hânesinde bir tanecik evlat muamelesi görmüş, yani hiç terbiye görmemiş idi. Mektepte ise terbiyeyi yalnız gördü! Kendi bütün bütün kalpsiz, vicdansız bir mahlûk değildi. Lâkin cehaleti, sefahati âdeta kalbini köreltmiş, vicdanını söndürmüş idi. Mektepten kurtulur kurtulmaz istediği gibi yaramazlığa koyuldu. Bir aralık da evlendi. Pek iyi bir yerden pek güzel bir kız aldı; fakat evlenmesinin sebebini hâlâ kendi de anlayamadı. Karıştığı aileyi ise mesut etmedi.

Evinin, zevcesinin hiçbir cihetinden, hiçbir hâlinden memnun değil.

— Bu niçin böyle? Gece yarılarına kadar dışarılarda dolaşmak; rahatı, huzuru hânesinin hâricinde aramaya mecbur olmak... Bu çekilir dert mi? Sefalet!

Bununla beraber beyefendi döner dolaşır; yine o beğenmediği, o dûzah-ı sefâlet addettiği hâneye gelir. Gece yarıları gelip de gâh yatağında bularak hışım ile uyandırdığı, gâh ağlaya ağlaya yaslarup uyuyakalmış olduğu sandalye üzerinde sabahlara kadar terk ettiği o tabiatsız, sevimsiz hareminin, o bîçâre kadıncağızın sabahleyin yüzüne gülmekten ar etmez. Arzusuna nail olduktan, cebini doldurduktan sonra yine evvelki çehresini takınır. Hatta bunun için sebep aramaya, vesile bulmaya lüzum bile görmez.

— Mümkün değil, bir gün de rahat evinizde oturmak mümkün değil!

Bey bu kadar hışmı, bu kadar hakareti hep şâyân-ı terzil ve tahkir olan kendi fezâyihinden bahse zaman vermemek, kendini muâhezeye kimsede cüret bırakmamak için gösteriyor. Hakikat-ı halde evinin beğenilmeyecek, zevcesinin sevilmeyecek hiçbir ciheti, hiçbir hâli yok. Burasını kendi de fâriktir.

***

Bu akşam hilâf-ı mutat olarak sükûn ve ihtiraz ile girdiği oda –duvarlarına tavanına pembe saten çekilmiş; döşemeleri, perdeleri pembe bir kumaştan yapılmış; yatak perdelerine, sobasına keçesine, hatta pembe örtülü bir iskemle üzerinde yanmakta olan kandiline varıncaya kadar pembe intihap edilmiş olduğu için– gecenin dışarıdaki siyahlığına rağmen içerisi şafak bulutları (!) kadar revnaklıdır.

Muhadderatın nazarımda pek muhterem olan âraıngâh-ı iffetlerine böyle girivermeyi edeb-i tazime mugayir görürüm. Mâmâfih bir şefkatli validenin iki yıl evvel rengini –izdivaç sözüne karşı kızının gül yanaklarında toplanan– nûr-ı hicaptan, tezyinatının her birini bir büyük mağazadan beğenmiş, almış olduğu bu harim-i gonca-fâm-ı ismete bu gece sahib-i hâne beyefendi ile beraber bilatereddüt ve fakat kemal-i ihtiram ile girebiliriz.

Bey arkasından çıkardığı paltoyu bir koltuğun üzerine serptikten; fesi, ceketi de bir tarafa attıktan sonra sol tarafta yatağın karşısına tesadüf eden bir aynanın önüne geçerek bir müddet –donuk pembe çehresine pek yakışan– sarı, güzel bıyıklarını narin parmakları arasında büktü. Gülümsedi. Parlak gözleri zihninin mucib-i memnuniyet birçok şeylerle meşgul olduğunu ima eder bir surette tebessümler içine dalıp gidiyor; kandilin titrek ziyâsı yan taraftan gelerek taranmış saçlarını, yüzünün bir kısmını yaldızlıyordu.

Birkaç dakika aşağı, yukarı odanın içinde dolaştı. Yeleğini de çıkardı. Bu sırada yatağın önüne kadar gelmiş idi. Orada birdenbire irkildi.

Yatak karışık. Yastığın üzerinde refikasının başına yakın bir çukurluk var. Orada kim yattı! Dehşetli tasavvur!

Bey bu ihtimali hiç hatırına getirmemiş idi. Kendinin şimdiye kadar pâyimal ettiği hukuk-ı zevciye bir hayâl-i cerîhadar kıyafetinde gözünün önüne gelerek hûn-âlûd parmaklarıyla yastığın üzerini gösteriyor; istihzalar ediyor; yastığın üzerindeki çukurluk içinde bulunduğu girdâb-ı mezellet gibi derinleştikçe derinleşiyor, odanın içi reng-i intikam gibi kırmızı bir zulmete gark oluyordu.

Gözleri fırladı. Tesir-i gazapla titreyen elini, ateşler içinde kalan alnına götürdü. Parmaklarının harekât-ı asabiyesiyle intizamını kaybeden saçları dikildi. Göğsü kabarmaya, nefesi daralmaya başladı.

— Bu ne? Bu çukur... Bu perişanlık! Aman yarabbi! Namus nerede kaldı? Mümkün değil, bu hakarete tahammül edemeyecek. Hani ya öteki, o herif nerede? Onu bulmalı! Yarabbi! Yarabbi! Çıldırmak bir şey değil. Ya şu hain, ah! Sevmemekte ne kadar hakkı varmış! Şimdi ne yapmalı? Bu lekeyi nasıl temizlemeli?

Tehevvürü artık havsalasına sığmaz bir dereceye geldiği, gözünü kan bürüdüğü bu dakikada zevcesi yattığı yerde bir ufak hareket etti. Güzel başını çevirdi. Başı çevrildiği gibi tamam beyin mezar-ı ırz ve namusu zannettiği o çukurlaşmış yere tesadüf etti. Ötede bir diğer çukurluk peydâ oldu. Kadıncağız hâlâ uyuyor; meleklerin kim bilir ne kadar hoş, ne kadar kıymetli bir müjdelerine karşı tebessümler ediyordu.

Bey bu levhanın önünde bir zaman öyle hareketsiz durdu. Sonra eğildi; refika-i hayatının ilk defa olmak üzere ihtiramkârâne bir muhabbet ile alnından öptü. O âna kadar hiç duymamış olduğu bir neşe kalbini, ruhunu istila eyledi. Hıçkırarak "Ruhum, beni affet! Affet beni!" diyordu.

Şâyân-ı perestiş bir şaşkınlık içinde gözlerini açmış olan zevcesi "Beyim!" cevabını verdi.

Validelik

Ahmet Bey namında bir zat henüz yirmi yaşında iken şehrimizin en fena âdetlerinden olduğu üzere on beş yaşını ikmal etmemiş bir kızcağızı almış idi. Kendisinin pederden müntakil küçük bir serveti olduğu gibi gümrükte üç dört yüz kuruş maaşı da vardı, orta halli adamların sehl olan kanaatleriyle geçinmeye başladılar. Evleri Üsküdar'daki mezarlıklardan birinin karşısında olmasa daha ziyâde memnun olacaklardı ama beye bu hâne pederinden miras kalmış, tebdiline de imkân bulunamamış idi. Hatta evlendiklerinden iki üç gün sonra pencereden dışarıya bakarlarken bekçinin koltuğunda küçük bir tabutun gelmekte olduğunu gördüler, ikisinin de tüyleri ürperdi, geriye çekilmek istediler; ikisi de insanın facia temâşâsındaki meclûbiyet-i mütevahhişânesiyle pencereye avdet etti! Bekçi kendisine pek de ağır gelmeyen yükceğizini bir mezar taşının üzerine koydu, mezarcılar işe başladılar. Dünyadan gitmek, hususiyle âlemi öğrenemeyen masumlar için dünyaya gelmekten kolay olduğundan beş-on dakikada hufre-i nisyân hazırlandı, bîçâre masumu içine atıverdiler. Üzerine kürek kürek toprak doldururlarken sarı benizli, gözleri çukurlanmış zayıf bir gencin halsiz halsiz feryatları duyuldu. Bu genç, çocuğun babası idi. Mezarcılar işlerini bitirdiler, kubbe-i semânın altında bir kubbecik daha peyda oldu! Herkes dağıldı, bîçâre peder de yaşlarla dolu gözlerini silerek beşikten mezara intikal eden çocuğunun âramgâh-ı ebedîsine baka baka koluna girmiş olan arkadaşının ibramlarıyla gözden kayboldu.

O zamana kadar bu vakayı birbirlerini kucaklayarak dehşetli bir sükûnetle temâşâ etmekten ve mahzun nazarlarını ara sıra mezc eylemekten başka bir şey yapmaya muvaffak olamayan zevç ve zevce çocuğu yalnız, mezarı garip görünce heyecana geldiler, ağlamaya başladılar. Genç kadın "Bey! Allah aşkına bu evden çıkalım!" diyerek kocasının boynuna daha ziyâde tehâlükle sarıldı. Bey "Çıkalım Emineciğim vallahi ben bile erkek iken bu hâle tahammül edemiyorum" cevabını verdi. Emine Hanım "İçimden ne geliyor bilir misin bey! Bizim de bir çocuğumuz olacak, şu mezarlığa gömeceğiz" deyince Ahmet Bey "Sus Emine beni çıldırtacak mısın?" diyerek hüngür hüngür ağlamaya başladı. Yeni gelin gayet masumâne bir his ile söylediği sözün hâsıl ettiği tesirden dolayı pek mahcup olarak ipek mendiliyle beyinin gözlerini silmekte iken evin hizmetçisi, aşçısı, vekilharcı hâsılı her şeyi olan Çerkes dadı içeri girdi: "A, tövbe estağfurullah! Bak hele şunlar ne yapıyorlar! Çok şey vallahi. Haydi bakalım. Sizi gidi yaramazlar sizi! Haydi, yemek soğudu. Vallahi kardeşim böyle şey görmedim! Ne bu? Üç gün düğün, sonra ağlamak! Tu size!" gibi çetrefillikler ile gençleri âlem-i kederinden ayırabildi. Hengâme-i teessürlerine nefes-i vâpesin kadar hazin bir ah ile nihayet vererek dadının ellerini öptükten sonra yemeğe indiler. Gençlik unutkandır, aşk-ı nevzuhûr eshâb-ı kâinatı kendi dâire-i muhabbetlerinden ibaret görürler. İşte bizim nev-teehhüllerde sofraya kederli kederli oturmuşken yemeğe şen şen nihayet verdiler! Bilâihtiyar evin mezarlığa nâzır olmayan cihetine gitmişlerdi. Mindere yaslandılar, meşhûn-ı garâm olan çehrelerinde bir ziyâ-yı latif, müştâk-ı visâl olan dudaklarında bir ihtizâz-ı hafif olduğu halde bîmecal kaldılar. Pencerenin önüne asılmış olan kanaryanın kendi kadar zarif, nazik nagamatını dinleye dinleye gözleri mest-i hâb olmaya başladı. Kollarını birbirlerinin omzuna attılar. Kahve fincanlarını getirerek masanın üzerine koyan dadıyı hayal meyal görmüşlerdi, uyudular! Küçük çocuğun mezarı bunların nûr-ı nigâhından bile mahrum oldu. Fakat kim bilir? Ruhu bir melek yavrusu gibi üzerlerinde pervaz etmektedir!

***

Ahmet Bey'in babası anası yoktu. Yalnız bir amcası vardı ki kendisini pek çok sevmezdi. Haremi ise Çerkez dadıdan başka kimseye mâlik değildi. Beyle hanımın izdivacından tamam bir sene sonra beyin amcasıyla haremi evlerine gelmiş bir de ebe kadın çağırılmış idi. Fatma Hanım son derecede müşkilat ile vaz-ı haml ederek dünyaya bir kız çocuğu getirdi. Ayşe tesmiye ettiler. Validesi doğurduktan sonra beş-altı ay yataklarda kaldı. Emrâz-ı rahmiye ve asabiye on altı yaşında doğurmanın neticesi olarak bîçâre kadını istila etmiş, gitmişti. Meraklı, hiddetli, huysuz oldu. Hele kızcağızına kendisi süt vermek mecburiyeti zavallı valideyi bütün bütün harap etmiş idi. Hatta Ayşe bir yaşına yaklaşınca validesinin hayatından kat-ı ümîd olunmuş iken cilve-i kader bu kadıncağıza ölümden beter bir akıbet hazırlamış olduğu için ecel kendisini isteyemedi, gide gide iktisâb-ı âfiyet etti. Hareminin tedavisinde Ahmet Bey'in gösterdiği gayret ve himmet sahîhen şâyân-ı takdirdir. Bîçâre çocuk kendisini her türlü ezvâk-ı sabâvetten mahrum eder, maaşını, gelirini, vaktini, uykusunu ümîd-i istikbal kadar mütebessim bir memnuniyetle haremine vakfeyledi.

Ayşe emekliyor, bir halde ki kollarına dayanarak ayaklarını oynatmaya, ayaklarına istinat ederek kollarını uzatmaya çalıştıkça cemâline kevkeb-i gârib gibi mahzun bir renk, mübteki bir donukluk arız oluyor.

Çocuk pek zayıf, acaba kaç yaşında yürüyebilecek? Annesi babası yüzüne baktıkça birbirlerine bakmaktan ihtiraz ediyorlar. Çünkü üzerine titredikleri yavrunun kalplerinde hâsıl eylediği tesir-i hazîni birbirlerinden saklamak istiyorlar: Ayşe ile beraber pederinin serveti de emekliyordu. Gümrükte maaşı yavaş yavaş arttı. Küçük bir dükkân sattı. Büyücek bir arsa alarak hayli istifade eyledi.

Ayşe üç yaşına basıp da yürüdüğü zaman pederi âdeta refahiyete mazhar olmuştu. Zevç ve zevcenin muhabbetleri ise koşa koşa ilerliyordu. Gayet halûk olan Ahmet Bey hareminin sinirlerindeki rahatsızlıktan mütevellit muâmelât-ı acîbesine karşı pek ziyâde sabır ve sükûnetle mukabele eder,

numune-i zekâ ve merhamet olan Emine Hanım da beyini azıcık rencide edecek bir muamelede bulunduğunu müteakip nedamet ederek kabahatini pek çabuk tamir eylerdi. Hususiyle nazarları biraz şiddetle tekabül edince Ayşe'nin çehre-i hazîni aralarına girdiğinden o cemâl-i masumdan uçan ibtisâm-ı latif yüzlerine in'itaf eyler, hemen çocuklarını öperler, sonra da birbirlerine sarılırlardı. Aile bahtiyar idi.

Ayşe büyüyor; bir surette ki tabiatın sabâvete bahşeylediği sürat-i itilâ kuvve-i maddiyesinden ziyâde kuvve-i maneviyesine taalluk etmiş, sekiz dokuz yaşında olduğu halde boyu kısa, rengi sarı, kolları ince fakat zekâsı harikulâde! Evin içinde ne olursa biliyor, anlıyor. Hele pederiyle validesinin arasında küçük bir iğbirar hâsıl olsa Ayşe yetişiyor. Dehân-ı bülbülden uçan nagamât-ı rûhperverâne kadar mümtezic, hayât-âver sözleriyle ikisini de neşe-yâb ediyor. Söz tesir etmediği halde daha müessir bir vasıtası var: O büyük çocuklara nigâh ediveriyor. Bir masumun nigâh-ı melekânesine mukavemet kabil midir? Hele o masum Ayşe kadar mahzun, Ayşe kadar güzel olursa! Gözlerinde gayet ulvî bir hâl peyda olurdu. Emine Hanım bütün bütün geçmesi gayr-i kabil olan sinir hastalıklarının âlâmından kurtulamamakla beraber gençlik sayesinde nöbetlere mukavemet eyleyebildiğinden oldukça rahat ömür sürüyordu. Ahmet Bey ise işini daha ziyâde yoluna koymuş hususiyle haremini, kızını ümidinden ziyâde mesut görmeye başlamış olduğu için vakitli vakitsiz kahkahalarla gülmeyi itiyat edinmişti. Aile pek bahtiyar idi.

Ayşe güzelleşiyor; vücudu, tarâvet-i ezhârın letâfet-i envârıyla imtizacından hâsıl olmuş kadar nazenin! Çehresindeki meâl-i sâfiyet henüz açmış, verd-i bahârının sinesinde mübtesim ziyâ-yı şafak gibi nazar-rübâ; ela gözlerinde, pembe yanaklarında, kırmızı dudaklarında, sabâh-ı şebâbın rûh-nevâz, aşk-efrûz bedâyi-i lâhûtiyânesi, nûr-â-nûr renkler, feyz-â-feyz handelerle cilvegerdir. Gerdanıyla sinesinin arasında bir hufre var ki henüz açılmaya başlamış beyaz gül goncasına benziyor. Goncanın yaprakları tesir-i nesîm ile nasıl ihtizaz ederse kız söz söyledikçe o güzel hufrecik de

öyle titrer! Deycûr-ı seher gibi siyaha mail kumral saçlarını örmeyerek bırakmayı itiyat ettiği için omzundan beline kadar düşer, yürüdükçe leyâl-i hicrânın itimâd-ı vaslından ziyâde sevilen mütereddit ümitlerine müşâbih temevvücât-ı hafîfe görülüyor. Tebessüm hâl-i tabiîsidir, en melâmet-zede bir kalp, nigâh-ı melekânesinden neşe-yâb olmakta muztar kalır; bil-iltizâm cilveli görünür, etvâr-ı şûhânesine bakıp da firîfte olmamak kabil değildir. Sinninin iktizâsı olan laubalilik kuvve-i âkilesinin ciddiyetiyle acîb bir imtizaç hâsıl etmiş, ef'âlinde görülen çocukluğu akvâlindeki ciddiyet takip ediveriyor. Hâsılı Ayşe her manasıyla her suretle güzel! Babası, ninesi kendisine âşık olmuşlardı. Evin kızı, hanımı, vekilharcı, validesinin muini, pederinin hizmetkârı, hatta ihtiyar dadının yemek çırağı Ayşe; odaları kendi keyfince süsleyen, ekmekçinin çetelesini hesap eden, Ahmet Bey her akşam geldikçe elinden tutarak koştura koştura odasına çıkardıktan sonra esvabını toplayan, Emine Hanım her sabah odasından çıkınca güle güle yüzünü öptükten sonra kahvesini getiren, ihtiyar Çerkes yalancı dolmanın içini kavururken asma yapraklarını haşlamakla beraber zavallı dadıyı gıdıklamaktan usanmayan Ayşe; validesi ile beraber sokağa çıktıkça mahallenin gençlerini, ihtiyarlarını hüsnüne hayran eden Ayşe. Annesi babası kendisine âşık olmak değil âdeta perestiş etmek raddesine gelmişlerdi. Hele Emine Hanım'ın kızına gösterdiği muhabbetin derecesini şair olan bir valide bile tasvir edemez.

Kadıncağız kâinatı Ayşe'sinden ibaret biliyor, ömrünü Ayşeciğine vakfediyordu. Uyandığı dakikadan itibaren yavrucağına nasb eylediği nigâh-ı müşfikâneyi gözkapakları, uykudan bîtap olmadıkça kızının cemâlinden ayıramaz; güzel güzel yatan Ayşeciğin başucuna iki üç kere dönüp de soğuktan mahfuz olduğuna, rahat uyuduğuna, anne kalbinde pek güç husul bulan emniyet-i tâmme ile emin olmadıkça odasından çıkamaz idi. Ayşe büyüdükçe Emine Hanım'ın muhabbeti bir dereceye gelmiş idi ki yegâne yavrucuğunun her arzusunu yerine getirebilmek için ömrünü sarf etmek

lâzım gelse çekinmeyecekti. Bereket versin ki Ayşe az şeyle çok memnun olur, küçüğü büyük görür, âlîcenap, kerîmü'l-hısâl bir çocukcağız idi.

Emine Hanım'ın sinir rahatsızlıkları hayliden hayli tahaffüf etmiş ise de ara sıra nöbetler kendisini yoklayıp dururdu. Validesi, kekeleyerek, titreyerek yerlere yuvarlanmaya başlayınca Ayşecik gözlerine hücum eden yaşları güç hâl ile zapt ederek hastanın yanına şitâbân olur, sinir hastalıklarının neticesi olan anlaşılmaz, çaresi bulunmaz huysuzluklara, şiddetlere karşı son derece sabır ve sükûnetle mukabele eder. Nöbetin geçmesi için etibbânın tavsiye eylediği tedbirleri melek-i müekkel gibi bir faaliyet-i rûhâniye ile yapardı.

İlaçlar hiçbir şey tesir etmeyip de nöbet imtidat ederse kendi fennine kendi tıbbına müracaat mecburiyetinde bulunurdu. O zaman kızcağız sahihan acınacak hallere giriyor tecrübesi sinni kadar kalil, mâlûmatı bulunduğu âlem gibi mahdut, fakat yüreği hüsnü kadar âlî olan kız gâh ninesinin boynuna sarılır, yüzünü gözünü öper, gördüğü dürüşt muamelelere karşı yaltaklanmayı artırır, nihayet annesinin hissiyât-ı müşfikânesini tehyice muvaffak olur, gâh hayal ve hatıra gelmeyecek bir hikâye icat ederek güzel güzel, tuhaf tuhaf tabirler, tarifler ile nihayet hastayı güldürür; bu yoldaki tedbirlerden de fayda hâsıl olmayınca mahzunâne bir tarafa çekilerek yüreğini dolduran yaşları gözlerinden îsâr eder; nihayet bir nazar-ı merhamet cezb eyler idi. Kızcağız sinir hastalığına müptelâ olanların hastalıklarından başka bir şeyle meşgul edilmesi lâzım geldiğini kendi kendine öğrenmiş idi! Emine Hanım'a böyle nöbetler geldikçe evvelden beri tedavisinde kusur etmemiş olan Ahmet Bey'in kızına muzâherette de zerre kadar kusur etmediği –söylemesek bile– anlaşılır. Hanıma nöbet gelmedikçe evin içinde hiç rahatsızlık yok. Bereket versin ki nöbetler de pek sık gelmiyor. Beyin serveti daha ziyâde ilerlemiş, muntazam hayatın, mütemâdî sa'yin netice-i tabiîyesi olan refahiyetten mesudâne istifade edip duruyor. Pek şen, gayet beşûş, evinin idaresi eski halde kaldığı için maaşının, vâridâtının

tezâyüdünden dolayı kazandığı paraları hıfz eyliyor. Yalnız on dört yaşını geçmiş olan kızının cihâzını ihzar için fazla para sarf ediyordu. Artık beyle hanımın cihaz tertibatındaki itinaları tarif olunamaz. Hususiyle hanım kızına hiçbir şeyi layık göremezdi. Cihazdan kat'iyen bahsetmeyerek kızcağızlarına beğendirdikleri eşya ile sandıklar doldurdular. Her gece odalarına çekilince kızın izdivacı mevzubahis olurdu. Mükemmel bir cihâza mâlik olan o kadar terbiyeli, o kadar güzel kızlarını kime verecekler? Oldukça sevimli, zeki bir Ali Bey var, asaleti meşkûk; maliye hulefâsından Hüseyin Bey hatıra geliyor, maaşı az; gayet asil, zengin, dirayetli birkaç genç daha bulunabilir; hiçbiri yakışıklı değil. Hâsılı meleğe lâyık âdem, güneşe eş, Ayşe'ye koca bulunur mu?

Çocuğu çok zaman evde bırakmak da olmaz, işte on beş yaşını geçti. Daha dört beş sene geçerse körpeliği biter, kimse kendisini istemez. Hayır, mutlaka iki seneye kadar bir çaresini bulup evlendirmeli. Ya kısmeti çıkmazsa; hiç böyle bir şey olur mu? Hüsn-i mücesseme mâlik olmayı kim istemez? İşte her gece bir iki saat kadar böyle mütereddidâne mülâhazalarda bulunduktan sonra bir şeye karar veremeyerek uyurlardı. Lâkin ertesi sabah bu kararsızlıktan müteessir değildiler. Kız daha genç, pek çocuk, âdeta bir yavru melek. Zamanı gelince taliplerin hangisini münasip görürlerse intihap ediverirler. O sağ olsun, onun yüreği rahat etsin de hepsi kolay. Aile fevkalâde bahtiyar idi... Heyhat!

Ayşe ölüyor, verem, verem! O güzelliğe âşık katil! O gençlik düşmanı canavar! Verem bir yırtıcı hayvandır ki hurilere âraıngâh olan saharî-i behiştîde bulunur. Sinsi sinsi gezer, çeşm-i hun-harına ziyâ-yı merhamet, çehre-i gaddârına meâl-i masumiyet getirir de o hurilerden hangisi daha güzel, tabiatına daha mülayim bulunursa yanına yaklaşanlar ayaklarının altında yuvarlanmaya başlar. Kaplan iken güvercin kadar küçülür, bel'-i hayat edeceği halde cana can katacak kadar güzelleşir.

Bir kere kurbanı olacak bîçârenin elinden kurtulamayacağını anladı mı, hemen göğsüne atılıverir, demir dişleri ateş

dudakları avının ciğerlerine kenetlenir; hûn-ı mâsumunu keyifli keyifli emmeye başlar.

Verem, verem! Verem zehirli bir neşterdir ki körlenmiş olduğu için vücuda yavaş yavaş saplanır, fakat mutlaka öldürür. Verem sarhoş bir katile benzer ki ne yaptığını bilmeyerek yalnız kana susadığı için en kıyılmayacak canlara kıyar; verem kadar mel'un hastalık yoktur: Güzellere musallat olur, güzelliklerini şiirin tasvirinden âciz kalacağı mertebe ilâ ettikten sonra hayatlarını mahveder.

Kızcağız verem olmuştu. Zaten zayıf, narin vücudunda o müthiş hastalığa olan istidat bir kere soğuk alıvermekle kendini gösterdi. Öksürükler, gizli nöbetler başladı; validesi, kendi gibi şefkati yüreğine sığamayan, kızını dünyaya getirmişse dünyaya onu sevmek için gelmiş olduğuna kanaat eden bir valideye mahsus hassasiyet-i harikulâde ile daha veremin mukeddematı görünmekte iken hastalığı anlamıştı; hatta Ayşe soğuk alarak yatıp da celp edilen mahalle hekimi çocuğun adi sıtmadan başka bir şeyi olmadığını beyan edince hanım tabibe o kadar mahuf bir nazar-ı istihzâ ile baktı ki odada bir valide daha bulunsa kadıncağızın yüzünden yüreğini görebilirdi.

Ertesi gün üç doktor birden celp olundu. Ayşeciği yatağına oturttular. Bürünmüş olduğu ebr-i seher gibi beyaz entari mini mini yüreğinin darbelerini örtemiyordu. Başına etrafı boncukla müzeyyen pembe tülden namaz bezi örttüler; iki üç teli o örtüyü de tecavüz etmiş olan saçlarının rengi seçiliyordu. Vücudunu istila eden hararetin tesirinden güneş cemâline şafak renkleri kadar latif bir ihmirar, gonca dudaklarına sevâbitte görülen parıltı kadar hafif bir ihtizaz gelmiş, neşe-i şebâba müstağrak gözleri muttasıl oynayıp duruyor; nefes aldıkça küçük çekme burnunun kanatları kırmızı kuş gagaları gibi açılıyor. Çehresinden hiçbir vakit ayrılmayan hande hüsnüne bütün bütün âşık olmuş, gözlerinden kaşlarına, yanaklarından dudaklarına koşuyor, kızcağız bu hâlinde ne kadar güzel, ne kadar nazar-rübâ! Doktorlar içeri girince hayran oldular. Bir iki dakika gözle-

rini o güzellik meleğinden ayıramadılar. Hekimler kendisine nigâh etmekte iken o validesine teveccüh ederek "Anne ben çok hasta mıyım? Neden üç hekim birden getirdiniz? Siz hasta olunca bir hekim bile gelmez; Allah Allah! Bana neden bu kadar doktor efendileri çağırdınız? İster miyim? Vallahi bir şeyim yok anneciğim. Baksanıza: Nasıl gülüyorum. Azıcık dizlerim ağrıyor. Aman anne bak bak! Pencereye bir serçe kondu, susun susun kaçmasın, kuzum beybabacığım yavaş yavaş git şunu bana tutuver! Vallahi yine azat ederim; bir kere gagasını öpeyim koyuveririm. Ha benim kanaryam nerede dadı? Koş dadı, koş! Kanaryamı getir! Belki serçe kaçmadan duyar da içeri gelir. Ah ne güzel kuş! Anneciğim yalancı dolmadan bir tanecik olsun yemeyecek miyim? Ooof hararetim var. Bana biraz su verir misiniz?" gibi karışık karışık, güzel güzel söyleniyordu. Doktorlar nöbetin tamamen hükmünü icra etmekte olduğunu anladılar. İçlerinden beyaz sakallı, ak saçlı doktor "Hanım kız, dur bakalım! Sana yalancı dolma kim yedirecek? Dolma yemek serçenin gagasını öpmek gibi kolay değildir. Hele bir kere ne yaramazlıklar ettiğini anlayalım, sonra düşünürüz." dedi, sinnin muhteremliğine, ilmin verdiği ciddiyetle Ayşeciğin karyolasına yaklaştı; muayeneye başladı. Nöbet göğsün muayenesine gelip de doktor açık başını çene altına uzatınca Ayşe hafif bir istikrah alâmeti göstererek başcağızını biraz geriye aldı, mini mini eliyle doktorun kafasına "tuzlayım da kokma" işareti yapıyordu. Herkesin, hatta mebhut bir halde bekleyen Emine Hanım'ın yüzünde tebessümler göründü. Ayşe bu tebessümlerden cüret-yâb olarak latifesini tekrar etmekte ve nöbet hâliyle ara sıra küçük parmaklarını doktorun başına haylice temas ettirmekte bulunduğu için doktor başına geleni pekâlâ anlamıştı. Mâmâfih muayenesine devam eyledi. Ayşe'ye baktığı zaman câlî bir tebessümle âlûde-i teessür olan ulvî çehresinde bir damla gözyaşı yuvarlanıp düşmekte idi; fakat o katre-i meyusiyeti Emine Hanım'dan başka kimse görmemişti. Bîçâre validenin o zamanki hâli nasıl tasvir edilir!

Doktorlar birer birer muayenelerini bitirdikten sonra konsültasyon yapmak için bir odaya çekildiler. Hayli zaman söze başlayamadılar. Müthiş bir hakikati itiraf etmek ne kadar güçtür! Nihayet ihtiyar doktor: "Dehşetli bir veremin karşısındayız değil mi?" dedi. Diğerleri gayet müessir bir "ah" ile tasdik ettiler. Doktorların bu kadar müteessir olmaları mübalağalı bir tasvir addedilmesin. En muteber, en muhterem doktorlarımızdan biri bana demişti ki "Yirmi üç yaşında doktor oldum, elli yaşındayım. Binlerle hasta gördüm, ameliyatta hazır bulundum. Her şeye alışmak mümkün oldu, vereme bir türlü alışamadım. Melek kadar güzel bir çocuğun göğsüne kulağını koyup da veremin pençesinde mahvolacağını anlayınca ağlamamak elimden gelmiyor!" Ayşe ise melekü'l-melâik ıtlakına şâyân bir bedia-i şebâb! Öleceğini kim bilir de yüreği yanmaz? Doktorlar belki bir saat düşündüler. Verem var kuvvetiyle çocukcağıza hücum etmiş, ciğerleri zehirli yaralar içinde kalmış, hayatı bir gülün ömrü kadar ancak imtidat edebilecek. Ne yapmalı? Ayşe'yi muhakkak olan mevtin pençesinden kurtarmak için değil, gençliğine doymadan mezara kavuşmaması için ne çare bulmalı? Sad hayf! Verem bir cellâd-ı akûr, tıp bir mahkûm-ı âciz. Verem ateş dişli bir ejder, tıp kâğıttan mamul bir kerpeten! İhtiyar doktor o kadar imâl-i fikr etti ki tedâbir-i malûmenin kâffesi ittihaz olunsa yine bir şey kazanılmayacağı anlaşıldıktan sonra "Mümkün olsa şu çocuğun göğsünü açar ciğerlerini dağlarım! Ciğerleri kurtarsak belki sonra kanı temizlemeye muvaffak olurduk!" demiş idi. Hayâl-i beşerin erdiği noktaya kudret-i insaniye de vâsıl olsa idi bugün dünyada müşkül, hatta mümtenî bir şey kalmazdı. Hayfâ ki tahayyülatımız ne kadar parlak ise maddiyatta o kadar zalâm içinde kalıyoruz.

Doktorlar yine malûm olan tedâbirin ittihazından başka bir şey yapamadılar. Şiddetle hükmünü icra eden nöbetin teskini için bazı ilâçlar, nöbet geçince kullanılmak üzere arsenik, kreozot, kına kına mürekkebâtı gibi şeyler istimal olunacak, Heybeliada'da ihtiyâr-ı ikamet edilecek, her sa-

bah süt içilecek, kızcağız hiç üzülmeyecek... ilh. Ahmet Bey doktorların tavsiyelerini dinlemiş, halin vahâmetini layıkıyla anlamış idi. Zaten etibbâ hakikati mümkün olduğu kadar örtmeye çalışarak kendisine söylediler. Emine Hanım'a bittabi bir şey denilmemişti. Söylemelerine hacet mi var? Kadıncağız evvelden beri çocuğunun hastalığını biliyor, öleceğini anlıyor! Bedbaht valide! Hekimler gider gitmez kocasının yanına gelerek tüyleri ürpertecek kadar dehşetli bir sükûnetle: "Bey sakın yalan söyleme. Ben biliyorum, Ayşe yolcu! Hekimler de öyle diyor değil mi?" dedi. Ahmet Bey ne desin, ne yapsın? Kimin hâlini kimden saklayacak? Hareminin ağlaya ağlaya boynuna sarılmakla iktifa etti. Emine Hanım: "Ben bu eve ilk geldiğimiz zaman söylemedim mi bey? İşte bizim de bir çocuğumuz oldu, büyüdü, şimdi ölecek! Karşımızdaki mezarlığa gömeceğiz! Kuzum Bey! Yeri güzel olsun, toprağı yumuşak olsun, üzerine körpe bir servi dikiniz... Hem pek uzak yere gömmesinler. Ben Ayşeciğimi isterim... Ayrılamam... Aman bir şey oluyorum! Ayşe, Ayşe neredesin? Gel kızım, yavrum gel. Bak bak anneciğin ne oluyor! Ayşe... Ayşe!" diye feryat etmeye başladı. Odanın kapısı birdenbire açıldı. Ayşe göründü: Aman ya Rabbi o ne hâl! Saçlar perişan, gözler tâbân; eller, dudaklar tir tir titrer; yüzünden kırmızı ateşler saçılır. Nefes almaya tâkati kalmamış; korkusundan, helecanından güzelliği bile seçilemiyor!

Koşa koşa geldi: "Ne var anne? Ne oluyorsun?" diyerek ikisinin arasına yığılıverdi, gözleri kapandı, yüzü birdenbire ölü rengi bağladı. Nefes alınıyor zannolunurdu. Annesi, babası o kadar süratle kendilerini topladılar ki orada bir enstantane fotoğraf bulunsa da hallerini tasvire kalkışsa muvaffak olamaz! Yavrularını kucaklarına aldılar, yaşlarını gözlerinde, feryatlarını yüreklerinde hapsederek çocuğu yatağına kadar götürdüler. Ayşe, başı yastığa konulunca gözlerini açtı: "Anneciğim nen var? Beybabama mı darıldın?" dedi. Şefkat-i mâderâne her şeye hatta yürek acısına bile galebe eder. İşte kızının hayatından kat-ı ümîd eden bu valide de kederini unutmuş, Ayşeciğini rahatsız ettiğine nâdim

olmuştu. Yavrusunun gözlerini, yanaklarını öperek "Yok kızım yok, hiç ben babana darılır mıyım? Hani benim nöbetlerim yok mu işte o... Senin yatakta olduğunu unuttum, ilacını istemek için çağırdım" gibi bir bahane buldu. Kız: "Anneciğim, lokman ruhunu isterseniz yukarıki odada konsolun gözündedir." diyerek gözlerini kapadı, dalgın dalgın uyumaya başladı.

Bu müthiş günün gecesi dadı, Ahmet Bey'i yatırmaya muvaffak olmuştu. Fakat Emine Hanımı –ne söyledi ise ne yaptıysa– kızının odasından ayıramadı. Nihayet çocuğu ikisi beraber beklemeye karar verdiler. Dadı, hanımın yaptığını yaptı, kendisine bir şilte serdi, saat üç, Ayşe uyuyor, dadı uyukluyor. Ya Emine Hanım ne halde? Kızının ayakucunda bir mindere yığılmış; uyumak nerede?.. Yaşamaya bile muktedir değil: Kederden yaratılmış vücut! Mütecessim-i bükâ! Nigâhı yavrusunun nîm münevver olan çehresine münatıf, bir dakika, bir saniye o hazin çehreden ayrılamıyor; elleri titreyerek, yüzü sapsarı, dişleri kenetlenmiş... Can evinden gelen feryatlar duyulamıyor, gözleri kurumuş... Yüreğinden kopan kanlı yaşlar dökülemiyor, sinirleri pek müteheyyiç, âdeta nöbet hâlinde. Mâmâfih kendisini zapt ediyor... Ana yüreği velev muvakkat olsun en büyük tesîrât-ı maddiyeye galebe eder. Hele o yürek Emine Hanım kadar hassas bir kadının kalb-i cerîhadarı olursa... Her saat çaldıkça bîçâre valide kederini meserrete tahvil ederek çehre-i meyusuna nûr-ı ümid vererek kalkıyor, Ayşeciğine ilacını veriyor. Kızı uyur uyumaz yine eski sükûnetine, eski dehşetine avdet ediyor. İnsan değil meyyit! Meyyit de değil valide! Kızının öleceğini bilen bir valide!

Saat yediyi geçti. Ayşe rahatça uyumakta, dadı horlamakta, idare kandilinin nuru Ayşeciğin ruhu gibi gâh sönüp gâh parlamakta idi. Emine Hanım birdenbire yerinden kalktı. Kuru elleriyle dağınık saçlarını yolarak odanın içinde hızlı hızlı dolaşmaya başladı. Gözleri bütün bütün dışarıya fırlamış, renginin sarılığı siyaha munkalip olmuş. Alnından ter taneleri dökülüyor; sık sık, kesik kesik nefes alıyor. Bağı-

racak, sesi boğazında tıkanıp kalıyor; ağlayacak, yaşları gözüne gelmeden yanıyor. Biraz evvel ne kadar sükûnetle meyus ise şimdi o kadar telâş ile mustarip. Muttasıl geziniyor, adımları gittikçe sıklaşıyor, dişlerini gıcırdatmaya, yüzünü buruşturmaya, kollarını ileri geri alarak gerinmeye başladı. Gözü kaşı oynuyor; başına ateşli çiviler saplanıyor. Sinir nöbeti pek şiddetli! Ara sıra bazı karışık sözler söylüyor: "Hayır! Hınzır! Olmaz, öldüremeyeceksin, almayacaksın. Ben sana Ayşemi verir miyim? Odada ne fena kokular var! Püf! İlaç olmalı. Ne güzel! Hiç Ayşeciğim toprak olur mu? Ha ha ha! Ayşeciğimi alacakmış ölüm! Vallahi seni boğarım... Of ne sıcak hava! Ben neredeyim acaba? Bey kim bilir nasıl uyur. Uyur mu ya? Ayşeciğim! Yavrum benim!"

Kadıncağız bu hallerde çırpınıp dururken pencerenin biri açıldı: Yeni evlendikleri zaman küçük bir mezara küçük bir tabut getiren bekçinin şekli göründü. Emine Hanım duruverdi. Bekçi yine koltuğunda bulunan o tabutu âheste âheste pencereden içeriye uzattı. Kapağı açıktı. Tabut büyüyor ama ne kadar yavaş, hissolunmaz derecede. Bekçi yükünü bir türlü pencereden atamıyor idi. Emine Hanım'ın nazarı, seyyâle-i âteşîn olmuş. Tabutu da bekçiyi de yakmaya çalışıyor. Mümkün mü? O küçük tabutun etrafında birçok melekler peyda oldu ki hepsi Ayşe'ye benziyor: Her biri Ayşe'nin bir başka sinnindeki güzelliğinden yaratılmış! Tabutu omuzlarına aldılar, ilerlediler. Büyüyor, tabut gittikçe büyüyor. Ayşe kadar oldu! Pencereden içeri girdi. Melekler birdenbire kayboldular, bekçi şeytan oluverdi. Dehşetli, korkunç bir şeytan! Tasallüp etmiş kan kadar kırmızı... Dişlerinin arasından alevler fırlamakta, cehennemî bir hava terennüm ediyor. Gözlerinin ucundan kıvılcımlar sıçramakta, müphem müphem bakıyor. Yüzü yanmış kömür kadar siyah! Acı acı gülüyor. Yüklendiği tabut değil ateş ocağı! Ayşe'nin yatağına doğru ilerledi. Gidiyor. Ayşe'yi yangın içine alacak... Yaklaştı, gitti... Tabutu kıza örtüyor... Hey! Aman...

"Anne, anneciğim! Yine ne oluyorsun?" Ninesinin feryatları Ayşeciği uyandırmıştı. Yavrusunun titrek sesini duyar

duymaz da Emine Hanım kendine geldi, gözünün önündeki müthiş, mahuf hayalat kayboluyordu. "Korkma, Ayşeciğim korkma! Yine benim nöbetlerim... Seni rahatsız mı ettim kızım? İlacını içer misin yavrum?" dedi.

***

Çocuk şiddetli nöbetlerden bir haftada kurtulabilmiş idi. Mevsim geçmiş olduğu için Heybeliada'da güç hâl ile bulabildikleri evceğize naklettiler. Çocuk pek zayıf, o kadar ki bîçâreyi sedyenin içine yatırmaksızın iskeleye kadar indiremediler.

Ada vapuruna binilip de yol almaya başlanınca ciyâdet-i havanın, tahavvül-i mekânın tesiratı Ayşe'ye biraz kuvvet verdi. O mevt ile pençeleşen masumun –bahara yetişmiş bülbüller gibi– zemzemeye âğâz ile her gördüğünü sorması, büyük vapurların önünden geçtikçe ellerini çırparak sevinmesi, dadısıyla şakalar etmesi ne kadar hazin bir levha-i letâfet teşkil ediyor!

— Anne, biz adaya niçin gidiyoruz?

— Tebdil-i hava edeceğiz, kızım, hekimler öyle söyledi...

— Çok hasta mıyım ben, anneciğim?

— Allaha emanet, iki gözüm! Bir şeyciğin yok ama hava değiştirirsen zaafın çabuk geçer. Hem ben de tebdil-i hava etmeli imişim.

— Adalar güzel midir anneciğim?

— Pek güzeldir kızım.

— Bizim evden de güzel mi?

Şu son sualin ulvî masumiyeti nine yüreğine nasıl tesir eder! Emine Hanım gözlerinden feverân-ı dümûu men için gözkapaklarını çürütecek kadar sıktı, yavrusunu bağrına bastıktan sonra Adalar hakkında mâlûmat vermeye başladı.

***

İsticar edilmiş olan evin en yüksek, en ziyâde güneşe maruz odası hastaya tahsis olunmuştu. Lâkin kızcağızı doğruca odasına götürmediler. Hiç oda hazırlanmadan, süslenmeden Ayşe gelir mi? O dadısı ile beraber diğer bir odanın

penceresinden etrafı seyrederken Ahmet Bey'le Emine Hanım eşyayı açtılar, bir saatin içinde odayı kızın en ziyâde sevdiği şeylerle dolduruverdiler. Öyle hâl-i zaafta bulunan bir hastada sevincin de keder gibi fena tesirat zuhura getirebileceğini düşünemeyen Ahmet Bey kızına birçok hediye getirmiş idi. Ayşe odaya girip de etrafına bakınca gözlerinde bir pertev-i neşât parladı. Yüzünde gonca gonca handeler göründü. Güç hâl ile yürüyebilirken vücudunda bir kuvvet hisseyledi. Koşa koşa gidip babasının boynuna sarıldıktan sonra minderin üzerine konulmuş olan pembe atlas esvabı hemen arkasına geçirdi; beyaz hotozu başına, karyolanın ayak ucundaki işlemeli terlikleri ayağına giydi; aynanın karşısına şitâbân oldu. "Aman beybabacığım, ne güzel esvap! Bunu hazır mı aldınız? Ya hotozum... Ya terlikler... Bak anne nasıl güzel oldum. Şimdi beni Melek Hanım görse kıskanır mıydı, anne? Melek Hanım acaba bize misafir gelir mi? Ay bir de şemsiye varmış! Ah benim elmas beybabacığım!" gibi sözlerle çocukluktan ayrılamayan yeni gençliğin küçük küçük, güzel güzel eş'arını okuyor; şemsiyeyi açmış elinde çevire çevire güneşe karşı tutuldukça parıl parıl parlayan mavi ipek tüllerinin rengine baka baka odanın içinde koşarcasına dolaşıyor; bazen tevakkuf ediyor, ama dizlerinin titrediğini, kuvvetinin azaldığını hissettiği için değil: Ayna var, süsüne bakacak... Güzelliğini sevecek.

— Ay, o pencerenin içindeki çiçekler nedir? Aman ne renk renk... Mavi, kırmızı, mor, sarı, pembe, turuncu... Dur bakayım, iyi kokuyorlar mı? Oh... İçim açıldı! Kuzum anne, şu küçük mine çiçeği gibi bana bir oya işletiniz; ama tıpkı bunun gibi olsun; hotozuma dikeyim. Acaba bu çiçeği diksem solar mı? Ah yazık, koparamam. A ... a... Pencerenin önünde bir kanarya daha asılı. Bu benim kanaryam değil... Daha güzel, bana ne çok şeyler almışsınız, beybabacığım! Durun bakın, ben de iyi olunca size bir terlik işlemez miyim? Aman efendim, kanaryayı içeri alır mısınız? Üşür de hasta olur.

Ahmet Bey kafesi içeri aldı. Ayşe yavaş yavaş yaklaştı. Ağzını daha açılmamış bir gonca kadar küçülttü. Kafese

hande gibi latif, ziyâ kadar hafif bir buse kondurdu. Kanarya tüneğinde sıçrayarak kuyruğunu, kanadını ince ince oynatarak ötmeye başlayınca: "Aman ötüyor da... Verin babacığım, verin öbürünün yanına bakalım ne yapacaklar" dedi. Hemen kafesi aldı. Odanın öbür köşesinde asılı bulunan diğer kanaryanın yanına kemâl-i süratle götürdü. Oradaki sandalyenin üzerine minderden bir yastık koyduktan sonra üstüne çıktı. Kafesi asar asmaz indi: Birdenbire gözleri kararmış, rengi uçuvermiş idi. Dizleri pek ziyâde titriyor... Âdeta sendeliyor... Düşecek, o zamana kadar kızının yorulacağına ihtimal vermeyerek hâline dalgın dalgın, hayran hayran bakakalmış olan Emine Hanım yetişti; bedbaht çocuğu kucağına alarak karyolasına götürdü. Su vermeyi münasip görmüş idi. Çocuk dolu bardağı eline alınca yorgunluğun, heyecanın verdiği hararetle tamamen içti.

Vücut ter içinde, ciğerler pek ziyâde güçlükle hareket ediyor, asaba durgunluk gelmiş, bir de ziyâde mayi doldurularak mideye iltihap getirilirse ne olur? Öksürük başladı, kuru bir öksürük. Ayşeciğin dar göğsü süratle oynuyor, alnında ter taneleri ziyâdeleşti. Sarı benzine pembe pembe benekler konuyor, koluna dayanmaya mecbur oldu. Validesi elini eline almış, yaralı ciğerlerini görüyormuş gibi yüzüne bakıyor. "Pürsişlerime suâl-i zâlim, reddeyler idi cevâb-ı muzlim!"[1] Öksürük, o melun verem öksürüğü gittikçe şiddetini artırıyor... Nihayet kızcağız titreye titreye elini uzattı. Kendi kadar küçük, teni kadar nazik mendilini göğsünden çıkararak ağzına götürdü. Öksürük durdu. Ayşe arkaüstü düşüverdi.

Emine Hanım mendili aldı; köşesinde, açılır açılmaz solan goncalardan rüzgârın koparıp da atıverdiği yapraklar kadar küçük, renksiz, hazin bir kan parçası vardı. Hanım gayet mehip bir tavır ile mendili kocasına uzattı:

— Bak, bey!

---

1 Abdülhak Hamid'in veremden vefat eden eşi Fatma Hanım için yazdığı "Makber" şiirinden.

Ertesi gün adada ikamet etmekte olan ihtiyar doktor davet olunmadan geldi. Ahvâli kendisine anlattılar. Çocuğun heyecanını mucip olabilecek muamelelerden tevakkî olunmasını tekrar tekrar tembih eyledi. Tertip edilmiş ilaçların şeklini değiştirdi.

Fenn-i tıp ki hayat-ı beşerin en mukaddem hâmisidir, hiçbir zaman çalışmaktan kendisini alamaz; belki hiç umulmadık bir ilaç tesir ediverir! İşte mühlik hastalıklara karşı muayyen olan ilaçlar terkîbât-ı muhtelifede vererek sönük bir hayatı tenvir için leyâl-i ye's arasında titreyen donuk bir lem'a-i ümîde rabt eylemek tıbbın ulvî aczlerindendir. Tabip sekerat hâlinde bir hastanın yanında bulunur. Yine kat'a meyus değildir. Mevt muhakkak, lâkin tehiri kabil olamaz mı? Ya çaresi bulunur da bir hayat temdîd olunursa... Eyvah!

Ayşe ölüyor mu? Hayır, Ayşe güzelleşiyor. Hem nasıl güzellik! Asumanın mehâsin-i mücerredesine tecelligâh olan kalb-i şair açılsa da âlem-i hissiyâtın muhayyel melâik-i letâfeti meydana çıksa aralarında o güzelliğe, o verem güzelliğine misal bulunamaz... Gençlikle verem ikisi birden Ayşe'ye âşık olmuşlar; biri ne kadar rengi, tarâveti, neşesi, parlaklığı; öbürü ne kadar hüznü, infiali, ıstırabı varsa bir araya topluyor, o nazik kızcağıza hücum ediyorlar. Zavallı çocuk! Hüsn-i masûmunda parlaklık gülerken tavr-ı mağmûmunda donukluk ağlıyor; fecr-i şebâbın pembe nurları çehresinde dolaşırken gonca-i ömrünün solmuş renkleri dudağına konuyor; hande hande münceli yanaklarına hazin hazin karanlıklar çökmüş, lem'a lem'a mübtesim gözlerine katre katre giryeler geliyor! Tulû ile gurup, bahar ile hazan maddeten birleşmezse mânen birleşir: Ayşe, güneş doğmadan evvelce maşrıktan hafif bulutların altında hayâl-i şâirâneye arz-ı dîdâr eden letâfet perileri kadar güzel, fakat gurup zamanı bir kabristanın gölgeleri arasına karışan sönük ziyâlar kadar hazin! Cemâlinde şebnem-alûd ezhâr-ı rebîî kadar sabâhat, fakat meâlinde yağmur tanelerinden cezb-i hayat edemeyen soluk yapraklar kadar fetret var! Hayır, hayır, Ayşe ölmek için güzelleşmiyor, güzelleşmek için ölüyor!

***

Etibbânın tavsiyesi mucibince çocuk şu yolda yaşıyordu: Her sabah tulû-ı şems ile uyanır, bir fincan süt içer, kanaryalarına, çiçeklerine yem, su vermek gibi kendini yormayacak ufak tefek işlerle meşgul olduktan sonra güneş yükseldiği zaman validesinin yahut dadısının koluna dayanarak çamların arasında dolaşmaya çıkardı. Nihayet yarım saat dolaşabiliyor; narin vücudunda kuvvet yok ki! Hele iptidâları bir çeyrek ancak gezinebilirdi. Öğle yemeğini pederinin, validesinin ibramlarıyla bir kuşun yem yiyişi kadar yiyince istirahat ederdi. Akşam üzeri yine yarım saat gezmek, gece üçten evvel uyku.

Şu suret-i hayatı yazdığımız gibi muttarit zannetmemeli, gün olurdu ki Ayşe hiç gezmeye çıkamazdı: Sabahları pek ziyâde hararetle uyanır, akşama kadar ateşler içinde yanar, bazen hiç yemek yiyemez idi. Daimi olan hafif kuru öksürük birdenbire şiddetini artırdığından çocukcağız yemek yemeye değil, nefes almaya muktedir olamazdı. Merhametsiz, kanlı, katil öksürük!

Verem olanlar öleceklerini hatırlarına getirmez, derler. Bu hâl ekser vâkîdir. İşte Ayşe de hastalığının dehşetini hiç tasavvur edememiş, hatta tükürdüğü kanların midesinden geldiğine kanaat hâsıl etmiş idi. Mâmâfih bîçâre Emine Hanım kızından hakikati ihfa edebilmek için çok sıkıntılara dûçâr oldu.

Ah! O şefkatin numune-i zi-hayatı olan validenin hâli nedir? Kendi vücudunu, fikrini hatta kalbini bir tarafa bırakmış, Ayşe'ye vakf-ı mevcudiyet eylemiş. Kocasının, dadının ısrarlarına, ricalarına acı acı tebessümlerle mukabele ederek gece sabahlara kadar kızının başucunda bekliyor, ertesi gün bir saat uyursa rüyasında kızcağızı ile uğraşıyor, yediği tağdiye-i nefse, giydiği muhafaza-i vücuda gayr-i kâfi. Ayşe'den başka hemen kimse ile konuşmuyor. Kızı ile konuşmaya başlayınca ne güzel masallar icat ettiğini, ne tuhaf sözler söylediğini görenler hastanın annesi olmadığına hükmederler! Sinir nöbetleri her gün belki her saat şiddetle gelmekte, lâkin kimse anlamaya muktedir değil. Kadının azm-i

kahramânânesi kuvâ-yi tabiiyeye bile galebe etmiş, sinirleri titriyor da raşeleri görünmüyor. Nefesi tıkanıyor da Ayşeciğine söylediği lâkırdıyı kesmiyor; gözlerine hücum eden yaşlar tekrar kan oluyor da zehirli zehirli yüreğine akıyor. Allah ile ahdetmiş, ölümden kurtaramayacağını bildiği çocuğunun ölüsünü görmeyecek; Ayşe'sini birkaç sene daha yaşatacak; kendisi yavrusundan evvel ölecek. Bedbaht anne!

Mâder-i tabiat ara sıra validelerle istihza eder: Adaya geldiklerinden bir ay sonra Ayşe'nin hâlinde sahte bir temâyül görüldü. İkinci ay kız daha ziyâde iyileşti. Ev halkı sevincinden çıldıracaktı. Emine Hanım da kızının biraz daha yaşayabileceğinden ümitvar olmaya başladı. İki vaka zuhur etmese idi, belki kadıncağızın yeise benzeyen ümidi yaz geceleri kadar olsun imtidat ederdi.

Bir gece hareminin hemen hemen kızı kadar zaafa dûçâr olduğunu gören Ahmet Bey nihayet derecede yalvararak Emine Hanım'ı Ayşe'nin odasından çıkmaya irzâ edebildi. İhtiyar dadıyı nöbetçi bıraktılar. Ahmet Bey her saatte bir hastayı yoklamak vaadinde bulunarak haremini morfinle uyuttu. Kendisi uyumamak için kahve içip duruyordu. Bîçâre peder kızı hastalandığı zamandan beri yalnız o gece kalbinde bir hiss-i mesûdiyet bulabilmişti. Haremi de kızı da rahat rahat uyuyorlar. Saat vurdukça çocuğun odasına geliyor, muntazam teneffüslerini dinledikten sonra müsterih olarak avdet ediyor. Sad hayf! Bir saat bir ömrü değil, bir âlemi imhaya kâfi zamandır. O gece hava durgundu, fakat nısfü'l-leylde hafif bir poyraz çıktı. İnce ince yağmur yağıyordu. Hava soğudu. Ahmet Bey odaya son gelişinde kızının üstüne bir yorgan daha örttü. Biraz sonra Ayşe iki yorganın altında terlediğinden açılmış idi. Şiddetini artıran rüzgârın tazyikiyle odanın bir penceresi de açılıverdi. O rutubetli, soğuk rüzgâr çocuğun terli vücuduna nüfuz etmeye başladı; pederi saat başında gelip de pencereyi kapayıncaya kadar hastanın yaralı ciğerlerine zehirler dökülmüştü.

Sabahleyin Ayşe bir kırıklıkla uyandı. Keşke bela bundan ibaret olsa! En ziyâde sevdiği kanaryası ölüvermişti. Nasıl

söylemeli, nasıl saklamalı? Emine Hanım birçok düşündü, söylemekten başka çare bulamadı.

— Kızım, sana bir şey söyleyeceğim ama üzülmeyeceksin.

— Ne var anneciğim beybabam mı hasta?

— Yok, kızım, Allah esirgesin! Baban bu akşam geç yattı da şimdi uyuyor.

— Dadıma mı bir hal oldu?

— O Kongoy[1] musibete ne olur! Öyle fena şeyler düşünme yavrum.

— Öyle ise mutlaka pembe esvabımı leke ettiler.

— O da değil, Ayşeciğim. Kanaryan biraz hasta da...

— Hangisi anneciğim?

— Hani canım, yeni aldığımız kanarya.

— Aman anneciğim, sakın kuşcağızım ölüvermesin? Kuşçuya gönderin, belki ilaç yapar.

— Ayşeciğim, doğrusunu söyleyeyim mi? Kanaryan ölmüş... Ama sakın üzülme, baban sana iki tane daha alacak.

— Öldü, benim kanaryacığım öldü ha! Niçin öldü ya? Ben başka kanarya ister miyim? Yavru kuşum benim! Benim minik kanaryacığım! Ne de güzeldi... Ah! Yüreğime baygınlık çöktü. Anne anne belki daha ölmemiştir? Belki nefesi tutulmuştur. Getirin de ağzını öpeyim, yüzüne su serpeyim. Kuzum anneciğim, kanaryam nerede?

— A kızım, hiç ölmüş hayvan durur mu? Attılar.

— Attılar mı? Vah bir tanecik kanaryacığım! Niçin attırdınız? Bari ölüsünü olsun göreydim. Hem ben onu beyaz gülün saksısına gömerdim, sığmaz mı idi?

Ayşe için için ağlıyordu. Ninesi kederini tahfife çalıştıkça boynuna sarılıp ağlamaktan başka bir şey yapmadı. Akşam üzeri şiddetli bir nöbet baş gösterdi. İşte o günden itibaren kızcağızın temdîd-i hayatına da imkân kalmadığı görülüyordu. Mâmâfih Emine Hanım sebatını kaybetmedi.

---

1 "Kongoy, kongovi" olarak da okunabilen bu tabire sözlüklerimizde rastlanılmadı. Yalnız Ahmet Vefik Paşa'nın *Lehçe-i Osmanî*'sinde "kongay/konkay" olarak da geçen "konguş" maddesinde "mükâbereli, pek kocaman, dik, mütekebbir" açıklamaları yer almaktadır ki anlamca uygun düşmektedir.

Hekimlerin hemen hepsine müracaat ettiler. Beyhude! Ayşe günden güne eriyor. Vücudunda kemikler sayılıyor. Yanakları, gözleri çukura batmış. Artık cemâlinde cilve-ger olan verem güzelliği değil, ölüm sarılığı; artık gözlerinde neşe-i şebâb yerine hüzn-i memât dolaşıyor. Çehresinden lem'a lem'a ziyâlar uçardı, şimdi ter taneleri dökülüyor. Söz söyledikçe latif latif gülerdi; şimdi lakırdı etmek nerede kalır, öksürmeye bile iktidarı yok. Ah pek yazık, o melek çocuğun nazenin vücudu mezar, şebâbı türâb olacak! Sevemeden, yaşayamadan ölecek! Mutlaka ölecek! Yine kendisi hissedemiyor; hâlâ kanaryası için ağlıyor, hâlâ her sabah çiçeklerini yatağına getirterek sulamaya çalışıyor!

Emine Hanım azim ve sebatın artık son derecesine gelmişti. Sükûtunun büyük bir fırtınaya müncer olacağı anlaşılıyordu. Her taraftan Ahmet Bey'e tavsiye olunan hekimlerden biri bulundukları evin rutubetinden bahsederek değiştirilmesini teklif eder. Nasıl, ne ile nakledecekler? Ahmet Bey nesi var, nesi yoksa kızının uğrunda sarf etmiş; oturdukları evin kirasını ancak verebiliyor. Lâkin Emine Hanım bunu anlar mı? Bir gece ilaçla uyutulmuş olan Ayşe'nin odasında bulunuyorlardı:

— Bey, evden yarın çıkalım.

— Hangi para ile, başka ev nerede?

— Bey yazık size! Ben para bulurum.

— Nasıl bulacaksın? Hem ne faydası var? Adanın her tarafı bir.

— Hay boğulacağım! Hekim söylemedi mi? Belki bir faydası olur.

— Bırak Allah'ı seversen! Ne malımız, ne canımız kaldı; bittik. Rast gelen hekim bir söz söylüyor.

— Canım, nasıl adamsın? Çıkalım diyorum sana... Aman üzerime fenalıklar geliyor.

Sesler yükselmeye başlamıştı.

— Yok işte param da yok. Canım da kalmadı.

— Of... Aman... Patlıyorum.

— Sus, kızı uyandıracaksın...

— Susmayacağım, artık susmayacağım!

— Sus diyorum sana... Kız kımıldanıyor, acımaz mısın?

— Sen acı... Kızımı öldüreceksin!

Sesler daha ziyâde yükseldi. Ayşe uyanmıştı. Fakat ilacın tesirinden henüz kurtulamadığı için hayâlât görüyorum sandı.

— Emine, Allah aşkına sus...

— Hayır, yüreksiz adam! İşte kızın verem olmuş; işte ölecek, ölecek. Ayşem ölecek! İstersen bekleyemezsen kendin öldür... Dur, ben pencereden atayım da kurtul!

Emine Hanım o zamana kadar kendini zapt etmenin neticesi olarak birdenbire en şiddetli nöbete dûçâr olmuştu. Kocası arkasından yetişmeye vakit bulamadan karyolaya koştu, kerpeten gibi elleriyle belinden yakaladı. Ayşe'yi yataktan kaldırıp da mumun ziyâsıyla yüzünü görünce şaşkın şaşkın bakakaldı, birdenbire aklı başına gelmişti.

— Anneciğim, verem mi oldum? Ben ölecek miyim?

— Hay kızım, yavrum, Ayşem benim... Melek, güzel Ayşeciğim, hayır sen bir şey olmadın. Sen ölmeyeceksin... Kim söylemiş?

— Kim söyleyecek, şimdi söylüyordunuz.

— Ben mi? Ben mi? Aman... Ben söylemiş miyim? Ben hiç söyler miyim? Of, aman Ayşe'm... Ölme sakın sen e mi?

Bîçâre kadın arkası üstüne düşüp bayılıverdi.

— Evimize gidelim anne!

İşte Ayşe'nin ağzından başka söz çıkmıyor, o müthiş gecenin sabahından tutturdu. "Evimize gidelim" deyip duruyor. Emine Hanım işittiğini anlamayacak, gördüğünü seçemeyecek bir hâle gelmiş, yalnız Ayşe'nin yanında oturuyor... Yüzüne bakıyor. Ahmet Bey ne kadar aklı varsa başına topladı; gümrükteki maaşlarının iki üçünü kırdırarak bir konsültasyon daha yaptırdı. Hekimlerden "Kızınız nihayet bir ay yaşayabilir. Artık adada yahut başka yerde oturmak müsavi gibidir." cevabını alınca felaketin insana verdiği kuvvetle her şeyini hazırladı. İki gün sonra, Üsküdar'a geçtiler.

Vapurdan çıkıp da Ayşe sedyesine yatırılınca demişti ki "Buraya gelmeyi niçin istedim, bilir misiniz? Ben sizden ayrılamam da..." Öksürük masumun sözünü kesti.

***

Kânunuevvel evâili idi. Ayşeciğin her dakika bir lem'ası sönen nur-ı hayatı tükeniyor. Bir sabah karlı dağların arkasından görünen güneş, henüz evin içine ziyâlarını îsâr etmiş idi ki Ayşe helecan ile uyandı. Yine güzelliği gelmiş, yine gözleri parlak. Herkesi etrafına topladı, dadısının, babasının ellerini öptükten sonra güzel başcağızını ninesinin göğsüne dayadı, vasiyetini söylemeye başladı:

Anneciğim bir rüya gördüm... Bir melek beni kanadına aldı, pek yüksek yerlere götürdü. Cennet orada mıdır? Ay... Nefes alamıyorum. Ben öleceğim anne... Sen adada söylemiştin. Dinleyin, Allah aşkına! Hep sözlerimi dinleyin. Ağlamayın da dinleyin. Ne kadar esvabım varsa Melek Hanım'a veriniz. Zavallı çok sevinir, dadıcığım elmaslarımı sen al... Of... Yüreğim tutuluyor beybabacığım, sağ kalan kanaryamı, çiçeklerimi size vereyim, iyi bakın ama... Kanaryam ölüvermesin, sakın ölmesin, ölürse mezarıma gömünüz... Olmaz mı beybabacığım? Hay... Aman... İçimde sıkıntı var. Gözümün önünde kırmızı kırmızı kuşlar uçuyor. Anne, anne... Sen bir şey istemez misin ya! Hiç olur mu? Ah benim güzel anneciğim... Gözlerim kararıyor. Ay... Pencerelerden siyah şeyler geliyor... Aman korkuyorum! Susun bir şey söylemeyin geçti... İşte her şey geçti... Anne aç göğsünü o bana süt veren memelerini öpeyim... Oh... Ne iyi. Dinle anneciğim... Ben öleceğimi ağzından işittim. Bensiz yaşamazsın da; bilirim. Evimize gidelim dedim... Niçin bilir misin? Beni karşıki mezarlığa, duvarın dibine gömdür. Mezarım da sana yadigârım olsun. Hiç yanından ayrılmam. Anneciğim hem ben sensiz korkarım... Korkarım, korkuyorum... Güzel anneciğim... Hay! Korkarım... Vasiyetim olsun... Korkuyorum, öleceğim... Allahım!

Ayşe'nin ruh-ı mâsumu rüyasında gördüğü meleğin kanadına asıldı, bârgâh-ı izzete itila eyledi.

Emine Hanım yine bayılmış idi. Ahmet Bey kızının vasiyetini tamamıyla tuttu; Ayşe'yi karşıki mezarlığa gömdüler. İhtimal ki beyle hanım evlendikleri zaman o mezarlığa gömülen mini mini çocuğun gubâr-ı izâmı Ayşe'nin toprağına karışmıştır.

***

Gurup zamanı... Hava gayet soğuk. Rüzgâr Ayşe'nin hayatı gibi durmuş. Kar mezarını örtmeye tehâlük gösteriyormuş gibi yığın yığın iniyor. Kabristandaki serviler müncemid: Gulyabanilere benzemiş, mahuf sükûnet, müthiş levha: Her köşede beyaz bir mezar peydâ oluyor, ölüler kefenleriyle meydana atılmış. Her kabrin üzerine servilerden siyah bir gölge çöküyor. Kış bulutları emvâtı örtmeye şitâbân olmuş zannolunur!

Güneş battı... Ne gölge ne beyazlık, hiçbir şey görülmüyordu. Aradan iki saat geçince kamer zuhur eyledi.

Ayşeciğin öldüğü odanın kapısı yavaş yavaş açıldı. Emine Hanım'ın başı göründü. Odaya girmekte tereddüt ediyor. Ya kızı uyanıverirse? Göğüs, bağır açık; saçlar omuzlarına serpilmiş, ayaklar çıplak, dudaklar, eller titrer. Nihayet odaya girebildi, Ayşe'nin karyolasına teveccüh etti.

— Ayşe, Ayşeciğim... Kızım... Cevap vermiyor... Beni aldatacak mısın sanki? Hay, Ayşe yok... Yok... Yok... Nerede ya? Ne demiş idi? Korkuyorum...

Kamer kabristandaki karlı ağaçlardan süzülen envârını Ayşe'nin yatağına kadar îsal etmiş. Emine Hanım birdenbire pencereye atıldı. Saçlarını yoluyor, tırnakları yanaklarına geçiyor. Gözleri o kadar fırlamış ki önündeki camları delecek. Dişleri birbirine vuruyor. Korkunç... Pek korkunç! Mehtabın parlak ziyâlarına makes olan mosmor çehresi cehennemden kopmuş bir şerareye benziyor. İnsan değil yanar kömür! Ahiretten dünyaya gelen mevt-i mücessem! Fırtınaya uğramış bulutlu sema kadar karışık!

Ah validelik... Ne müthiş, ne mukaddes bir iptilâsın!

— Ha ha ha! Ha ha ha! Sanki Ayşe ölmüş!

Pencerenin camlarına veremin ciğerlere yapışmasından ziyâde dehşetle yapıştı. Birkaç kere daha acı acı güldü. Saçlarını boynuna sarmış, esvabını parça parça etmiş, kanlı gözleri fır fır dönüyor... Bir elini gerdanına geçirmiş, derisinden kanlar fışkırıyor; öbür eliyle camı kıracak kadar şiddetle vuruyor:

— Ayşe, Ayşe... Korkma kızım, korkma! Korkma yavrum! Korkma, korkma Ayşe, ben buradayım!

Jean

Geçen gün Sirkeci'de Spiro'nun Birahanesi denilen ve nezâfetten başka her şeyi hatta iki küçük köpeği bile bulunan mahalde taam etmek mecburiyet-i elimesinde bulunuyordum. Bu birahanede sulu etler, sebzeler, tatlılar hemen hemen kabil-i tenâvül değildir. İyi peynir bulunmaz, meyvelerin ekseri çürüğünden müntahaptır. Birayı soğutmak için içine kar atarlar! Yazın bahçesinde hava almak kabil olamaz, kışın içerisinde karanlıktan göz gözü görmez. Yemek kokuları kapısından girer girmez insanı izaç eder. Bu halleriyle beraber oldukça rağbet kazanmıştır. Daha doğrusu bir hayli müşterisi vardır. Çünkü o işlek Sirkeci Caddesi'nde bundan başka yemek yiyecek yer yapılmamış. İstasyon Birahanesi var ama öbürü kadar merkezde değil. İşte Spiro Birahanesi'nin mutfağa uzak bir köşesine çekilerek ısmarlamış olduğum külbastı pişinceye kadar küçük sarı köpeğin ağzına yiyemeyeceğinden emin olduğum ekmeğin parçalarını uzaktan atmakla eğlenirken karşıdan bir adamcağızın gelmekte olduğunu gördüm:

Uzun boylu, ak bıyıklı, sarı benizli, gözlerinde bulut altında kalmış kevâkibin nûru kadar donuk bir ziyâ görülüyor; cephesinde bir mana-yı ruhânî dolaşıyor, beyaz dudaklarında hafif bir ihtizaz var. Gayet yavaş yürüyor. Sağ kolu yanına sarkmış, hiç kımıldamıyor. Sol elindeki bastona ittikâ etmedikçe sağ ayağını atmaya muktedir değil. Bu zavallı adamın meflûç olduğuna hükmettim. Hastalıkla ihtiyarlığın

birleşmesinden hâsıl olan meâl-i hüzün ve ulvîyet gönlüme pek dokundu. Kim bilir şu cism-i nim-hayat bahâr-ı ömründe ne kadar zinde, kim bilir şu zıll-i vücut sabah zuhûrunda ne kadar tâbende idi? Kim bilir neler sevmiş, neler görmüş, neler duymuştur? Kim bilir âmal ve âlâmın tehacümât-ı tâkat-fersâsına karşı nasıl göğüs gerip durmuştur? Acaba bahtiyar değil miydi? Olmamak kabil mi? Elbette şu ihtiyar da hayatın hâb-ı nûşinine dalmıştır. Kim bilir ne kadar rüyalar gördü? Sabâvet, şebâb, muhabbet, aile, servet, insaniyet... gibi ömr-i beşerin mebdeinden müntehasına kadar icra-yı ahkâm eyleyen nice maânî-i muhayyilenin timsal-i ferişte-misaliyle kim bilir ne kadar seneler hembezm-i visal oldu? İşte artık uykudan uyanıyor! Artık tabiatın kendisi için halk olunmadığını belki kendisinin icra-yı tabiattan bir ferd-i muhakkar olduğunu anlamaya başlıyor! Ne dehşetli hâl! Hayat uykusundan uyanmadan memâtın hâb-ı ebedisine dalmak mümkün değil midir? Zavallı ihtiyar!

Ben şu acı fikirlerime dalıp gittiğim sırada ihtiyar, bulunduğum masanın yanındaki masaya kadar gelmiş, oturmuş. Garson yemek tabağını getirip de lokanta hizmetçilerine mahsus bir kayıtsızlık ile masamın üzerine atıverince sıçradım, etrafıma bakmaya başladım. İhtiyar hastanın yanımdaki masayı intihap etmiş olmasından dolayı pek memnun oldum: Ahvâlini tetkik etmek için kalbimde bir arzu hâsıl olmuştu. Böyle bir pîr-i marîzin ahvâlini değil, bulunduğum yerlerde etrafımda cereyan eden vukuatın cümlesini mümkün mertebe tetkik eylemeyi öteden beri itiyat edinmişimdir. Çünkü itikadımca roman, tiyatro, novel gibi şeyler yazmaya hâhişli olanlar için ahvâl-i umumiyeyi uzaktan uzağa akıl ve his ile tasavvur ve tahayyül kâfi olamaz. İşte bunun içindir ki Fransa'nın büyük hikâye-nüvisleri ceplerinde bir cüzdan bulundururlar, gördükleri şeylere dair, daima "not" alırlar. Hakikat, dalgaları bulutlarla öpüşen, köpükleri ziyâlara rekabet eden ummanları; bulutlarıyla dağları koynunda sıkan, şimşekleriyle şeytanın gözlerini kamaştıran asumanlar ne kadar tasavvur edilse mer'î olan heyetlerine fikren takar-

rüp bile kabil olamayacağı gibi nev-i beşer denilen âlem-i zihayatın da teâkub-ı emvac-ı ihtiyacatını tehâcüm-i sehâib-i tefekküratını görmek için deryalarının amak-ı muzlimesinde yüzmekten, semâlarının âfâk-ı nâmütenâhisine uçmaktan başka çare yoktur.

İhtiyarın yanına iki üç hizmetçi gelmiş idi. Bir tehâlük-i ihtiramkârâne ile masanın örtüsünü koydular, tabaklarını, çatal bıçağını, bardağını, sürahisini getirdiler, kendisi gösterilen âsâr-ı riayete nazar-ı memnuniyetle bakıyordu. Garsonlardan biri yemek listesini öbürü ekmeği getirdi. Listeyi ihtiyarın önüne bırakmadılar, gözünün önüne tuttular. Şu muamele tuhafıma gitti:. Ne demek? Bir müşteri listeyi istediği zaman okuyamaz mı? Hizmetçi gelir gelmez yiyeceği yemekleri söylemeye mecbur mudur? Hem böyle olsa bile yemek listesini burnuna sokmaya ne lüzum var? Hay terbiyesiz garson... Meğer benim hakaret addettiğim muamele ayn-ı riayet imiş: İhtiyarın dili de tutuk, lakırdı söyleyemiyor. Yemeklerin hepsini nazar-ı dikkatinden, belki nazar-ı meserretinden geçirdi. Parmaklarının derileri soyulmuş olan sol elini yavaş yavaş yukarıya kaldırarak listede iki yemek işaret etti: Et suyu, beyin tavası. O yemekleri intihap ederken hizmetçilerden biri ekmeğini doğramış, tabağına doldurmuş idi. Bîçâre adamın iki eli yok ki ekmeğini doğrayabilsin. Karnını doyurmalı; çünkü çocuk kadar âciz. Yemeğini yemeye başladı. Bir surette ki haline acımamak kabil olamaz. Sol elini yavaş yavaş kaldırıyor, bir lokma ekmek alıyor, et suyunun içine atıyor. Ekmek ıslanınca çatalını batırarak ağzına götürüyor. Sonra çatalı bırakıp kaşığını alıyor, et suyunu içiyor. Anlaşılan sol elinde de lüzumu kadar kuvvet yok ki hareketlerini pek ziyâde tereddütle icra etmektedir. Bazen kendisinin şu hali celb-i enzar edip etmediğini anlamak istiyormuş gibi etrafına mahzunâne bir nigâh ediyor. Kimin ne vazifesi! Orada bir bîçâre varmış, yemek yiyemiyormuş, hasta imiş, halk bunları düşünür, görür mü? Benim bulunduğum cihete atf-ı nazar ettikçe gözlerimi çevirmeye mecbur oluyordum. Belki zavallı adam ahvâline dikkat ettiğimden dolayı müteezzî olur.

İhtiyar et suyunu içinceye kadar ben yemeğimi bitirmiş, kahvemi bile içmiş idim. Mâmâfih kalkıp gitmedim. O marizin yanında bulunarak haline acımak daha doğrusu ef'alini sonuna kadar görmek istiyordum. Meğer ne kadar isabet etmişim. Gitseydim âtîde tasvir etmek istediğim ve tasavvurundan âciz olduğum vakayı göremezdim.

İhtiyar çatalıyla tabağa vurdu, garsonlar koşuştular. Biraz zaman tereddüdâne düşündükten sonra "Boyabada, boyabada" dedi. Ne manasız söz! Garsonlar istîzâha başladılar. Başka cevap vermiyor "Boyabada! Boya!" Bu anlaşılmaz lafızları iki üç defa tekrar ettikten sonra hiddetlendi. Kan başına sıçradı, yüzü kıpkırmızı oldu. Cebinden para çantasını çıkararak açtı. Bunu karşısındakilere irae ile yine o karışık sözleri şiddetle tekrar eyledi. Garsonlardan biri "Efendi adamınızı çağıralım; ne emrettiğinizi anlamıyoruz" demese idi, bîçâre hastanın belki sağlam tarafı da meflûç olacaktı, o kadar hiddetli. Adamını çağırmalarına muvafakat ettiğini bir işaretle anlatınca hizmetçiler şitâbân oldular. Birkaç dakika sonra uşağı geldi, istîzâhata başladı:

— Ne istiyorsunuz efendim?

— Boyabada, boyabada.

— Tütün mü, sigara mı, kâğıt mı, postaya mektup mu vereceğiz? Biraderinizi mi istersiniz?

— Boyaba, boyada.

İhtiyar bu sözden başka bir şey söylemiyor, daima para çantasını gösterip duruyordu. Adamı birçok sualler îrâdından sonra nihayet maksadını anlayabildi: Para bozdurmak istiyormuş. Hassa-yı tekellümden de mahrum olmuş olan bîçâre adamcağız bu kadar ehemmiyetsiz bir maksadını anlatmak için saatlerle uğraşmış olduğu halde ifhâm-ı merâma muktedir olabildiğini anlayınca âdeta sevindi. Önüne getirilen beyin tavasını yine evvelki gibi güçlükle yemeye başladı.

Bu sırada birahaneye bir familya giriyordu: İri kemikli, kırmızı yüzlü, ancak kırk yaşında temiz giyinmiş bir mösyö kolunda bir kadın ki kendisi gibi her halinden, her tavrından dünyada en büyük saadet olan sıhhat-ı mükemmeleye mâlik

olduğu anlaşılıyor. Güzel kadın, güzel giyinmiş, arkalarında diğer bir kadın ki kucağında nur topu gibi bir çocuk taşıyor. Aman ne ömür çocuk, ne sevimli yavru! Yanaklarında güller açılıyor, dudaklarında goncalar ibtisam ediyor. Tombul tombul ellerini sütninesinin boynuna atmış, ayaklarını keyifli keyifli sallayıp duruyor. Geldiler. İhtiyar eli titreye titreye ağzına bir lokma götürmekte iken karşısında fakat yakında bulunan bir masanın etrafına toplandılar. Çocuğu ihtiyarın bulunduğu cihete oturtmuşlar idi. Sâhib-i aile garsonu çağırdı. Üç biftek, üç makarna, iki şişe şarap ısmarladı. Makarnalar beş dakikada bel' olundu, ihtiyar ikinci lokmasını ancak yutabilmiş idi! Biftekleri getirdiler. Aman nasıl iştihâ ile yiyorlar. Hele mösyö ile sütnine birbirleriyle âdeta yarış ediyorlar. Ya mini mini? O biftek falan yiyemez ama et suyunu pekâlâ öyle uyduruyor. Hem yiyorlar hem gülerek konuşuyorlar. Bir ağız şapırtısı, bir çatal bıçak gürültüsü ki olur şeylerden değil.

Tezadın mükemmel numunesini görmek için bu familya ile bizim ihtiyara bakmak kâfidir. Bir tarafında gençlik, dinçlik, muhabbet, diğer tarafta ihtiyarlık, hastalık, meyusiyet, o aile efradının çehrelerinde uçan handeler ihtiyarın gözlerinde toplaşan giryelerle tekabül ediyor.

Lâkin ihtiyar yemeğini daha ziyâde yavaş yemeye başladı, acaba bir rahatsızlık mı var? Yoksa karnı doymuş mudur? Hayır... Bir noktaya nasb-ı nigâh etmiş, pek meşgul görünüyor. Yüzü daha ziyâde sararmış... Gözleri daha donuk... Artık yemek yediğinden bile haberdar değil, muttasıl bakıyor... Nereye? Kime? Çocuğa bakıyor. İhtiyar, çocuktan ne ister? Mezarın lahde teveccühü ne için olsa gerek?

Adamcağızın elinden çatalı birdenbire düşüverdi, ayağa kalktı, bastonunu aldı, lokantaya geldiğinden ziyâde süratle çocuğun bulunduğu iskemleye doğru yürüyor. Şu hareketi endişemi mucip oldu; mefluç olanlarda bazen fevkalâde bir heyecân-ı asabi zuhur eder de âdeta ne yaptıklarını bilmezler. Acaba hasta çocuğa bir fenalık mı edecek? Ayağa kalkıvermişim. Benim gibi çocuğun validesinde de âsâr-ı telaş

göründü. Lâkin derhal ikimiz de müsterih olarak: İhtiyarın yüzünde hayırhâhâne, pederâne bir tebessüm peyda olmuştu; çocuğu sevmeye gidiyor. Geldi, masumun ellerini tuttu, yüzüne bakakaldı. Çocuk gülüyordu. Lokantada bulunanların hemen cümlesi bu levhaya atf-ı nazar eylediler.

İhtiyar bir dakika kadar hayran hayran çocuğun yüzüne nasb-ı nigâh ettikten sonra kalb-i mecrûhundan kopmuş kadar muharrik, hazin bir seda ile "Jean" dedi.

Dört beş sene evvel dili tutulmuş olan şu zavallı adamın o zamandan beri birinci tefevvühte eylediği bu "Jean" sesi ağzından çıkar çıkmaz gözünden de bir damla yaş kopmuş idi. O katre-i gam, çehre-i zerdinde yuvarlanarak ak bıyığının bir telinden süzüldü, çocuğun başına düşüverdi! "Jean" o zaman kahkahalarla gülüyordu.

İhtiyar artık arkasına bakmaya cüret edemeyerek geldiği gibi yavaş yavaş lokantadan çıktı, gitti. Çocuğun babası garsonu çağırmıştı:

— Bu adam kimdir?

— Efendim, bu bizim pek eski bir müşterimizdir. Çelebi burasını tutmazdan evvel Beyoğlu'ndaki birahanemize de gelirdi. Zavallının kızı, torunu daima beraberinde idi. Allah bağışlasın sizin çocuğunuz kadar olan torunu "Jean" da bir gün ölüverdi.

— Vah bîçâre vah! Demek çocuğumuzu kendi torununa benzetmiş!

Herkesin yüzünde alâim-i tesir görüldü. Madam ecelin pençesinden kurtarmak istiyormuş gibi çocuğunu göğsüne bastırdığı zaman ben yaşlarımı güç hâl ile zapt ederek lokantadan çıktım.

İhtiyar ümîd-i mütefekkir kadar batî, yeis-i muhtazır kadar hazin bir tavırla yolumun aksi cihetine gidiyordu.

Vedia'dan Bir Parça

— Orada hissiyât-ı şâirâneni okşayacak yeni yeni binlerce letâife tesadüf edeceksin. Eminim ki havası vücuduna ne kadar hüsn-i tesir edecekse menâzır-ı dil-küşâsı da ruhuna o kadar inbisat verecektir. İnşallah az vakit içinde iade-i âfiyet eder, buraya avdetimizde artık zaafından şikâyet etmezsin de seninle yine sabah akşam bu bayırlarda, bu tepelerde, bu güzel Çamlıca'da gezer eğleniriz; değil mi kardeşim?..

Cevap yok; dalgın dalgın yüzüme bakıyordu. Canhıraş bir öksürük dudaklarını tahrik etti. Mendilini ağzına götürdü. Duramadım. Bizi Kadıköy iskelesine indirecek arabaların gelip gelmediğini öğrenmek bahanesiyle kendimi dışarı attım. Zaptına çabaladığım girye-i teessür daha kapının önünde iken zincirini kırdı!

İki saat sonra bütün hânemiz halkıyla beraber râkip olduğum ada vapuru Fener açıklarında Marmara'nın maî haresini yırtarak semt-i maksûda doğru ilerliyordu.

Vapur tenha. Mevkide iki bahriye zabitiyle kadın erkek birkaç şapkalıdan başka kimse yok. Merkez-i harekâtım Vedia'nın bulunduğu yan kamarasının önü olmak üzere güverteyi dört dönüyor; içimin sıkıntısına havanın ağırlığını sebep tutuyor idim. Mâmâfih diğer yolcuların evzâ-ı münşerihâne ve neşvemendânelerine bakılınca öyle pek istiskal olunacak bir havada seyahat etmediğimize hükmolunurdu. Hatta yolculardan birinin geniş geniş teneffüs ederek: "Bir güzel yaz sabahı!" dediğini yanından geçerken işittim. Demek ki beni

boğan şey hava değil; kalbimi, beynimi, bütün havassımı, bütün vücudumu ihâta eden buhâr-ı ekdâr idi!

Bir aralık gözüm kendiliğinden Çamlıca tarafına döndü: Köşkümüzü arıyordu. Karacaahmet Mezarlığı'nın siyah servilerine ilişti; bir keskin ziyâya karşı gelmiş gibi yine kendiliğinden kapandı.

Dolaşmamda devam ediyordum.

— Of! Ne kadar da ağır gidiyoruz... Bir kere Heybeli'ye varsaydık!

Şimdi şu satırları yazarken tahattur ediyordum ki adaları ilk ziyaretim bundan birkaç sene evvel, yine böyle bir yaz sabahı, yine Vedia ile birlikte vuku bulmuştu. Fakat o sefer hekimin tavsiyesiyle değil; akrabamızın birinin daveti üzerine, tebdil-i havaya değil; ziyafetlere, eğlencelere gidiyor idik. Hatta çocuğu böyle kamarada yastıklar içine gömmemiş idik. O zaman daha serbest teneffüs edebildiği için daha serbest hava almak üzere güvertede oturmuş idi. Ben ise bir şevk-i hurûşân içinde etrafı seyrediyor, hayâlât-ı âşıkâneye dalıyor, şiirler okuyor... vapurun hareketini de pek süratli buluyordum!

Vedia'dan Bir Parça Daha

Dün gece ortalığı bir fecr-i şimâlî aydınlığa boğan mehtabın câzibe-i letâfetine kapılarak evden çıktım. (İki üç gündür Vedia'nın halinde görülen hüsn-i tagayyür, bu gibi gaybubetlere müsaade veriyor.) Kamer epeyce yükselmiş, denizle sema şaşaa ve safvette hem-âgûş denecek bir mertebeye gelmiş idi.

Etrafı seyrede ede çamlığa dâhil olduğum zaman mehtabın fevka't-tasavvur bir tecelli-i feyz-â-feyz içinde bırakmış olduğu o mevkii –hilâf-ı memûl olarak– tenha buldum. Ağaçlar, dallar, yapraklar açıklı koyulu ziyâlara bürünerek heyet-i mecmuaları nurani bir karaltı husule getiriyor; ağaçların arası, yolun birkaç hatve ilerisi titreye titreye nüzul etmekte olan bir nûr-ı kebûd ile perdedâr oluyordu. Nazar-ı şâirâne çehre-i tabiatı bu nikap arkasından daha parlak görür. İnsan bu perde-i tâb-nâkın bir köşesini şöylece açıp geçivermek ister idi!

Derin bir sükût, bu nâmütenâhi şiirin âheng-i ulvîyetini ikmal eyliyordu.

Bir hiss-i derûnî, adımlarımı çamların arasına, ormanın içine doğru sevk etti. Orada yıkılmış bir çam kütüğünü kendime kürsî-i temâşâ intihap eyledim. Çok geçmeden pîş-i nazarımda çalkalanan umman-ı bedayiin kenare-nevâz-ı hayâl olan emvâc-ı nûr-â-nûru daha doğrusu envâr-ı mevc-â-mevci arasına dalıp gittim.

İstiğrakım ne kadar sürdü bilemem. Şurasını hatırlıyorum ki bu rûh-perver dalgınlıktan göz açtığım vakit meh-

tap artık müntehâ-yı feyz ve letâfete varmış ve deminki hâl-i sükûn ve sükûtun aksine olarak her köşeden bir âvâz-ı latif sâmia-res-i inşirâh olmakta bulunmuş idi; şarkılar, gazeller, romanslar müteferrik ve memzuc bir surette tabakât-ı hevâiyeyi tehziz ediyor; bütün bu nagamat –mâü'l-hayât-ı sevdâya bir mizâb-ı la'lin olan– kadın ağzından çıkıp döküldüğü için başka bir tarz-ı rikkat ve şiddette tehyîc-sâz-ı kalb ü vicdan oluyor idi.

Seslerin bulunduğum yere uzaktan uzağa aksetmekte olması, hususiyle sahiplerini görebilmek mümkün olmaması hâl ve mevki ile pek mütenasip bir müphemiyet teşkil eyliyordu.

"Zannedersin kim ağaçlar nağme-sâz!"[1] hükm-i şâirânesi pîşgâh-ı tahayyürümde sübut buluyordu. Hele bir dakika geldi ki gaşy oluyorum sandım:

Nedir bu nağme ki tesîri gaşy-ı rûh eyler!
Bu nâle hangi yürekten acep sünûh eyler?

sânihası bilaihtiyâr dudaklarımdan döküldü. Filhakika biraz ötemden bir sedadır yükselmişti. Fakat ne seda! Meâlini anlamadığım bu hitap ruhuma ne efsunlar okuyordu!

O sırada kol kola vermiş beyaz bir melek cemaati yolun müntehâsından doğru gelerek mevkie semavî bir hâlet, behiştî bir ulvîyet getirdi: Nurlar iniyor; nağmeler çıkıyor; ruhlar, hayaller geziniyor; melekler uçuşuyor... Cennet! Cennet!

Hâlâ o cennetin tahayyül ve temâşâsıyla meşgulüm!

---

1 Abdülhak Hamid'in "Ville d'Arvay" adlı şiirinden.

Valideleri Vefat Etmişti

II

Üç gün sonra Vedia dedi ki:

— Ne için ağlıyoruz? Eğer ninemiz içinse ona ağlamanın ne faydası var? O gitti!

Bu son kelimeyi söylediği zaman tesliyete iktidarı olmadığını biraderinin enîn-i tahassürüne karışan vâveylâsı ilan etti.

"Ne mübalâğa! Sel gibi gözyaşı akar mı imiş?" Bîçâreler! Vaktiyle tecrübesizliğin kendilerine ettirdiği bu istiğrabları şimdi tahattur edebilselerdi nâdim olurlardı. Evet, gözyaşları akıyor; hem de sel gibi değil, hıçkırıklarla karışarak çağlayanlar gibi akıyordu!

II

13 Nisan sene ....

Tamam yirmi sekizinci gün; taht-ı tazyîkinde bunaldıkları eskâl-i melâli, o ölü topraklarını üzerlerinden silkmek hissi henüz hâsıl olmuştu.

Sabahleyin, daha fecr-i evvelde, Enis kendi kendine pencerenin kenarına dayanmış ortalığa göz gezdiriyordu: Valideleri yatağa düşeli çocuğun gözleri eşyanın renklerini unutmuş gibi idi. Hava biraz daha açıldığı zaman, çayırların yeşilliği nazarında parladı; yeni bir şey görüyorum zannetti.

Bu sırada iki kuşcağız kendisini seyr-i tabiata davet ediyorlarmış gibi ötüşmekte oldukları halde kanatlarının rüzgârı yüzüne çarpacak derecede yakından geçtiler.

Beş dakika sonra giyinmiş ve paltosunu omzuna almakla meşgul bulunmuş idi ki hemşîresi başı örtülü odaya girerek kıra çıkmak istediğini söyledi.

— Ben de çıkacaktım...

Vedia cevap olarak biraderinin elini hararetli avuçları arasında sıktı.

Kızcağızın bu sabahki hâli ne kadar başka idi: Sarı saçlarının perişanlığı altından görünen cebhe-i bülendi –uçuk rengi, renksiz parlaklığıyla– şu âlem-i süflîde en saf, en rûh-perver tanıdığımız bahar sabahlarında, sabah güneşlerinde tesadüf edilmez bir ulvîyet arz ediyor; girye-i hicrâna henüz kanmış olduğuna humreti bir delîl-i hûnîn olan gözlerinden derinliği yalnız cebhe-i pâkinin ulvîyetiyle ölçülebilir, âteşînliği hiçbir şeyle kıyas kabul etmez iki lacivert nazar in'itaf ediyordu.

El ele tutuşup ağır ağır bahçelerini geçtikten sonra yola çıktılar.

Gecenin bahara mahsus rutûbet-i feyz-bahşâsı sayesinde vücûd-ârâ olan binlerce bedîa-i hadrâ nesîm-i rûh-efzâ-yı sihrin temevvücât-ı hevâ-perestânesine tebaiyetle ihtizâz-nümâ oluyordu.

Dalgınlıkla attıkları adımlar çok geçmeden kendilerini yoldan ayırarak tarlaların içinden yeşil bir tepenin üzerine çıkardı.

Güneş tulû etmiş ve şarkı rengârenk yaldızlara gark eylemiş idi. Bulundukları tepeciğin fark-ı hakîrânesine zıll-efşân ve vaz-ı müstesnâsıyla bir Anka-i zümürrüdin gibi nümâyan olan ulu fıstık ağacının zîr-i pây-ı şükûhuna serpmiş olduğu yapraklar, daha münasibi dökmüş olduğu tüyler üzerinde bir müddet meks ile etrafa sevk-i enzâr eylediler.

Garp ciheti henüz ridâ-yı mübhemiyet altında mestur görünmekte ve şimal tarafından doğru bir kesif bulut yığıntısı ağır ağır ilerlemekte idi.

Şemsin ilk şuâı tenvir ettiği şeyler arasında bir de tek ve tenha müntehâ-yı ufukta arz-ı likâ eden köhne bir köşkün pek sık olan pencerelerine vurarak alevler içinde bırakıyor; o kasr-ı viran şu hâliyle –gözlerinde nûr-ı şebâb lemean eder– bir pîr-i nâ-tüvânı andırıyordu.

İki kardeş daha küçük iken aileleri yazın bu köşkte ikamet eder, kışları bazen İstanbul'a inerlerdi. Eyyâm-ı dil-ârâm-ı sabâvetlerinin en çoğunu o ihtiyarın âgûş-ı mekânetinde geçirmişlerdi. Köşkün gayetle büyük olan bahçesi küçük bir orman teşkil edecek kadar ağaçlıktır. Burada hem-sâyeleri olmadığı için hem-pâları da bulunmadığından kelebeklerle oynaşır, kuşlarla söyleşirlerdi. Pek seyrek olarak İstanbul'dan gelen misafirler de yolun uzaklığı hasebiyle ekser çocuklarını beraber getirmezlerdi. Köşklerinde herkesten uzak bulundukları gibi mektebe de yakın olmadıklarından İstanbul çocuklarına nispetle daha az okur, daha çok oynar, daha güzel, bahusus daha tabiî terbiye görürlerdi. Muallimleri, mürebbiyeleri valideleri idi...

Mübarek kadın!

Ah! İşte yine gözleri yaşarmaya, yine güneşin kurs-ı nevvârı üzerinde muzlim muzlim şekiller görünmeye başladı. Yine matem! Yine matem...

Artık bulundukları yeri terk etmeli. O harabenin, o kendilerine naklettiği hikâyeye pek fâci, pek bükâ-engîz bir nihayet veren ihtiyarın karşısından savuşmalı, kaçmalı!

Kaçıyorlardı; tepenin sağ cihetine tesadüf eden bir ağaçlığın zalâm-ı ilticâ-nevâzı arasında saklanmaya, kaybolmaya koşuyorlardı.

Serin bir rüzgâr da onları takip ediyordu.

— Enis, bak semâ da ağlıyor...

Enis hemşîresinin bu ikazı üzerine müncezib-i hâk-i siyah olan çeşm-i nem-nâkini kara topraktan ayırarak gökyüzüne çevirdi: O da kararmış idi, birkaç damla rahmet çehre-i âteşînine düşüp gözyaşlarına karıştı.

Bir çeyrek evvel Boğaziçi'nden Üsküdar üstlerine doğru zulmet-efşân görünen bulut yığıntısı şimdi küçük Çamlıca üzerine gelmiş, tûfân-hîz olmaya hazırlanıyordu.

Zayıf zayıf birkaç parıltı birbirini müteâkip nazarlara aksetmiş, rüzgâr daha şiddetli esmeye başlamış, iri iri dökülmekte olan damlaların da arkası kesilmiş idi. Sema artık ağlamıyordu. Çocuklar oracıkta buldukları bir yığın ocak kemerinin altına henüz sığınmışlardı ki bir zehr-hand-ı mehîb âvâze-i dehşet-engîziyle etrafı sarstı. Şârıka-i bâsıra-sûzu ortalığı aydınlattı. Gözler kamaştı, yürekler oynadı!

Bu bir nefeslik kıyamet arasında bir tarrakâ-i dil-hırâş kırk elli adım ötelerinde kalan ağaçlığı altüst etmiş idi.

Ra'dlar teâkup ediyor, bulutlar şimşeklerle paralanıyor, artık derûnundaki baranı, o derya-yı hurûşânı zapt edemiyordu.

Bir yağmurdur boşandı; yağdı, yağdı, yağdı; nihayet ilk şiddetini kaybeyleyerek bir zaman da öyle sâkit sâkit döküldükten, aheste aheste serptikten sonra oradan uzaklaştı... Gitti.

Hemen yarım saat içinde başlayıp biten bu hengâme-i hüzn-efzâ karşısında bütün tabiat mütevahhişâne bir sükûn ve sükûta dalmış; yağan rahmet zeminde seyl-i revanlar, havada kavs-ı kuzahlar peyda etmiş idi.

Vaktaki bulutlar tamamıyla sıyrılıp da sema çehre-i fîrûze-fâmını iraeye, güneş evvelkinden parlak bir ziyâ ile mevcudatı îzâaya muvaffak oldu; iki kardeş ilticâgâhlarından çıkarak kır toprağının ekseriya böyle şedit yağmurlardan sonra neşreylediği rayihayı teneffüs ede ede –evrâk ve ağsânı hâmil olduğu katarât ile bir nümâyiş-i güherin arz eyleyen– ormancığa dâhil oldular, şurada, burada biriken suların, dal kırıklarının üzerinden atlaya atlaya deminki herc ü mercte sâika-zede olan bir çınarın yanına kadar sokuldular.

Daha bir saat evvel ser-i sehâb-efserini hem-nişîni bulunan eşcârın fevkine ilâ ile ilân-ı iftihar eden o dıraht-ı heybet-nümûn esnâ-yı sukutunda dallarıyla etrafında rast getirdiği birkaç nevreste nihali de birlikte ser-nigûn eylemişti.

Fidanlar eğilmiş fakat kırılmamışlardı. Dûçâr oldukları şu bela-yı nâgehanîden başlarını kurtarmak için olanca kuvvetleriyle çalıştıkları görülüyordu. İptidâ biri ve onu müteakip diğerleri genç ve kuvvetli saklarını yavaş yavaş tahlis ettikten sonra birden silkinerek ince dallarını da kurtarıp düzeldiler.

III

Güneş, Marmara'nın dâmen-i âsumânı takbil ettiği noktadan guruba hazırlanıyordu.

Hava berrak, İstanbul'un Sarayburnu'ndan Ayastefanos Feneri'ne kadar görülebilen kısmı, bahusus Sarayburnu cihetleri vapur dumanlarından mütehassıl kül renginde bir sis ile mestûr. Ayasofya ve Sultanahmet camii şerifleri gibi bazı ebniye-i ulvîye ve âliye o perde-i zilâlin ötesini berisini çak eyleyerek minareleriyle, kubbeleriyle akşam güneşinin son lem'alarına arz-ı çehre-i vakar etmekte; hafif hafif dalgalanan atlas derya üzerinde al ve siyah kanatlı birçok kelebek uçuşmakta idi.

Şu manzara-i fesîhada enzâr-ı temâşâ müteharrik olarak yalnız bunlara tesadüf eder ve ara sıra bir kuş bu sükûn-ı mutantanı ihlal etmemek istermiş gibi sessizce geçerdi.

Bir hüzn-i sâkit hüküm-fermâ idi.

Enis'in bu temâşâ-yı rûhanî ile meshurâne itilafa çalışan fikri yukarılara doğru süzülmüş; nazarı önündeki levha-ı garrânın amâk-ı letâfet ve ulvîyetinde kaybolup gitmiş, bütün havassına bir avarelik tareyân etmiş idi. Nâ-gâh bir savt-ı ilahî vahy-i münzel gibi inerek sımâh-ı canını lebrîz, vücud-ı manevîsini ser-â-pâ tehziz etti. Toplandı. Hâl ve mevkie bir uhrevilik, bir kudsiyet geldiğini gördü. Ortalık mahşer-i envâr kesilmişti: Her şey parlıyor, her şey tehlil ediyor; fakat bir sadâ-yı lâhûtî titreye titreye her şeyin, hepsinin fevkine itilâ eyliyor idi.

Oturduğu sandalyeden diz üstü çimenlerin üzerine düşmüş olduğu halde gökte, yerde, sağında, solunda, her tarafta, her yerde bu sedanın masdarını arıyordu.

Hemşîresinin penceresi altında bulunduğunu unutmuş idi.

Vedia, Kur'an okuyormuş: Kemâl-i ihtifâl ile dinledi. Bitirdiği zaman ruhunda hafî bir meserret, cerîha-i fuâdından bir eser-i iltiyâm, vicdanında bir hafiflik, başında bir serinlik müşâhede etti.

Âhiret-güzînlerin ervâhını şâd etmek için işlenen bu hayır bir dünyevîyi de behredâr-ı feyz eylemiş idi.

Eve girmek için yerinden kalktığı zaman ufukta güneşten eser bulamadı.

Zavallı Nuri

Hazan yaprağı gibi soluk bir çehre, düşünceli bir tavır, mağmum bir nazar, zayıf bir vücut, müteessirâne bir seda Nuri Bey'in nazar-ı dikkati celp edecek alıvâl-i mahsusasındandır.

Zavallı çocuk, henüz pek küçük iken validesini kaybetmişti. Pederi iltizam işlerinde büyük zararlara dûçâr olduğu, bütün emvalini kaybettiği için yeise kapılarak intihar etmiş, Nuri yedi yaşında yetim, bîkes kalmıştı.

Dayısı Rahmi Efendi Nuri'yi evine aldı. Mektebe verdi.

Nuri Bey daha çocuk iken dûçâr olduğu felaketlerin bâr-ı tazyiki altında ezilmiş, düşünceli bir mahzûniyet, mütemâdî bir teessür kendisine tabiat-ı saniye olmuştu.

Rahmi Efendi'nin beş yaşında küçük bir kerimesi vardı. Nerime tab'an haşarı, kahkahaya, istihzaya meyyal, merhametsiz, hodbin bir kız olduğu halde anasının babasının yegâne mahsul-i ömrü bulunduğu için şımartılmış, büsbütün hırçınlaşmıştı. Fakat bu fena huylar ne kadar güzel bir vücut içinde saklanmıştı, en latif sümbülleri gözden düşürecek dilâşub mai gözler... Sırmalara reşk-âver olacak lepiska saçlar... Goncaları şerm-sar edecek âteşîn dudaklar... Gayet mütenâsip bir endam... Mini mini eller, ayaklar, Nerime'ye ilk nazarda göz kamaştıracak bir cazibe-i harikulâde bahşeylemiştir.

Nerime, Nuri ile oynadıkları vakit ona âmirâne bir tavır ile söz söylemekten, Nuri'yi mütegallibâne emrine münkad etmekten zevk-yab olurdu.

Nuri, mahzûnâne etvarıyla daima sükût eder, Nerime'nin her emrine itaat eylerdi.

***

Nuri, ikmal-i tahsil için İstanbul'a gönderildiği vakit Nerime'den ayrılmak, kendisine asla tesir etmemişti... Zavallı çocuğun kalbindeki teessürat-ı bedbahtânesi o kadar ziyâde idi ki orada adi teessürat yer bulamıyordu.

On iki on üç yaşlarında bir hanım kız olmaya başlamış, halini, hissiyatını gizlemeyi öğrenmiş olan Nerime'ye lakaydâne bir veda etmişti. Nerime bundan müteessir oldu. O isterdi ki Nuri kendisinden ayrılacağı vakit gözyaşları döksün, müteessir olsun...

Nuri'nin bu hüzün içindeki kayıtsızlığı Nerime'nin kalbinde bir kin, bir arzu-yı intikam uyandırdı. Çünkü Nerime Nuri'yi seviyordu.

***

Nuri, Dersaadet'te ikmal-i tahsil ederek dayısının hânesine avdet ettiği zaman yirmi yaşında pek cazibeli, soluk çehreli, nazik bir genç olmuştu. İstanbul'un âb u havası kendisine yaramış, gençlik harareti çehresine inci gibi tatlı bir renk bahşetmiş, dudakları üzerinde teressüm eden ince bıyıkları bu hazin çehreye bilmem nasıl merdâne bir letâfet vermişti.

Nerime Nuri'yi görünce hayran oldu. Bu hazin çehreyi tenvir eden envâr-ı irfan, ciddi nazar, vakurâne etvar Nerime'nin kalbinde başka türlü birtakım hissiyat uyandırmış, kabarmış, fevkalâde bir letâfet peyda etmiş olan sine-î simîni altındaki kalbinde tatlı bir daraban hisseylemişti.

Ya Nerime ne kadar güzelleşmişti! Benât-ı Havvâ'nın sarışın denilen o nazik narin vücut için ne kadar letâfetler tasavvur olunabilirse Nerime'de içtima eylemişti.

Nerime, Nuri'yi seviyor, kendi güzelliğinin onun üzerinde fevkalâde bir tesir husule getirmesini ve Nuri'nin kendini sevmesini, çıldırasıya âşık olmasını, istiğrak içinde hayran kalmasını arzu ediyordu.

Nuri, bir hemşîre gibi tanıdığı Nerime'ye yine pek lakaydâne muamele ediyor, bu muamele Nerime'nin kibrine, gururuna dokunuyor, kalbini yiyordu... Kendini Nuri'ye beğendirmeye, bu mağrur genci çılgın bir âşık haline koymaya kalben ahdetti.

***

Hangi genç erkektir ki kudret-i fâtıranın bütün bedâyini cem ederek vücuda getirdiği on sekiz yaşında, genç, güzel bir kızın mai gözlerinden süzülüp uçan enzâr-ı âşıkâneye âteşîn dudakları üzerinde parlayan manidar tebessümlere, ay parçalarına rekabet edecek kadar latif bostan-ı dırahşanı harekete getiren derin derin göğüs geçirişlere, nazlı hırâmana, edalı tavırlara mukavemet edebilir.

Nerime, Nuri ile yalnız kaldıkça bin türlü fendler, cilveler icat eder, takındığı mahcubâne, masumâne etvarıyla kendini Nuri'ye fevkalâde âşık gösterir, bu aşka galebe etmeye çalışıyor, çalışıyor da muvaffak olamıyormuş gibi birtakım sehhârâne hareketler izhar eyler, Nuri çılgın bir âşık olmadığı, ayaklarına kapanmadığı için zavallı çocuğun aleyhinde bir kin ve hiddet hisseylerdi. O vakit azmine, âmaline daha büyük bir kuvvet verirdi.

***

Nuri nihayet mukavemet edemedi. Kendisine mâtuf olan enzâr-ı âşıkâneye meczup oldu. Kalbinde şiddetli bir muhabbet mukaddematı baş gösterdi. "Yavaş yavaş, geç sevenler çok sever" derler. Doğru bir sözdür. Bu hakikat Nuri Bey'in üzerinde dahi âsârını gösterdi. Geceleri rahat uyuyamaz oldu. Daima Nerime'nin hayaliyle uğraşıyordu...

Nerime Nuri'nin kendine âşık olduğunu hissetti. Bu aşkı alevlendirmek için mahcubâne, müstağniyâne tavırlar, haller göstermeye başladı.

***

Zavallı Nuri'nin aşkı tahammül-fersâ bir dereceye vâsıl olmuştu.

Bir bahar sabahı idi. Bütün gece Nerime'nin garâm-ı aşkıyla yanmış, hayaliyle uğraşmış, uyuyamamıştı. Erkenden bahçeye indi. Büyük bir söğüt ağacı altında oturdu. Feyz-i bahar ile galeyana gelen hissiyat-ı âşıkânesine vüs'at verdi. Derya-yı amik-i hayâlâta daldı.

Bir aralık sağ taraftaki yığın yığın leylak, zakkum ağaçları arkasında husule gelen hafif bir hışırtı zavallı âşığı bîdar etti. Başını çevirince –melun bulutlar arasında zuhur eden şems-i münir gibi– Nerime'nin leylak fidanları arasından geçmekte, kendine doğru gelmekte olduğunu gördü... Şaşırdı. Gayr-i ihtiyari olarak iki adım ilerledi.

Nerime leylak ağacının önüne gelip de Nuri'yi bir hayret-i âşıkâne içinde görünce bir şey söylemeyerek mütegafilâne, lakaydâne tebessümüyle Nuri'ye selam verdi. Veche-i azimetini diğer cihete tahvil etti.

Nuri ne yaptığını bilmeyerek ilerledi. Nerime'nin elinden tuttu:

— Nerime... Niçin kaçıyorsun? dedi.

— Kaçmıyor, geziniyorum.

— Bak, bahar sabahı ne kadar güzel! Şu söğüt altında oturmaz mısın? Şu güzel ağaç dalları ilticâ edecek âşıkları himaye için ne güzel zemine kadar uzanmış...

— Bu sözleri sizden yeni işitiyorum...

— Ah, Nerime... Halimi anlamıyor musun? Çıldıracağım. Ne yaptığımı bilmiyorum. Seviyorum seni. Ah! O kadar seviyorum ki...

Nuri sözünü itmam etmedi. Kolunu kızın belini sarmak, üzerinde müstehziyâne bir tebessüm parlayan o dil-rübâ dudakları öpmek istedi. Nerime bir silkindi. Nuri'nin elinden kurtularak iki üç adım geriledi. Gayet acı bir nazarla gözlerini kısarak epeyce yüksek bir sesle:

— Bak efendi, evine iltica ettiğiniz bir adamın kerimesine taarruz etmek terbiyeniz mahsusatından mıdır? dedi. Oradan çekildi.

Zavallı Nuri alıklaşmış, olduğu yerde mıhlanmış kalmıştı. Bir hareket edemiyor, arka taraftan gelmekte olan dayısı Rahmi Efendi'yi göremiyordu.

Rahmi Efendi macerayı tamamıyla görmüştü. Nerime pederini gördüğü için Nuri'den, kendi tabirince o mağrur heriften hakkıyla intikamını almak emeliyle o sözleri söylemişti.

Rahmi Efendi zavallı Nuri'ye takarrüb ederek gayet bârid bir tavır, acı bir sesle dedi ki:

— Artık kendinize bir iş aramalı, bugün buradan çıkmalısınız. Çünkü size burada harem vardır...

Nuri yıldırımla vurulmuş gibi olduğu yerde duruyor, bir söz söyleyemiyordu.

Rahmi Efendi cevap beklemeyerek oradan çekildi.

***

Bir saat sonra konak içinde, Nuri Bey'in oturduğu odada birbirini müteâkip iki el silah patladı. Nerime de dâhil olduğu halde bütün konak halkı oraya koştular.

Nuri tamam kalbi üzerine iki kurşun sıkmış, kanlar içinde yuvarlanıyordu. Nerime'yi görünce:

— Ah! Nerime... Nerimeceğim... Nerime... diyebildi. Teslim-i ruh etti.

Av Âlemi

Alacakaranlık... Çabuk, çabuk avcının tüfeğini, çizmesini, çantasını veriniz: Geç kaldı... İşte köyün sokakları köpeklerin av'avât-ı neşe-mendânesi, avcıların ıslıkları ile doldu... Aman, geç kaldı; çabuk çabuk... Çantaya biraz ekmek, biraz peynir, mataraya biraz su, küçük şişeye biraz konyak, fişekler dolu ya?..

Rumeli şayağından kemerli ceket, göğsü kapalı yelek, paçaları dize kadar ilikli pantolon... Omuzda tüfek, yanda çanta, ağızda bir cigara, bir adım önde bir, iki, üç yahut daha ziyâde köpek... Nâ-şekibâne bir tehâlük ve telâşi ile avcı kendini sokağa atar...

Avcıların musâhabeleri pek mahduttur: Köpekleri, tüfekleri, avda başlarına gelen şeyler...

Her köpeğin bir adı vardır ki ya rengine nispetle verilmiştir: Karaoğlan, Sarıkız, Kartopu, Pamuk... Ya şekline nazaran konulmuştur: Kocabaş, Karagöz, Bodur, Güdük... Bazen madenî olur: Gümüş, Elmas, Cevher, Mine... Bazen hayvanî yahut nebatî olur: Kurtboğan, Arslan, Ahu, Karaca... Gâh esatîrden istiare edilir: Cupidon, Flora, Jüpiter, Diana... Gâh tarihîdir: Perikles, Mesalin, Epaminondas, Safo... Gâh meşhur hikâyelerden alınır: Don Kişot, Anyes, Don Juan, Dalila...

Her köpeğin bir tarihi vardır:

— Efendim, bu köpek bendenize Finlandiya'dan geldi; Rusyalı dostlarımdan birisi o tarafa seyahat edeceğini söy-

lemişti, hemen bu fırsattan istifade ederek kendisine bunu sipariş etmiştim... Efendim av için bundan iyi cins olamaz. Ya zekâsı!

İşte artık bitmez tükenmez hurâfât; bu hayvan sahibinin açlığını, tokluğunu, sürûrunu, kederini hatta, efendim, hatta sahibinin gördüğü rüyaları bilir! Olmaz şey... İnanılacak şey değil!

Filhakika inanılacak şey değil, çünkü... Yalan! Fakat avcıların bu yalanlarını mazur görmelidir, zira köpeklerine olan muhabbetlerinden neşet eder. Bakınız; bir genç hikâye-nüvis –ki şüphesiz avcıdır– köpeğinin etvârını ne büyük dikkat ve şefkatle tarif ediyor:

— Yolun nihayetinden köpeğim göründü. Çağırdığımı işitmiş, avdet ediyordu. Başına geleceği bildiği için gelirken koşmuyordu. Hatveleri ağır, seyrek; kuyruğu, kulakları sarkık, düşkün. Arada sırada bir çalılığın önünde duruyor, vakit kazanmak için öteyi beriyi kokluyordu. Nihayet yanıma gelip de elimdeki kırbacı görünce geri dönüp kaçmak istedi, fakat sert bir: Gebruya! –ki harfiyen tercümesi "gel buraya"dır!– işitince olduğu yerde mıhlandı, kaldı... Sonra yere yattı. Bütün azası titriyordu, kuyruğunu nısf-ı dâire şeklinde bacaklarının arasına sıkıştırdı, göğsünün üzerinde sürünerek bana kadar geldi. Ayaklarımın dibinde arkası üstüne döndü; gözleri hazin bir nazarla kırbaca merbut olduğu halde yuvarlanıyor, her cezaya mütevekkilâne hazır olduğunu anlatıyor, tâziyâne-i tedîbin şaklamasına intizar ediyordu. O zaman köpeğim güzel, ah, ne kadar güzeldi! Arkasına hafif bir kırbaç indirdim, o kadar hafif ki bu âdeta bir nevâzişti, hayvan bunu anladı, yavaş yavaş toplandı, bana sokuldu; hâifâne fakat işvebazâne bir surette doğruldu. Sonra iki ayak üstüne kalkarak ön ayaklarını omuzlarıma dayadı; evvela tereddüt ediyordu, bâdehu cüretlendi. Meserretinden kuyruğu titriyordu... Gözlerimiz yekdiğerine mağruk kaldı...

İşte bir üslûb-ı müştâkâne ki âdeta bir mevid-i telâkîde yazılmış gibi!... Meşhur bir avcının –Mösyö Dubro– vasiyetnamesindeki: "Bu hayvanın garip bir anlayışı var. İşte

şurada yatıyor; eğer ne yazdığımı anlamıyorsa ben hiçbir şey bilmiyorum! Benim yanımda bulunduğu müddetçe nail olduğu saadetten mahrum kalmamasını arzu ettiğimden bu köpeği Mösyö Dafri'ye terk ve tevdi ediyorum" satırları avcıların köpeklerine karşı ne kadar kavi bir hubb ve şefkatle mütehassis olduklarını ispata kâfidir.

Her neden dolayı ise köpek seven şairler pek mahdut kalmıştır: Charles Baudelaire, Taine, Jules Lemaitre gibi kedi seven şairler pek az değilse de köpeğin evsâfını manzûmelerle teşhir edenler işitilmemiştir. Bunun mutlaka şâiriyetle zıddiyeti olmalıdır.

***

— Bu tüfeğin hikâyesi uzundur: Bunun Saint Etienne'deki silah fabrikasının müdürü tarafından bilhassa bir Marki'ye yadigâr olarak takdim edilmek üzere yaptırılmış olduğu muhakkaktır. Bu tuhfe-i nefîseye mukabil Marki'nin fabrika müdürüne on bin franklık bir hediye gönderdiği de bütün avcıların malumudur. Fakat bu tüfek Marki'nin elinden bir kaza-yı feciin zuhûruna sebep oldu: Marki bir sabah karanlığında güvercine benzettiği beyaz bir şey üzerine ateş eder etmez müthiş bir feryat işitildi. Vurulan güvercin değil, kendisinin nişanlısı idi ki başına İspanyollara takliden beyaz bir örtü almış, Marki'yi bir tahayyür-i leziz içinde bırakmak emeli ile erkenden sayd-gâha gelmiş idi. Zavallı kızcağızın cerihasına çare-i iltiyâm bulunamadı... O zaman Marki tesir-i humâr-ı matemle ne yapacağını şaşırdı. Tüfeği hurdahaş etmek istedi. Müşteriler, teklifler, bahalar yağıyordu; nihayet inanılmayacak bir fiyatla Baron Şinapanski'ye –Polonya'nın birinci avcısı– sattı. Evet, inanılmayacak bir fiyat, topu topu iki yüz elli napolyon! Baron Şinapanski bu tüfeği ömrünün son dakikasına kadar ruhu gibi muhafaza etti. Ne fayda ki vârisi kadir-nâ-şinâs bir haylazdı... İşte –ister inanınız ister inanmayınız– ben bunu o haylazdan otuz yedi luiye alıverdim... Nasıl? Bu bir ikramiye, bir piyango gibi bir şey değil mi?

Her okuyan anlamıştır ki bu masalın müellifi bir avcıdır... İşte böyle her avcının tüfeğinin bir sergüzeşt-i tasnîisi vardır. Hâlbuki av tüfeklerinin yüzde doksan dokuzu doğrudan doğruya Belçika'dan gelir!

***

Bunlardan sonra da av hikâyeleri! Av hikâyelerini herkes dinlemiştir, herkes bilir, onlar her millette darbımesel hükmünü almıştır. Fransızlar büyük ürcûfeleri "avcı hikâyesi" avazesiyle alkışlarlar... Fakat bu hikâyeler arasında doğruları, müthişleri ve hatta şâirâneleri bile vardır: Madam Ratliye ile zevci her sabah içi lavanta dolu birer tüfekle cesim, sık, müthiş ormana dalarlar, ormanın dikenli, dar, dolaşık hıyabanları arasında bil-iltizam birbirlerini kaybederlermiş. Madam Ratliye yerdeki sert çalılar, havadaki müteşettit dallar, gölgeler, hayaller içinde sahte bir korku, câlî bir telaş ile biraz ileri gider, sonra geriye döner, bir aralık sağdaki koruya dalar, gâh etrafı dinler, gâh koşup kaçmak ister, sal-dide ağaçların kalın kütükleri arasında kaybolur, gizlenir... Nihayet birkaç günden beri koşmuş da yorulmuş gibi bir tarafa düşüverirmiş! O anda Mösyö Ratliye bir ağacın arkasından bağteten karşısına çıkıverince –sanki ikisi de birbirinden ürkmüş gibi– zevç ve zevce aynı zamanda muattar tüfeklerinin sîmîn tetiklerini çekiverirlermiş! O zaman Madam Ratliye bir sayha koparır, Mösyö Ratliye –mahir bir tiyatro oyuncusu gibi– elini alına vurarak: "Eyvah!" der, düşer... O zaman menekşe, leylak, zambak lavantalarının revâyih-i mümtezicesi etrafa bir nesîm-i muanber neşredermiş... O zaman bir gaşy-ı hakikiden kurtuluyormuş gibi Madam Ratliye gözlerini açar, Mösyö Ratliye'nin, hayran hayran etrafına bakınan zevcinin gözlerini ararmış... Bu iki çeşm-i muâşık yekdiğerine tesadüf edince tebrikler, buseler, tesliyet yaşları, tebessümler, handeler, tevbihler, tövbeler başlar... Sonra zevç ve zevce öğle taamını etmek üzere kol kola şatolarına avdet ederler... Ertesi sabah yine aynı mudhike-i lezizeyi oynarlarmış! Bu bahtiyar zevç ve zevceye avda ne buldukları

sorulunca Madam Ratliye şu cevabı verirmiş: "Mösyö Ratliye bir kalb-i âşık buldu, ben de bir aşk-ı müstesnâ!"

Avcı hikâyesi de vardır ki doğrudur, dedim; hele şunu dinleyiniz: Av meraklılarından biri ne olursa olsun bir geyik vurmak sevdasına düşmüş. Bunun için hâb u rahatını feda etmiş; açlıktan, soğuktan titremiş, sarp kayalara tırmanmış, korkunç ormanlar içinde kalmış, fakat, hayır, bir geyik bulamamış! Bütün gurur-ı sayyâdânesi galeyanda, bütün âsâb-ı tehevvüriyesi mütezelzil olduğu halde düşünmüş, aramış, nihayet bulmuş: Diri bir geyik yavrusu alacak, onu bir sene besleyecek, sonra bir kış günü ayaklarını bağlayıp ormana götürecek, orada hayvanın ayağını çözüp bırakacak, geyik kaçarken ateş edecek... Oh! Eğer şu hud'a-yı saydiye aklına gelmemiş olsa idi düşünmeden, uykusuzluktan helak olup gitmesi mukarrerdi! Artık geniş geniş nefes alıyor, derin, latif, şâirâne tasavvurlara kapılıp gidiyordu. Evet, geyiğin budaklı boynuzları ağaçların dallarını kırıp geçirirken, hayvan kurtulmak ümidiyle gözlerini kapayarak koşarken, başını keskin kütüklere çarparak boynuzlarını parça parça ederken... Evet, evet, tam o esnada pan!.. Ateş edecek. Yalnız bu tasavvur avcının gözlerinde parlak bir hande-i sürûr hâsıl ediyormuş. Bu sevinçle her şeyi kuvveden fiile getirmiş: Geyiği bulmuş, beslemiş, ormana götürmüş, salıvermiş, hayvan ağaçlar arasında kör gibi rast geldiği dala çarparak giderken evet, evet tam o esnada pan! Ateş etmiş. Fakat tam o esnada, hedef hizasından bir tavşan, beyaz, güzel, pamuk gibi bir tavşan, "Beni niye vurdun?" der gibi havada beyaz bir sual işareti resmettikten sonra bir daha kalkmamak üzere yere düşmüş, geyik de bir daha görünmemek üzere nihân olmuş gitmiş!

Bu fıkraya inanmak istemeyenler mutlaka tavşana nişan alıp da çekirge vuran avcılardan bahsolunduğunu işitmemiş olanlardır.

Tarlada

Oraya çıkıncaya kadar üç yerde durmuş, etrafı seyrederek dinlenmiş idim. Takip ettiğim araba yolu keyfî inhinâlarla tozlu ağaç kümeleri arasında batıp çıkarak bir tepeciği aşıyor, sonra biraz daha gidip yeşillikli iki sırt arasından bir daha görünmemek üzere kayboluyordu. İki gündür usanmak bilmez bir taannütle esen lodos yakıcı nefesleriyle her yeri kurutmak lâzım gelirken, geçtiğim yerlerde kayaların kenarına sığınmış, pırnalların, böğürtlenlerin dikenli gölgelerinde gizlenmiş sarı, mor, hatta bazen pembe, maî yaz çiçeklerine tesadüf ediyor, bunlardan toplamak için büyük bir hâhiş duyduğum halde eğilip koparmaya üşeniyordum. Sıcaktı. Vücudumda bir sıklet vardı ki yorgunluğa benzemiyordu; oturmak değil, fakat yürümemek istiyordum. İstiyordum ki ben öyle ayakta hiçbir hareketsiz, hatta yere basmayarak, hatta yerimde durmak için zerre kadar ihtiyar sarfına lüzum görmeyerek uyuyormuşum gibi bîhaber kalayım ve bir nefes, bir rüzgâr, hâsılı göze görünmez bir kuvvet beni hiçbir tarafımdan tutmayarak alıp götürsün; onun kanatları arasında kayıp gideyim; fakat hep bu yoldan, bu ağaçlıklı bu güzel manzaralı yoldan gideyim. Ah, bu yolu o kadar beğeniyordum ki, işte bütün ağırlığımla tozlarına bulanmakta devam ediyordum.

Rüzgâr artık büsbütün susmuştu; ağaçlar, çalılar hep uyumuş, derin bir uykuya dalmış gibiydiler. Bu sükûnet-i meyyite üzerinde böceklerin kesik, bîtap eninleri işitiliyordu.

Tepeden bakılınca ta uzakta, sanki altından itilerek kabarıyor zannolunan dolgun açık maî bir satıh ile, deniz iki taraf sahillerini teşkil eden tepelerden taşıp dökülecek gibi görünüyordu. Bütün manzara yükler altında ezilmiş bir hayvan düşkünlüğüyle câlib-i merhamet, sakin, duruyordu. Toprakların üstünde hararetin titrediğine dikkat ettim; şeffaf bir ihtizâz-ı buhar ki ekseriya kızgın demirlerin etrafında, kış günleri sobalarımızın, mangallarımızın üzerinde fark olunur.

Ortalık yanıyordu. Bu yanıp tutuşan havanın altında beş erkek terden parlayan esmer alınlarını güneşten kaçırmak için toprağa eğerek son demetleri bağlamakla meşgul idi. Sapların kısalığından, demetlerin cılızlığından anlaşılıyordu ki mahsul bu zavallı alınların buruşuğunu açacak kadar bereketli olmamış. Tarla orakların ağzından, beğenilmediği için yarı çiğnenip atılmış bir lokma gibi çıkmıştı: Ötesinde berisinde kesilmeyerek yalnız kırılıp devrilmiş saplar, bazen kökleriyle beraber sökülmüş, sonra demetlere katılmayarak bırakılmış, atılmış ekinler görülüyordu. Belli idi ki çiftçiler mahsullerinden memnun değillerdi. Bu onlar için boş bir yorgunluk, bir angarya olmuştu. İstemeye istemeye biçmişler, yine istemeye istemeye topluyorlardı ve sâkit idiler. Ben bu sükûtu merak ediyor, bunu yorgunluklarına mı yoksa meyusiyetlerine mi vermek lâzım geleceğinde tereddüt ediyordum. Bîçareler kim bilir kaç gündür uğraşıyorlardı; tarla büyüktü, epeyce geniş olan tepenin bütün bir sırtını kapladıktan sonra düzlükte de birçok yayılıp gidiyordu.

Baktım: Ter içinde kavrulan şu yüzlerin hiçbiri böyle bir toprağın sahibi olacak kadar bahtiyar görünmüyordu. Bunlar burada hep başkaları için yoruluyorlar, terliyorlar, ölüyorlardı. Bu kocaman tarlayı –ihtimal ki böyle bir yerde bir tarlası bulunduğundan haberi bile olmayan– bir vâris-i tâliin hesabına ekip biçmişlerdi; ihtimal ki bunu ondan isticar edip kendi hesaplarına ekmişler, fakat heyhat! İşte ziyandan, yeisten başka bir şey biçememişlerdi...

— Ziyan, yeis... diyordum. İşte mâder-i tabiat yavrularını böyle besliyor; zalim nine!

Sonra teessüratımı başıboş cereyana bırakarak fikrimden ziyâde kalbimle düşünüyordum:

— Zavallı çiftçiler! Alınlarının teriyle suladıkları şu topraktan alabildikleri mahsule bak. Bununla şu beş ağız, şu beş hayat, şu beş ayrı vücut doyacak; ya onların aileleri, ya o çoluk çocuk? Tevekkeli mi hepsi çırılçıplak, ayaklarına giyecek bir çarık bulamazlar. Çiftçi, çiftçi... Biz de sanırız ki çiftçiler mesuttur, her toprağı kazan altın bulur. Hani ya, o altınlar nerede? Şu kırık dökük, ölgün, yerlerde sürünen başaklar mı? Fakat onlar çiftçiler için değil şairler için altındır. Hazinelerini gaddar bir kıskançlıkla göğsünde sıkan taş yürekli tabiat, bu hasis sermayedâr onlara gıdadan ziyâde zehir veriyor. Daima pek yüksekten uçan bulutlar da insafsız: Onlar da şu siyah toprağın eşi; onların da bîçarelere merhameti yok, hiç yok. Şu bir avuç ekin bile, zanneder misin ki toprak onu çiftçi memnun olsun diye veriyor? Nerede? Bu kendisi için bir ihtiyaç, o ihtiyacını def ediyor. Çiftçi onun fahrî hizmetkârı; bir nimet diye kestiği, kaldırdığı sararmış başaklar toprağın, artık solup yıprandığı için, başından atmak istediği süslerden başka bir şey değil, o kaldırmasa da kendi kendine çürütüp mahvedecek... Zaten şu âlemde mahvolmaktan hakiki ne var?

Tarlaya doğru ilerlemiştim. Şimdi rençperlerden biri elindeki çakmak taşıyla çarığının kenarına bir delik açmak için uğraşıyordu. Bu karanlık bakışlı bir ihtiyar idi. Bîçare o kadar yorulmuştu ki kaba şişkin parmakları arasında taş parçasını güç zapt ediyordu. Çarığın katı derisi üzerine bunu ağzında ıslatarak sürüyor, sürüyor, bazen elinden kaçırarak tekrar başlıyordu. Bir bıçağı olsa bu zahmeti çekmeyecekti. Hâlbuki ben kendisini sıkıntıdan kurtarabilir, ben kendisine pek güzel muavenet edebilirdim; yanımda keskin bir çakım, cebimde ona hiç olmazsa bir haftalık istirahat-i hayat temin edecek param vardı. Fakat cesaret edemedim; işini o kadar sabır ve tevekkülle görüyor, yüzünde öyle bir ciddiyet-i istiğna dolaşıyordu ki cesaret edemedim; para değil çakımı vermekten çekindim; bu ufacık iyiliği yapabilmek, o kadar arzu ettiğim halde, mümkün olmadı.

Akşam olmuştu. Bugünümden hiç memnun değildim. Güneş de benim gibi dargın dargın kırmızı bir toz yığını arasında ufuktan kayboluyordu. Ortalık hâlâ serinlenmemiş, mevcûdâtı müziç bir humma içinde uyutan ağırlık biraz olsun eksilmemişti. Çiftçiler artık çalışmıyorlardı. Gurubun son aydınlığı küme küme tarlayı benekleyen demetleri kızıl bir yaldızla tezhip ediyor, kümelerden uzun uzun mor gölgeler akıtıyordu. Rençberlerden biri dizlerini yere koymuş, büyük bir destiyi boğazına boşaltırken az ötede bir diğeri kollarını açarak geriniyor; bu iki vücut ufkun şimdi mahuf bir boşlukla yanan zemîn-i hûnîni üzerinde siyah bir heykel gibi büyüyordu.

Beride, ihtiyar uğraşa uğraşa çarığıyla başa çıkmıştı; açtığı delikten sırımın bir ucunu zorla geçirerek bağladı. Başka bir taşla düğümü biraz yumuşattı, ezdi. Sonra gülümseyerek bana baktı. Sarı, toprak renginde bir ter boynunun damarları arasındaki oluklardan göğsüne akıyordu. Oh, bu göğüs; bunda öyle kırçıl bir tarla hâli vardı ki! Nefes aldıkça bir körük gibi kalkıp inen göğüs tahtasını kılsız, fakat yanık, buruşuk bir deri örtüyordu. Seyrekçe kır sakalının altından sızarak inen ter damlaları bu derinin üstünde birkaç mecra birden bulup yayılıyor; aşağı doğru, gömleğinin kırmızı yün kuşakla sıkılmış yakasının içine süzülüyordu.

Çarığını giydikten sonra bir daha yüzüme baktı. Yine gülümsüyordu. Galiba dalgın dalgın kendisini seyredişim tuhafına gelmişti. Dedi ki:

— İşte böyle, evlât, taşla da iş görülüyor...

Bu sözü derhal tefsir ettim:

— "Aç kalınamak için taş da yenir" demek istiyor, hakkı var! dedim; fakat ne için aç kalıyor? Tabiat, çocuklarını beslemeli değil mi? İnsaniyet kendi efrâdını, kendi evlâdını doyurmalı değil mi? Ah bîçâre çiftçi, sen de mesut değilsin; senin de acıların, senin de açlıkların var. Ya biz ki sizleri bahtiyar sanırız; ya biz ki dağdağa-i medeniyeden yorulan ruhumuzu dinlendirmek ihtiyacını hissettikçe sizleri, sizlerin evsaf ve kâni-i hayatınızı düşünür, "Ah bir tarla, bir saban,

bir ağıl, bir yurt!" diye sayıklarız... Demek siz de bizim gibisiniz; demek sen de benim gibisin, ihtiyar, öyle mi?

Tekrar ettim:

— Öyle mi, baba?

Çiftçi şaşırmış, bakınıyordu. Bu nâgehanî sualime bîçâre ne cevap verebilirdi? Şüpheye düşürmemek için konuşmaya başladım:

— Bu yıl ekinler pek iyi değil, öyle mi baba?

Cevap verdi:

— Niçin, Allah'a bin şükür, ekinlerde ne var ki?

Mûtekit, mutmain bir inbisat ile yine gülümsüyordu. Artık bu sözü, bu itiraf-ı saâdeti de kendi acılıklarım, kendi karanlıklarımla tefsir etmeye, karartmaya acıdım. Adamcağız görülüyordu ki hoşnuttur.

Şimdi gözümde demetler kabarıyor, kabarıyor; tarladan mesut bir feyz ve berekettaşıyordu. Evime, elimde büyük bir deste başakla döndüm. Yolda üşenmemiş, bütün o dikenler arasında gülen çiçeklerden toplayıp demete ilâve etmiştim.

18 Haziran 1315 [30 Haziran 1899]

Meftûr-ı Gayret

Arkadaşları karanlık bir sükût içinde onu dinliyorlardı. Kıraathanenin kuytu, tenha bir köşesinde oturmuşlardı. Orada, başlarının üstünde birbirine geçirilmiş halkalarla bir tabaka-i kesife hâlinde bulutlanan sigara dumanlarını bazen elleriyle yırtıp dağıtarak bir saatten beri konuşuyorlardı. Önce herkes fikrini söylemiş, herkes onu biraz sükûna, sükûn ve tahammüle davet etmişti. Fakat o kabul etmiyor, cemiyet içindeki mevki-i zelilinin lisân-ı teşekkîsine iâre ettiği serbazlıkla bütün söylenen fikirleri alaya alıyor, sonra hepsine birden yalnız bir kelime ile cevap veriyordu:

— Bilmezsiniz...

Bilmiş olsalar bu kadar ısrar ederler miydi? Hem onlara ne oluyor, cezasını o kendi çekecek değil mi?

— Cezamı ben çekecek değil miyim? Ben çekmiyor muyum? Fakat siz bana acıyormuşsunuz; siz benim arkadaşım, kardeşim imişsiniz; benim bu hâlim size dokunuyormuş, siz buna tahammül edemezmişsiniz... Pek güzel, insaniyetinize teşekkür olunur; sefaletlerimden müteessir oluşunuz bana teselli veriyor, sizde felaketime ağlayan kalpler buluyorum, benim dökeceğim yaşların bir parçasını siz döküyorsunuz... Pek güzel, mürüvvetinizin minnettarıyım, size ilelebet medyun-ı şükran kalacağımı temin edebilirim. Lâkin merhamet buyurun, nasihat istemem. Hepimiz bir mektepten çıktık, hepimiz aynı kitapların mahsul-i meşbuuyuz; hepimiz böyle mevkilerde kullanılacak lisanı, söylenecek sözleri aynı ağız-

dan öğrendik. İster misiniz, şimdi her birinizin ayrı ayrı bana hitap edeceğiniz mevâizi ben size îrat edivereyim; hem de bir noksansız, satırı satırına, harfi harfine!

Başını açmıştı. Masanın üzerinde duran soğumuş çay kadehini ikide bir eline alarak dudaklarına götürmeden yine tabağına bırakıverdi. Gittikçe acılaşan bir edâ-yı teezzî ile dudaklarını bükerek, alnının buruşuklarına derin katmerler ilâve ederek, artık hiç kimseye hitap etmiyor, kendi kendine söyleniyor gibi devam etti:

— Evet, mektep, kitaplar... Hep kabahat beni mektebe verenlerde, o kitapları okumak için, okuyup adam olmak için beni çobanlığımdan, hayvanlığımdan ayırıp mektebe verenlerde değil mi? "Ak sabanın Halil" olmak benim neme elvermiyordu. Köyümüzde kim açlığından ölmüştü? Başıboş danalar gibi yer, içer, koşar, gezerdim. Şimdi insan gibi aç kalıyorum. Yatacak yerim yok. Sebebi? Çünkü okudum, âlim oldum, a'lem oldum; çünkü okuduğum kitaplar beni hayvanlıktan kurtardı, adam etti. Artık yiyecek yemek beğenmiyorum, yatacak yer beğenmiyorum, yapacak iş beğenmiyorum, sanat beğenmiyorum, meslek beğenmiyorum, yol beğenmiyorum, adam beğenmiyorum, arkadaş beğenmiyorum, hatta kendimi beğenmiyorum... Hayır, hayır, yalnız kendimi, kendi benliğimi benliklerimi beğeniyorum; kendi kendime o kadar büyük görünüyorum ki cesâmetimin, azametimin, azamet-i ilmiyemin altında her şey, bütün hilkat, bütün mevcûdât eziliyor; bütün âlem eziliyor. Sonra, tabiî etrafımda hiçbir şey göremiyorum, hiçbir şey bulamıyorum, yalnız ve aç kalıyorum. Evet, aç... Hani, o bana büyüklükler, yükseklikler, saadetler, cennetler vaat eden fen ne oldu? Hani o cennetler, o saadetler nerede? Ben sabanımın başında kalsaydım, toprakla doyardım; kitaplarımın arasında en nefis yemeklerden tiksiniyorum. Şimdi kitaplarım da beni doyurmaktan âciz; onlar da, o yalancı hakikat tellalları da beni tenfir ediyor. Fen... Büyük fen, büyük asrın büyük mucizesi! Buharlar, elektrikler, balonlar, keşifler, ihtiralar... Hiçbir devr-i medeniyete, hiçbir cemiyeti-i mede-

niyeye nasip olmamış nimetler, bahtiyarlıklar... Hani ya, nerede bunlar; bu parlak müjdeler, bu müdepdep vaatler, ümitler, hayaller, velveleler, şaşaalar; bunlar hep yalan, hep gösteriş, hep ilân mıydı? Zavallı insanları aldatmak, onları daha zavallı etmek için tasnî olunmuş, süslenmiş, yaldızlanmış terkiplerden başka bir şey olmayan saadet-i medeniye, saâdet-i fenniye; ah bu aldatıcı, bu gaddar kelimeler!.. İşte inanmıyorum. Ey fen! Senin hiçbir vaadine, hiçbir sözüne, hiçbir hakikatine inanmıyorum; aldanmamak için, aldanıp mustarip olmamak için sana inanmayacağım; balonlarının boş nümayişi, fonograflarının o mezardan çıkıyor gibi hırlayarak, boğularak çıkan muğfil şamataları, iniltileri beni aldatamayacak, inandıramayacak. Büyüklüğün varsa senin olsun; gazetelerinin, kitaplarının, kütüphanelerinin, mekteplerinin olsun; ve hepiniz benden uzak olunuz, hepiniz!.. –arkadaşlarına söyleyerek– Biliyor musunuz, bütün fen kitaplarımı siyah tüllere sardım, odamın bir köşesinde siyah bir dolabın içinde kapalı duruyorlar. Bazı akşamlar oradan, o sanduka-i mâtemden zehirli bir duman çıktığını hissediyorum; bu duman, bu rûh-ı habîs beni boğacak. Bir gece bakacaksınız ki Doktor Halil Ahmet yatağında mahnûkan yatıyor, dumandan boğulmuş; hâlbuki odada dumana benzer bir şey yok. O zaman hall-i şüphe etmek için beni boğan o kitaplara, o zehirli siyah kitaplara, yine onlara koşacaksınız. Oh, koşunuz, koşunuz; siz onlara, onların yalanlarına koşarken ben artık kurtulmuş bulunacağım.

Refikleri gülümsüyorlar, şimdi hummalı bir talâkatle fenne lanetler yağdıran bu dudakların râşe-i heyecânı karşısında susarak gülümsüyorlardı. Bu tebessümde bir şive-i merhamet vardı, ona acıyorlardı; onu haris, mütekebbir, inatçı, mübalağakâr, sebehbîn bir tabiat olarak tanıdıkları halde yine acıyorlardı. Ve bütün bu kusurlarıyla beraber o hakikaten acınacak halde idi: Anadolu'da köyünü terk ettiği günden Rüşdiye-i Askeriye'de, İdâdiye'de, sonra Tıbbiye'de şehâdetnâmesini alıp çıktığı dakikaya kadar tahsilin yalnız ümîd-bahş parıltılarıyla gözleri dolmuş; bir doktor şehadet-

nâmesinin tarik-i terakkîde adımlarına vereceği genişliği, sürati düşünmüş; kılıcının, düğmelerinin şaşaası arasında müzehhep ve mütebessim bir âtinin tele'lü-i sihr-âmizine karşı hatta hiçbir karanlık nokta, hiçbir donuk çehre görmemiş; ta köyünün balçık sıvalı damlarından koparıp getirdiği hırs-ı ikbâl ve menfaat bu mutantan ümitlerle vüs'atlenerek ona fennin zemîn-i rasîni üzerinde metin ve müzeyyen bir kâşâne-i âmâl-i muvaffakiyet kurmuş; haris ve anut bir ikdam sayesinde imtihan günleri arkadaşlarına tefevvukunu gördükçe o kâşâne-i mînâ-yı hayâlden âfâk-ı iştihâra doğru birer derîçe-i saâdet açılarak, nihayet, diplomasını aldığı gün orada kendisi için her şey, her türlü vesâil-i mesûde-i maîşet müheyya bulacağına kuvvetli bir itminân-ı kalb ile inanmış, hazırlanmış idi. Okuduğu fen ona "Yürüyen vasıl olur; çalış!" diyordu. O da çalışmıştı, son dakikaya kadar son derece gayret ve sebat ile çalışmıştı.

Fakat bu çalışma olanca kuvvetini bel' etmiş, mektepten çıktığı zaman zihninde, vücudunda yorgunluktan başka bir şey kalmamış idi. Elinde şehâdetnâmesi, kolunda yüzbaşı şeritleri ile ve rehâvet-i lezize-i muvaffakiyetle artık bir nefes almak için uzanacağı zaman hissetti ki çalışmaya uğraşmaya asıl bundan sonra, bütün çalışmaların uğraşmaların hitama erdiği zehâb-ı tesliyetkârıyla oyalandığı bu dakikada, asıl şimdi başlayacaktır; asıl şimdi o kâşâne-i âmâlin zerrin tabakalarına birer birer yetişebilmek, çıkabilmek için çalışmak, uğraşmak, çırpınmak lâzımdır; asıl şimdi yürümeli, hem de yorulmaya, dinlenmeye vakit bulmayarak, böyle ma'yup ihtiyaçlara kapılmayarak yürümelidir. Hâlbuki mektep, dersler, fen, bâhusus emel-i terakkî kendisini koştura koştura yormuş, iki adım ziyâde atmak için bacaklarında kuvvet bırakmamıştı. Kalbinde müziç bir arzu-yı suûd ile, etrafında birçoklarının yükseldiğini görürken, böyle henüz topraklarda sürünmek onun için tahammül edilmez bir zilletti.

İlk zamanlar kibrine yediremeyerek hissiyatını saklamaya mecbur olmuştu, fakat sonra günden güne ihtiyaçları arttıkça ızdırabı şiddet buldu; nihayet, yine asıl sebeb-i ız-

dırâbını saklamak için çalışarak, bu ezâ-yı kalbe mücrimâne tahammül ederek yalnız zarûretinden feryat etmeye, arkadaşlarından kendisini sevenlere enîn-i hayâtını dinletmeye başladı. Şikâyetlerini muhik göstermek için esbâb arar, bulamadıkça bir intikam alır gibi fenne, tahsil-i fen fikr-i mukaddesine hücum ederdi. Şimdi birkaç zamandır âvâz-ı teşekkîsi perdesini yükseltmişti. İki ufak hemşîresiyle beraber alil pederinin memleketten gelmesi elinde büyük bir sened-i teellüm oluyordu. Artık viziteleri de bırakmış, zaten ihmal ettiği vazifesini hiç kaydetmez olmuştu. Yalnız şikâyet ediyordu, bol bol şikâyet ediyordu:

— Onlar da başımda; sanki ben kendimi yaşatabiliyormuşum gibi şimdi onlar da başıma çöktüler. Bedbahtlar! Köyün suyu mu çıktıydı?.. Alil ise ne yapalım; ben ondan alilim, ben hepsinden alil ve bîçâreyim. Asıl sefalet benimki, asıl sefil benim. Onlar hiç olmazsa bana dayanıyorlar, bana tutunuyorlar, ben ise... Ah fen! Vaktim olsa, ah vaktim olsa sana yapacağımı ben bilirim; tekmil seyyiatınla, tekmil iğfâlâtınla bir kadavra teşrih eder gibi seni teşrih eder, hakikatini, o sem-alûd kadîd-i siyâhını ortaya atarak bütün seni isteyen, seni seven, sana aldanan, sana tapan zavallılara karşı bağırırdım: "İşte perestîde-i fikriniz, perestîde-i ruhunuz... Alın, size mübarek olsun; arzu ettiğiniz kadar sevin, tapın, fakat bizi rahat bırakın, başkalarını rahat bırakın. Onun faydasını, kıymetini, hizmetini biz bilmek istemiyoruz; onları siz kendi kendinize söyleyin, kendi kendinize anlatın ve sonra sevdiğinizin başı için, onun başı için, sonra bize anlatmaya, bizi onlarla daha ziyâde aldatmaya kalkışmayın!"

Refiklerinden biri birden elini dudaklarına doğru uzatarak dedi ki:

— Artık yeter, Halil Bey; seni bir tabip dinler gibi dinlemeye alışmış olanları meyûs edecek sözler söylüyorsun. Latife ettiğini bilmesem hasta olduğuna hükmederim.

Bu şöhret bulmuş, temin-i ikbâl etmiş bir doktordu. Öteki, bu sefer zabt-ı nefse muktedir olamayarak, bütün mağlûbiyet-i âmâliyle inledi:

— Hasta olduğuma hükmedersiniz, öyle mi? Daha doğru bir hüküm vermek için beni siz hasta ettiğinize inanın, beyefendi. Siz, sizler, anlıyor musunuz? Hani tıbbiyede imtihanlarınızı verebilmek için şimdi zelil ve âciz, ayaklarınızın altında dolaşan arkadaşlarınızdan muâvenet dilenin...

Ve elleriyle yüzünü kapayarak ağladı, ağladı.

MENSÛRELER

"Hepimiz tabiatın birer acemi şâkirdiyiz."[1]

Koltuğuma Fransızca bir müntahabat mecmuası sıkıştırarak çamlığa doğru çıktım.

Saat altı vardı. Temmuz güneşinin öğle vaktine mahsus olan o ateşli şuâı renklere bir baygınlık, şekillere bir kuruluk getirerek menâzırı –üç dört saat evvelki tarâvetine nispetle– âdeta tanınmaz bir hâle koyar. Öyle mevkiler vardır ki sabahleyin bir cennet-âbâd-ı letâfet iken, güneş yükseldikçe âb u tâbını kaybede ede nihayet sararmış ot yığınları, kavrulmuş yaprak çıtırtıları ile duzahtan nişan eder. Bu yalnız sıcağın tesiri değildir. Ziyânın kesret ve hiddeti elvanın birçoğunu hususiyle en rakik ve latif olanlarını birbirine kalbeder; gölgeleri yakar, bitirir. Elvâh-ı tabiiyede nur ile zılalin âheng-i imtizâcından vücut bulan nazar-rübâlık da o suretle bittabi müntefi olur. Nazar önünde bir boşluk hisseder. Tabiat uykuda imiş gibi ruhsuz görünür. Bununla beraber öğle güneşinin engin denizlerle –altın yaldızlı birer derya demek olan– ekin tarlalarında o kadar bedî, o kadar parlak inikasatına tesadüf olunur ki temâşâsına doyulmaz. Ben ise fundalık arasında dik, ince bir yoldan –iki yanıma çekirgeler saçarak– hızlı hızlı yürümekte olduğum için hiçbir şey görmüyordum. Zaten etrafta ekine, engine benzer şeyler de pek yoktur. Olsa bile güneş beynimi kavuruyordu; bakacak, gö-

---

1 Recaizade Mahmut Ekrem, *Takdir-i Elhan*, s. 11 [Mahmut Bey Matbaası, 1301 (1886)] (Yazarın notu.)

recek halde değil idim. Bereket versin çamlığa dâhil oldum. Burada bir mevki bilirim ki gurubun Ayastefanos açıklarında arz ettiği elvâh-ı müşaşaayı pek güzel görür. Bu kürsî-i temâşâyı Burgaz'a geldiğim gün intihap etmiş idim. Akşam üstleri vakit buldukça oraya koşar; güneşin gâh bulutlar içinde renkler, nurlar saçarak gâh açık havada altın kirpikleri arasından ateşli gamzeler fırlatarak, bazen de –kimseyi, bir şeyi mütehassis etmemek, semânın maîliğine, denizin semâîliğine halel getirmemek istermiş gibi– hiçbir tebeddül göstermeksizin ta nokta-i guruba kadar inip oradan etrafa mütehassirâne nazar-endâz olarak; denizin gâh durgun, gâh dalgalı, fakat daima saf ve mütenevvir sularına dalıp gitmesini seyrederim. Çamlığa girdikten sonra adımlarımı ağırlaştırmış olduğumdan kürsî-i temâşâma vardığım zaman vücudumda zerre kadar yorgunluk hissetmiyordum. Orada iki akşam evvel dal kırıklarıyla, çam yapraklarıyla yapmış, hazırlamış olduğum bâlîn-i ittikâya dokunan olmamıştı. Uzandım; kitabımı da açtım. Bu eser en meşhur Fransız üdebasının manzum, mensur eşâr-ı müntahabesini câmidir. İlk çevirdiğim yaprakta Lamartine'in "Lac"leri[1] münderic idi. O şiir-i âbdârı yarı kitaptan yarı ezber kim bilir kaçıncı defa olarak bir kere daha tekrar ettikten sonra Baudelaire, Musset, Hugo, Banville, Prudhomme, Coppée gibi bedayi-perverân-ı hayal ve hakikatten de üçer beşer sayfa mütalaa ettim. Her yaprağı çevirişimde zihnime bir cihân-ı marifet sığdırmış kadar oluyordum. Okuduğum nefâise Osmanlı âsâr-ı edebiyesi arasında emsal arıyor, bulabildikçe iftihar ediyordum. Bazı mısraları, beyitleri Türkçeleştirmek istiyor, muvaffak oldukça seviniyordum. Derken yine Lamartine'in mensur bir parçasına tesadüf ettim ki Alp Dağları'nda bir gurup levhasını musavver ulvî bir şiir idi.

Şair mihr-i gâribden saçılan zerrât-ı nûrun dağ tepelerindeki karlara, buzlara in'itafıyla husule gelen o pembe, maî,

1 Fransız romantizminin önde gelen isimlerinden Lamartine'in "Le Lac" (Göl) şiiri.

leylâkî şafakları; dağların zîr-i pây-i ihtişâmında birer ayîne-i cevherîn gibi parlayan o saf ve berrak göllere aksinden mütehassıl bedîaları, güneşin kayalar üzerinde kartal yuvaları gibi duran kulübelerin damlarını, bacalarını bir defa daha ateşler içinde bıraktıktan sonra aheste aheste zevâlini; gökyüzünün her saniyede binlerce kere tekâsüf ve tebeddül eden renk ve hâlini; o kadar hakiki, o derece rengîn tarif etmiş, tecsim etmiş ki son kelimeleri okuduğum zaman kendimi o karlı dağların karşısında, o rengârenk şafakların arasında (!) görüyordum.

Hatta o esnada ortalığa bir gariplik çöktüğünü hissederek bunu asabımın teheyyücünden mütevellit bir göz kararmasına vermek istedim. Hâlbuki zaman gecikmiş, akşam olmuş, güneş batıyordu. Nazarım önündeki levha-i garrâ-yı hakikate ilişir ilişmez... Aman yarabbi! Hayalimi nûrânûr hülyalara gark eden o sihr-alûd manzara –fecr-i kâzibin envâr-ı tulû karşısında payidar olamayan son lem'aları gibi– sönüyordu. O dağlar, o göller, o şafaklar, o kulübeler –bir tünd-bad önüne düşmüş mülevven kâğıt parçaları gibi– uçuşup kayboldu.

Hafif bir rüzgâr elimden toprakların üzerine düşmüş olan kitabın yapraklarını çeviriyor; bundan hâsıl olan seda, enîn-i aczi andırıyordu.

Eve dönerken kendi kendime diyordum ki "Şüphe yok; en muktedir edibler de tecellî-zâr-ı kudretin birer acemi şâkirdidir!"

Manzûme-i Garrâ

Erkân-ı tahririyesinde bulunduğum bir gazetenin kısm-ı edebîsi için üç dört sütunluk yazı hazırlamak lâzım idi.

Masamın başına geçtim. "Sayd-ı İlham" serlevhasıyla bir şiir söylemeyi kuruyordum. "Sayd-ı İlham" uzunca bir manzûme olacaktı. Bu manzûme-i garrâ, kemâl-i şaşaa ve belagat ile –çoktan beri– hayalimde vücûd-ârâ idi.

Şöyle tasavvur ediyordum:

Sonbaharın bir pembe sabahında hafif bir kanat sedası ruhumu yerinden oynatıyor; pencereye koşuyorum.

Güneş henüz doğmuş; gündüzün bâr-ı meşâgili altında gecenin bîtâbâne teneffüsünden mütehassıl bir buhâr-ı şeffaf ortalığa yayılıyor; bağlarının sararmış yapraklarıyla bahardaki hudâret ve letâfetine tahassür ediyormuş gibi melûl ve mütefekkir görünen... Tepesini mavi bir duman tam yarı yerinden kuşatarak yalnız zirvesini, şems-i tâliin nevâziş-i envârına maruz bırakmış.

Dikkatle etrafa bakınıyorum; demin sedasını işittiğim kanattan eser yok.

Güneş yavaş yavaş yükseliyor. Hafif bir şulesi bahçede havuzun kenarını tezyin eden pembeli beyazlı, morlu, sarılı kasımpatılarına isabet eyleyerek oracıkta bir kavs-i kuzah parçası vücuda getirmiş. Parlak bir lem'ası gece yağan rahmetten yol kenarlarında, şurada burada birikmiş olan sulara çarparak nûranî izler teşkil etmiş.

Ben muttasıl etrafa göz gezdiriyor, –aks-i âvâzı henüz kulağımdan zâil olmayan– kanadı, o kanadın sahibini arı-

yorum. Nihayet nazarım bu izlerden birine kapılıyor; düşe kalka tepenin –dumanlar içinde bir peri yuvası gibi muallak duran– zirvesine kadar çıkıyor. İşte ruhtan şehperi, nurdan peykeri ile ilhamı orada görüyorum. Ruhum karşısında tir tir titremeye, yüreğim şiddetle çarpmaya başlıyor.

Sürülerle gökyüzünde dolaşan beyaz bulutlardan biri bu aralık güneşin ziyâsına hâil olmuş, her taraf gölgeler içinde kalmış.

Yalnız bir nokta parlıyor. Ben o noktaya nasb-ı nigâh ediyorum. Derken oranın parıltısı da zâil oluyor.

Güneş daha kesif bir sahab altına girmiş; ortalık büsbütün kararmış.

Nâgehân, gözlerim kamaşıyor. Penceremin kanatları arasında başka bir güneş tulû etti sanıyorum. Önümdeki şaşaa-i berkîyeden bir zerre kapabilmek için kollarımı açıyorum... Heyhat!

Bulut yarılmış; güneş olanca eşi'asıyla yine kâinatı tenvîre başlamış.

Perişan bir halde sandalyemin üzerine düşüyorum. İlham karşımdaki manolya ağacının koyu yeşil yaprakları arasına saklanarak kanadından attığı sihâm-ı nûr ile ruhumu nişanlıyor. Ben yalvarıyorum; biraz daha takarrübünü istiyorum. O kaçıyor; gel dedikçe uzaklaşıyor. Fikrim de onu takip ediyor. Uçuyorlar, dolaşıyorlar, derken dönüp geliyor. Ta penceremin kenarında karar ediyor. Fikrim de nefes nefese gelip ayaklarının önüne düşüyor. Ben o zaman usul usul pencereye doğru ilerliyorum. Tamam kanadından kapacağım zaman yüreğim çarpıyor, sendeliyorum. Kaçıyor, sonra yine geliyor; yine kaçıyor!

Elhâsıl şiirimin tahayyül ve tasavvura ait kısmı tamamen hazırlanmıştı. Şimdi yalnız ifade cihetini düşünmekte idim. Takîb-i ilhamda fikrimin, ruhumun nöbet nöbet hâsıl olan heyecanına, sükûnuna göre vezni, kafiyeyi değiştirmek istiyordum.

Bu iki üç günde ancak vücuda gelebilirdi. Doğrusu, ben irtical edemem. Hele biraz ihtimam ile yazmak istediğim manzûmelere bir hayli çalışırım.

Kalem elimde, düşüne düşüne dalmışım. Birden kulağıma yukarıdan doğru bir çırpıntı aksetti. Başımı kaldırdım. Tavanda bir kırlangıcın kendini köşeden köşeye, kornişten kornişe kemâl-i şiddetle vurarak uçuşmakta olduğunu gördüm. Bîçâre hayvan! Kim bilir ne kadarcık bir gıdâ-yı hayatını avlamak telaşıyla pencereden içeriye dalmış; çıkmaya imkân bulmayınca böyle şaşkın şaşkın duvardan duvara çarpınmaya başlamış idi.

Belki aşağı iner de birinden birine tesadüf edip çıkar, kurtulur diye odanın ne kadar penceresi varsa derhal açtım. Bir aralık şunu bunu atarak ürkütmeye bile kalkıştım. Bu teşebbüsüm zavallının heyecanını artırdı; daha ziyâde tehâlükle uçmaya başladı. Nihayet bırakıp yerime çekildim.

Nazarım kuşun cevelânını takip ediyor; zihnim ilhama vezin, kafiye beğendirmekle uğraşıyordu.

Kuşcağız sürat ve şiddetini yavaş yavaş azaltmak suretiyle bir çeyrek kadar öyle uçuştu. Sonra büsbütün tâkatsiz kalarak soluk soluğa pervazlardan birinin üzerine kondu. Ağzı açık; kemâl-i tevahhuşla etrafa bakınıyor, güzel göğsü seyrine doyulmaz bir letâfetle kabarıp iniyordu.

O sırada biri, odanın kapısını açacak oldu. Kuş yerinden fırladı, evvelkinden şiddetli bir surette deverâna başladı. Başını, kanadını sıvalara, tahtalara çarptıkça yüreğim parçalanıyordu. Fakat tevkifine, tahlisine hiçbir çare bulamadığım için nâçar, gözümü ondan ayırarak yine manzûmemle iştigale koyuldum.

Zavallı yarım saat daha öyle kanat çaldıktan sonra ilişmek istediği bir kornişin üzerinden sendeleyerek –siyah bir bez parçası gibi– hareketsiz yere yuvarlandı, başcağızında tüyden eser kalmamış idi.

Ben ise koca bir saat zarfında "Manzûme-i Garra"dan yalnız şu beyti kâğıt üzerine koyabilmiştim:

Çırpınmadan peyinde hevâ-yı visâl ile,
Bîtâb düştü hâke piristû-yi fikretim

Hemşîremin Hastalığında

Saat altı var idi.

Biraz kendimi oyalamak için resim yapmayı hatırladım. Fırçalarımın tozunu silkip, paletimin boyalarını da tazeledikten sonra vaktiyle Diaz'ın[1] sonbaharı musavver bir tablosunu tanziren başlamış ve aylarca şövale üzerinde, perde-i ihmâl altında bırakmış olduğum resmin başına geçtim. Biraz çalıştım. Fırçamın ilk darbeleri birkaç dal kırmış, birçok yaprak dökmüş idi.

Eserimin bir de uzaktan hâsıl ettiği tesiri anlamak maksadıyla üç dört adım geriye çekilip de baktığım zaman o bîçâre dal ve yaprakları kırıp dökmekte mübalağa etmiş olduğumu gördüm. Ziyankârlıkta hazânın fevkine, tabiatın hâricine çıkmışım; ikmâline çabaladığım resmi bozmuşum.

Biraz daha uğraşacak olsam büsbütün tahrip edeceğimi anladığım cihetle "Zaten bu resmin mevsimi değil. Baharda hazan tasvir etmek de gariptir ya!" zemininde kendi kendimi teselliye çalışarak elimdeki edevâtı bir sigara ile bil-mübâdele elvâh-ı münevvere-i tabiata karşı kanatlarını açmış olan penceremin önünde bir koltuğa gömüldüm.

Bir öğle vakti işte bu kadar latif olabilir: Gökyüzü yekpare güneş kesilmiş. O nihayetsiz parlaklığın âyîne-i inikâsı olan deniz nazar-ı temâşâyı kamaştırır bir beyazlıktan,

1 Narcisse-Virgile Diaz de La Peña (1808-1876) Fransız ressam ve taşbaskı ustası. Barbizon ekolündendir. 1840'larda başlayıp sanat yaşamının sonuna değin resmettiği Fontainebleau Ormanı manzara tablolarıyla meşhurdur.

uzaktaki sahiller o beyazlığın şaşaa-yı hâtıfesi içinde şekl-i hakîkîlerini kaybetmiş birer karaltıdan ibaret kalmış. Yapraklar, çiçekler, dağlar, taşlar bütün mevcûdât üzerlerine sedef-pâreler, gümüş pullar serpilmiş zannedilecek derecede pırıl pırıl. Tabiat mihr-i feyyaz-ı rebiin bila-fasıla yağdırdığı zerrât-ı nur altında hâb-ı rahata dalmış denecek kadar meşhûn-ı sükûn. Ta çocukluğumdan beri çeşm-âşinâ-yı letâfeti olduğum şu manzaranın önünde bugünkü kadar müstağrak ve mebhut kaldığımı tahattur edemiyorum!

Nazarımı bu şems-âlûd temâşâdan ayırdığım zaman hayalimi bir yeni levha tertibiyle meşgul buldum.

Bu sefer bir bahar tasvir etmeyi düşünüyordum: Bunu kolundaki sepetten etrafa goncalar saçar, dudaklarından enzâra gül-bûseler eder bir dilber kıyafetinde resmedecektim.

Başladım. Fırçalarımın her hareketi rengîn birer iz bıraka bıraka iki saat zarfında zihnimdeki levha-i dil-ârânın bir heyulâsı önümdeki muşambaya aksetti.

Resmin taslağı bu suretle hâsıl oluverdiğini görerek daha müsmir bir gayretle çalışmaya koyuldum. Çok geçmedi. Baharımın sırma saçları, maî gözleri, parlak alnı, mütebessim dudakları, hâsılı güzel siması şekil ve renkçe istediğim hal ve dereceyi iktisap etti. Fakat muhtâc-ı ikmâl bir yeri kalıp kalmadığını görmek için dikkatle bir göz gezdirince o sırma saçları pek perişan, o maî gözleri lüzumundan ziyâde mahmur, o parlak alında ızdırâb-ı derûnî gösterir bir çîn, o mütebessim dudaklarda tarif olunmaz bir solgunluk, hâsılı o güzel simada hemşîreme hüzn-engîz bir müşâbehet keşfettim. Bu buluş beni titretti...

Kızcağızın hâli zihnimi pek fena işgal ediyordu!

Senin İçin

"Senin için ölmeliyim!" dediğim zaman rahîm dudakların bir çîn-i giryân-ı teşekkî ile sanki düğümlenerek bir zaman sâkit durur, durur; sonra kaşlarını kaldırarak, siyah kirpiklerinin masum gölgeleri içinden bir elmas damlası yuvarlanarak boynunu bükersin: "Hayır ölme!"

Her gün tekerrür eden bu acı şakama her gün yeni, her gün daha müessir bir vaz-ı teellümle boyun büküyor; beni her gün biraz daha şefkatli, daha sıcak bir kalb-i hassas ile seviyorsun. Buna karşı benden gördüğün ihtimal ki müteheyyiç fakat adî bir aşk... En küçük vesile ile dürüşt bir pençe-i tahakküm olmaya hazır bir nevâziş... Her gün biraz daha yorgun, her gün biraz daha buruşuk, her gün biraz daha endişe-nâk bir alın... Bulanık sözler... Bulanık nazarlar... Sen olmasan belki hayalime uğramayacak, rüyama girmeyecek birçok âmâl-i telezzüz, âmâl-i huzur.

Bu emellerin hepsini ben senden bekliyor, bunların hepsine mutlaka senin yorgunluğunla, senin rahatsızlığınla nâil olacağını da bildiğim halde yine bekliyorum. Şimdiye kadar her gün hayatından, gençliğinden, güzelliğinden bir parça ayırarak bana verdin; şimdiye kadar her gün müşfik bir nine fedakârlığıyla kendini vererek, kendini bitirerek beni besledin; beni her gün rahatınla, sıhhatinle, saadetinle besliyorsun...

Ve ben "Senin için ölmeliyim!" dediğim zaman... Bu sözü –bütün o çektiğin sıkıntılara, verdiğin saadetlere, ver-

diğin hayata mukabil hayatım sanki fedaya değer bir şeymiş gibi– bu soğuk sözü karşında sıkılmadan tekrar ettiğim zaman kalbinin titrediğini, gözlerinin yaşlandığını, boynunun büküldüğünü görüyorum. Sonra da, ah kalpsiz! Sonra da senden... senin kendi hayatın, bende mahvolacak hayatın için ağladığına zâhip olarak senden şüpheleniyor, siyah gözlerinin masum yaşına inanmamak istiyorum!

2 Ağustos 1315 [14 Ağustos 1899]

Güzelliğin

Güzel mi değilsin?.. Evet, ben de o fikirdeyim, güzel değilsin. Sana perestişim güzelliğin için... nazarları kamaştıran, yürekleri oynatan o şimşekten çehrende bir lem'a, bir şerare parladığı için olsa idi karşında bir dakika nazarım kamaşır, bir dakika yüreğim oynardı, bir dakika sana perestiş etmiş olurdum; sonra ihtimal ki o bir dakikalık zaafım için fikren mahcup olur, pişman olur geçerdim.

Şimdiye kadar, emin ol sevgilim, şimdiye kadar hiçbir güzellik beni karşısında bir dakikadan ziyâde tutamamış, hiçbir şaşaa nazarımı bir dakikadan ziyâde cezbetmeye muvaffak olamamış, hiçbir cazibe yüreğimi bu kadar uzun bir merbutiyet-i mesûde ile bağlayamamıştır. Eşyada bir hüsün biliyorum ki mevcudiyeti onların kendilerinden ziyâde benim hissime, benim nazarıma, benim zevkime, bana, sırf bana ait; ben olmasam, ben öyle anlamasam, ben öyle görmesem, ben öyle hissetmesem onlar güzel olmayacak, onlardaki o güzellik mevhum olacak, madum olacak; fakat ben varım ve benim hissim, nazarım, zevkim var ki onlarda o mevcûdiyet-i hüsnü temin ediyor... Onları bana güzel, mûşaşa, câzip gösteriyor.

Hâlbuki sen öyle değilsin; güzel olmamakla beraber sende güzelliklerin fevkinde bir tecelli, câzibelerden müessir bir ruh, şimşeklerden hâtıf bir şaşaa var; sende öyle bir şey var ki başkasında olsaydı şüphesiz beni lakayt bırakırdı; öyle bir şey ki işte sende benden başkasına benim gibi tesir etmiyor,

ondan ancak ben bu kadar müteessir oluyor, ancak ben onunla seni bu kadar seviyorum, sana perestiş ediyorum.

Acaba nedir bu şey ki hiç kimsede, şimdiye kadar hiç kimsede vücuduna tesadüf etmedim? Yalnız sende gördüğüm, sende görüp de bayıldığım, sevdiğim, perestiş ettiğim bu şey, bu hiçbir şeye benzemeyen şey sanıyorum ki ben, evet bîçâre kadın benim... Ve sen yalnız bana beni arz ettiğin için, bana beni sevdirdiğin için seviliyor; bu ezici vazifeyi ifa edeceğim diye kendi kendini harap ettiğin için bu mükâfata, bu zelil ücrete, bu sadaka-i kalbiyeye şâyân görülüyorsun... Yalnız onun için!

10 Eylül 1315 [22 Eylül 1899]

Hikâyelerin Künye Bilgileri

1. "Nâdim", Mehmet Fikret [Tevfik Fikret], *Malumat*, Sayı: 25, 4 Ağustos 1310 [16 Ağustos 1894], s. 194-195.
2. "Validelik", Fikret [Tevfik Fikret], *Maarif*, Sayı: 186, 8 Haziran 1311 [20 Haziran 1895], s. 251-252.
   "Validelik", Fikret [Tevfik Fikret], *Maarif*, Sayı: 187, 15 Haziran 1311 [27 Haziran 1895], s. 260-261.
   "Validelik", Fikret [Tevfik Fikret], *Maarif*, Sayı: 188, 22 Haziran 1311 [4 Temmuz 1895], s. 269-271.
   "Validelik", Fikret [Tevfik Fikret], *Maarif*, Sayı: 189, 29 Haziran 1311 [11 Temmuz 1895], s. 284-286.
   "Validelik", Fikret [Tevfik Fikret], *Maarif*, Sayı: 190, 6 Temmuz 1311 [18 Temmuz 1895], s. 296-298.
   "Validelik", Fikret [Tevfik Fikret], *Maarif*, Sayı: 191, 13 Temmuz 1311 [25 Temmuz 1895], s. 314.
3. "Jean", Fikret, *Maarif*, Sayı: 200, 28 Eylül 1311 [10 Ekim 1895], s. 313-316.
4. "Vedia'dan Bir Parça", M. T. Fikret [Tevfik Fikret], *Servet-i Fünun*, Sayı: 260, 22 Şubat 1311 [5 Mart 1896], s. 403
5. "Vedia'dan Bir Parça Daha", M. T. Fikret [Tevfik Fikret], *Servet-i Fünun*, Sayı: 261, 29 Şubat 1311 [12 Mart 1896], s. 5-6.
6. "Valideleri Vefat Etmişti", T. Fikret [Tevfik Fikret], *Servet-i Fünun*, Sayı: 266, 4 Nisan 1312 [16 Nisan 1896], s. 87-90.

7. “Zavallı Nuri”, Mehmet Tevfik, *Asır*, Sayı: 93, 13 Temmuz 1312 [25 Temmuz 1896], s. 4.
8. “Av Âlemi”, T. Fikret [Tevfik Fikret], *Servet-i Fünun*, Sayı: 291, 26 Eylül 1312 [8 Ekim 1896], s. 66-67.
9. “Tarlada”, Esat Necip [Tevfik Fikret], *Servet-i Fünun*, Sayı: 433, 17 Haziran 1315 [29 Haziran 1899], s. 262-264.
10. “Meftûr-ı Gayret”, Esat Necip [Tevfik Fikret], *Servet-i Fünun*, Sayı: 436, 8 Temmuz 1315 [20 Temmuz 1899], s. 310-313.
11. “Hepimiz tabiatın birer acemi şâkirdiyiz.”, Tevfik Fikret, *Malumat*, Sayı: 26, 11 Ağustos 1310 [23 Ağustos 1894], s. 203.
12. “Manzûme-i Garrâ”, Tevfik Fikret, *Malumat*, Sayı: 30, 8 Eylül 1310 [20 Eylül 1894], s. 236.
13. “Hemşiremin Hastalığında”, Mehmet Fikret [Tevfik Fikret], *Malumat*, Sayı: 37, 27 Teşrinievvel 1310 [10 Kasım 1894], s. 1.
14. “Senin İçin”, Esat Necip [Tevfik Fikret], *Servet-i Fünun*, Sayı: 440, 5 Ağustos 1315 [17 Ağustos 1899], s. 375.
15. “Güzelliğin”, Esat Necip [Tevfik Fikret], *Servet-i Fünun*, Sayı: 448, 30 Eylül 1315 [12 Ekim 1899], s. 83-84

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ DİZİSİ

1. KUYRUKLUYILDIZ ALTINDA BİR İZDİVAÇ
   Hüseyin Rahmi Gürpınar

2. MÜREBBİYE
   Hüseyin Rahmi Gürpınar

3. EFSUNCU BABA
   Hüseyin Rahmi Gürpınar

4. İNTİBAH
   Namık Kemal

5. ŞAİR EVLENMESİ
   Şinasi

6. VATAN YAHUT SİLİSTRE
   Namık Kemal

7. KÜÇÜK ŞEYLER
   Samipaşazade Sezai

8. FELÂTUN BEY İLE RÂKIM EFENDİ
   Ahmet Mithat Efendi

9. TAAŞŞUK-I TALAT VE FİTNAT -TALAT VE FİTNAT'IN AŞKI-
   Şemsettin Sami

10. MAİ VE SİYAH
    Halit Ziya Uşaklıgil

11. REFET
    Fatma Aliye

12. TURFANDA MI YOKSA TURFA MI?
    Mizancı Murat

13. ÖMER'İN ÇOCUKLUĞU
Muallim Naci

14. DOLAPTAN TEMAŞA
Ahmet Mithat Efendi

15. GULYABANİ
Hüseyin Rahmi Gürpınar

16. SALON KÖŞELERİNDE
Safveti Ziya

17. FALAKA
Ahmet Rasim

18. A'MÂK-I HAYAL -HAYALİN DERİNLİKLERİ-
Filibeli Ahmet Hilmi

19. ŞEYTANKAYA TILSIMI
Ahmet Mithat Efendi

20. ÇİNGENE
Ahmet Mithat Efendi

21. SERGÜZEŞT
Samipaşazade Sezai

22. ZEHRA
Nabizade Nâzım

23. GENÇ KIZ KALBİ
Mehmet Rauf

24. BİZE GÖRE -VE BİR SEYAHATİN NOTLARI-
Ahmet Haşim

25. SEYAHAT JURNALİ
Âli Bey

26. GÖNÜL BİR YEL DEĞİRMENİDİR SEVDA ÖĞÜTÜR
Hüseyin Rahmi Gürpınar

27. HAZAN BÜLBÜLÜ
Hüseyin Rahmi Gürpınar

28. AŞK-I MEMNU
Halit Ziya Uşaklıgil

29. KÜRK MANTOLU MADONNA
Sabahattin Ali

30. LEVAYİH-İ HAYAT -HAYATTAN SAHNELER-
Fatma Aliye

31. İÇİMİZDEKİ ŞEYTAN
Sabahattin Ali

32. KUYUCAKLI YUSUF
Sabahattin Ali

33. HENÜZ 17 YAŞINDA
Ahmet Mithat Efendi

34. DEĞİRMEN
Sabahattin Ali

35. SIRÇA KÖŞK
Sabahattin Ali

36. YENİ DÜNYA
Sabahattin Ali

37. KAĞNI
Sabahattin Ali

38. EYLÜL
Mehmet Rauf

39. HALAS -KURTULUŞ-
Mehmet Rauf

40. GUREBAHANE-İ LAKLAKAN -GARİBAN LEYLEKLER EVİ-
Ahmet Haşim

41. SES
Sabahattin Ali

42. KÜÇÜK PAŞA
Ebubekir Hâzım Tepeyran

43. TOPLU HİKÂYELERİ: SENİN İÇİN
Tevfik Fikret

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 43

Tanzimat'ın ardından Edebiyat-ı Cedide akımıyla bireyi ve sanatı ön planda tutan yepyeni bir dönem başlar. Şiirde olduğu kadar düzyazıda da büyük değişimler kendini gösterir, hikâye türü oldukça gelişir. Halit Ziya başta olmak üzere, Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit gibi yazarlar hikâye türünün en güzel örneklerini ortaya koyarlar. İşte bu isimler arasında Tevfik Fikret de hemen hemen aynı yıllarda (1894-1899) bazı hikâyeler kaleme almış, ancak sonrasında bütünüyle şiire yönelmiştir.
Büyük şairimizin kimileri yayımlandığı dergilerde kalmış hikâyeleri, ilk kez bu kitapta, günümüz Türkçesi ve orijinal metin olarak bir araya getirildi.

Tevfik Fikret (1867-1915)

Edebiyat-ı Cedide (Servet-i Fünun) topluluğunun en önemli temsilcisi, şair, yazar, ressam. Tevfik Fikret, Mekteb-i Sultani'yi (Galatasaray Lisesi) birincilikle bitirdi. Burada Muallim Naci, Recaizade Ekrem ve Muallim Feyzi gibi çok değerli hocalardan ders alan Fikret'in ilk şiirleri *Tercüman-ı Hakikat* ve *Mirsad*'da yayımlandı. *Malumat* dergisi (1894) ile *Tanin* gazetesini (1908) çıkaranlar arasında yer aldı.
Servet-i Fünun'un başına geçmesiyle (1896-1901) dergi kısa sürede edebiyatta yenilik isteyen gençlerin buluşma noktası, Edebiyat-ı Cedide topluluğunun yayın organı haline geldi. İlk şiirlerini Divan edebiyatı tarzında yazan Fikret, bu dönemde "sanat için sanat" anlayışıyla bireyi ön plana çıkaran şiirler kaleme almış ve büyük ilgiyle karşılanan *Rübâb-ı Şikeste*'yi yayımlamıştır.
Rumelihisarı'nda -bugün müze olan- projesini kendisinin çizip "Aşiyan" adını verdiği evi yaptırdı. Gerek istibdat döneminin baskıcı ortamı, gerekse melankolik ruh halinin etkisiyle burada bir nevi inzivaya çekildi. Bir dönem Galatasaray'da Türkçe öğretmenliği ve müdürlük de yapan Fikret, hayatının sonuna kadar bu evin yanındaki Robert Kolej'de öğretmenlik görevini sürdürdü.
Edebiyatımızda Batılı sanat anlayışının yerleşmesinde büyük rol oynayan, entelektüel kişiliğiyle de kalıcı izler bırakan Tevfik Fikret'in eserlerine Türk Edebiyatı Klasikleri Dizimizde yer vermeyi sürdüreceğiz.

12 TL